

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

**на тему «Вплив децентралізації на фінансову безпеку територіальних
громад (на матеріалах Полтавської області)»**

Виконала: студентка 6-го курсу, групи 601-УФБ
Спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
за освітньо-професійною програмою «Управління
фінансово-економічною безпекою»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Тараненко Т.В.

Керівник: д.е.н., професор Онищенко С.В.

Рецензент: голова Терешківської сільської ради

Турпітько В.П.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Тараненко Т.В.

Підтверджую достовірність даних, використаних у
роботі

Тараненко Т.В.

Полтава, 2026 року

АНОТАЦІЯ

Тараненко Т.В. Вплив децентралізації на фінансову безпеку територіальних громад (на матеріалах Полтавської області). Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2026.

Робота містить 114 сторінок, 22 таблиці, 4 рисунки, список літератури з 61 джерела.

Ключові слова: фінансова безпека, територіальні громади, децентралізація, місцеві бюджети, фінансова автономія, міжбюджетні відносини.

Магістерська робота присвячена дослідженню впливу процесів децентралізації на фінансову безпеку територіальних громад в Україні на матеріалах Полтавської області. Актуальність теми зумовлена розширенням фінансових повноважень органів місцевого самоврядування, необхідністю забезпечення бюджетної стабільності в умовах соціально-економічної нестабільності та воєнного стану, а також потребою мінімізації фінансових ризиків і загроз на місцевому рівні.

Об'єктом дослідження є фінансова діяльність територіальних громад в умовах децентралізації. Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів та інструментів формування і забезпечення фінансової безпеки територіальних громад у процесі децентралізації.

У першому розділі узагальнено теоретико-методологічні засади дослідження фінансової безпеки територіальних громад. Розкрито економічну сутність фінансової безпеки, визначено її місце в системі економічної безпеки держави, охарактеризовано основні складові, загрози та чинники впливу. Проаналізовано наукові підходи до оцінювання фінансової безпеки на

місцевому рівні та обґрунтовано роль децентралізації як важливої інституційної передумови підвищення фінансової спроможності громад.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області в умовах реалізації реформи децентралізації. Досліджено динаміку доходів і видатків місцевих бюджетів, рівень дотаційності, фінансової автономії та бюджетної збалансованості громад. На основі системи показників здійснено оцінювання рівня фінансової безпеки окремих територіальних громад, виявлено диспропорції їх фінансової спроможності та визначено основні загрози бюджетній стабільності й сталому розвитку.

У третьому розділі обґрунтовано напрями та інструменти зміцнення фінансової безпеки територіальних громад у контексті децентралізації та воєнного стану. Узагальнено зарубіжний досвід управління фінансовою безпекою на місцевому рівні та визначено можливості його адаптації в українських умовах. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення фінансової автономії громад, удосконалення механізмів формування доходів, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів і посилення системи внутрішнього фінансового контролю. Сформульовано стратегічні пріоритети забезпечення фінансової стійкості територіальних громад Полтавської області.

Практична цінність отриманих результатів полягає в можливості їх використання органами місцевого самоврядування при розробці стратегій соціально-економічного розвитку територіальних громад, програм підвищення фінансової безпеки, удосконаленні бюджетного планування та управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні. Інформаційна цінність роботи полягає в систематизації статистичних, аналітичних і нормативно-правових матеріалів щодо фінансової безпеки територіальних громад та децентралізаційних процесів, що може бути використано в подальших наукових дослідженнях, навчальному процесі та практичній діяльності органів місцевого самоврядування. Результати дослідження були апробовані на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні».

SUMMARY

Taranenko T.V. The Impact of Decentralization on the Financial Security of Territorial Communities (Based on the Materials of the Poltava Region). Manuscript. Master's thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the second (Master's) level of higher education in the specialty 072 Finance, Banking, Insurance and the Stock Market under the educational and professional program Management of Financial and Economic Security, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2026.

The master's thesis contains 114 pages, 22 tables, 4 figures, and a bibliography of 61 sources.

Key words: financial security, territorial communities, decentralization, local budgets, financial autonomy, intergovernmental relations.

The diploma thesis is devoted to the study of the impact of decentralization processes on the financial security of territorial communities in Ukraine, based on the Poltava region. The relevance of the research is determined by the expansion of financial powers of local self-government bodies, the need to ensure budgetary stability under socio-economic instability and martial law, as well as the growing financial risks and threats at the local level.

The object of the research is the financial activity of territorial communities under decentralization conditions. The subject of the research is the set of economic relations, mechanisms, and instruments for the formation and ensuring of financial security of territorial communities in the process of decentralization.

The first chapter summarizes the theoretical and methodological foundations of financial security of territorial communities. The economic essence of financial security is revealed, its place in the system of national economic security is defined, and the main components, threats, and influencing factors are characterized. Scientific approaches to assessing financial security at the local level are analyzed, and decentralization is substantiated as an important institutional prerequisite for strengthening the financial capacity of communities.

The second chapter analyzes the current state of financial security of territorial communities in the Poltava region under the implementation of decentralization reform. The dynamics of local budget revenues and expenditures, the level of fiscal dependence, financial autonomy, and budget balance are examined. Based on a system of indicators, the level of financial security of selected territorial communities is assessed, disparities in their financial capacity are identified, and key threats to budget stability and sustainable development are determined.

The third chapter substantiates the directions and instruments for strengthening the financial security of territorial communities in the context of decentralization and martial law. International experience in managing financial security at the local level is generalized, and possibilities for its adaptation to Ukrainian conditions are identified. A set of measures aimed at increasing financial autonomy, improving revenue formation mechanisms, enhancing the efficiency of budget expenditures, and strengthening internal financial control is proposed. Strategic priorities for ensuring the financial sustainability of territorial communities in the Poltava region are formulated.

The practical value of the research results lies in the possibility of their application by local self-government bodies in the development of community development strategies, financial security programs, and improvement of local budget management.

The informational value of the thesis consists in the systematization of statistical, analytical, and regulatory data on financial security of territorial communities and decentralization processes, which can be used in further research, educational activities, and practical work of local authorities. The research results were tested and presented at the 6th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Formation of a Modern Paradigm for the Management of Public and Private Finance in Ukraine”.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	12
1.1. Сутність і структура фінансової безпеки територіальної громади.....	12
1.2. Поняття, принципи та напрями децентралізації в системі місцевого самоврядування	20
1.3. Вплив процесу децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад	29
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	40
2.1. Загальна характеристика адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного стану Полтавської області	40
2.2. Структура та динаміка бюджетів територіальних громад Полтавської області як індикатор їх фінансової безпеки.....	47
2.3. Оцінка фінансового потенціалу та бюджетної самостійності громад Полтавської області.....	62
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	81
3.1. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки місцевого самоврядування та можливості його адаптації в Україні.....	81

				МР 601-УФБ			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Тараненко Т.В.</i>			<i>Вплив децентралізації на фінансову безпеку територіальних громад (на матеріалах Полтавської області)</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
<i>Перевір.</i>	<i>Онищенко С.В.</i>						
<i>Н. Контр.</i>	<i>Онищенко С.В.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i>		
<i>Затверд.</i>							

3.2. Удосконалення механізмів формування фінансових ресурсів громад.....	85
3.3. Напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану.....	90
3.4. Розробка стратегічних пріоритетів розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області.....	95
Висновки до розділу 3.....	100
ВИСНОВКИ	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	114

				MP 601-УФБ			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Тараненко Т.В.</i>			<i>Вплив децентралізації на фінансову безпеку територіальних громад (на матеріалах Полтавської області)</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
<i>Перевір.</i>	<i>Онищенко С.В.</i>						
<i>Н. Контр.</i>	<i>Онищенко С.В.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i>		
<i>Затверд.</i>							

ВСТУП

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується глибокими трансформаціями системи публічного управління, спрямованими на побудову демократичної, європейської моделі влади. Ключовим елементом цих змін стала реформа децентралізації, яка розпочалася у 2014 році й докорінно змінила адміністративно-територіальний устрій, фінансові та управлінські засади функціонування регіонів. Передача повноважень і фінансових ресурсів на місця надала територіальним громадам безпрецедентні можливості для самостійного розвитку, але водночас поклала на них високу відповідальність за забезпечення життєдіяльності населення та стабільність місцевої економіки.

Однак в умовах сьогодення питання ефективного управління місцевими фінансами набуло нового, критичного значення. Повномасштабне вторгнення російської федерації, що розпочалося у 2022 році, стало найсерйознішим викликом для української системи місцевого самоврядування. Руйнування інфраструктури, вимушена міграція населення, релокація бізнесу, зміна логістичних ланцюгів та переорієнтація бюджетних пріоритетів на потреби оборони створили нову реальність, у якій традиційні підходи до фінансового менеджменту виявилися недостатніми. Для багатьох громад стало життєво необхідним не просто збалансувати бюджет, а вибудувати надійну систему фінансової безпеки, здатну протистояти зовнішнім викликам і гарантувати надання базових публічних послуг навіть у кризових умовах.

Полтавська область, яка є об'єктом цього дослідження, виступає показовим прикладом регіону, що поєднує потужний промисловий і аграрний потенціал із викликами воєнного часу. Характеризуючись значною кількістю об'єднаних територіальних громад із різним рівнем економічної спроможності, регіон демонструє строкату картину фінансової стійкості: від фінансово автономних міських громад до дотаційних сільських територій. Саме тому дослідження механізмів забезпечення фінансової безпеки на прикладі громад Полтавщини дозволяє не лише виявити регіональні особливості, а й сформулювати універсальні висновки, релевантні для інших областей України.

У науковому дискурсі проблематика місцевих фінансів та децентралізації висвітлена досить широко. Вагомий внесок у розробку теорії фінансової автономії, фінансової безпеки та міжбюджетних відносин зробили такі вітчизняні вчені, як В.Дмитровська [57], Н. Бак [1], С. Бурлуцький, С.Бурлуцька [2], О. Василик [13], М. Виклюк [15], С.Гасанов [17], Т. Єфименко [23], В.Залізко [25], Я. Казюк, В. Венцель [26], О.Кириленко, А. Даниленко, О.Алимов О. Барановський [27], Б. Малиняк [28], В. Письменний [46], В. Русін [28], О. Стацук [29, 53, 54], І. Абрамова, М.Патинська-Попета [46], В. Коваль [30], В. Кравченко [31], О. Левченко [32], Є. Гудим [31], О. Горбунов [32], А.Мунько [35], Ю. Неустроєв [36], М. Жук [54], Г. Східницька [55], О.Тимошенко [56], К. Тростянська [57], М. Чичура [58, 59], О. Цюпа [57] та інші. Іноземні дослідники, зокрема Р. Масгрейв [60], В. Оутс [61] пропонують теоретичні моделі фіскального федералізму, які допомагають зрозуміти закономірності формування місцевих бюджетів та розподілу фінансових ресурсів у децентралізованих системах.

Однак, незважаючи на широту наукових напрацювань, питання впливу децентралізації саме на фінансову безпеку громад досі не отримало достатнього комплексного висвітлення. Значна частина досліджень зосереджена на оцінці фінансової спроможності громад, аналізі структури доходів або міжбюджетних відносин, але потребує подальшого розвитку методологічна база оцінювання ризиків, механізмів забезпечення фінансової безпеки та критеріїв стійкості [26, 27, с. 13] у динаміці. Особливо бракує досліджень, що охоплюють регіональний контекст, специфіку конкретних територій та вплив воєнних чинників на бюджетний потенціал громад.

Метою роботи є виявлення особливостей впливу децентралізації на рівень фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області, комплексний аналіз ключових ризиків та проблем, що виникли внаслідок воєнних дій, а також обґрунтування стратегічних напрямів і практичних інструментів зміцнення фінансової стійкості місцевого самоврядування.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання:

- здійснити аналіз сутності і структури фінансової безпеки територіальних громад;
- з'ясувати поняття, принципи та напрями децентралізації в системі місцевого самоврядування;
- здійснити оцінку впливу процесу децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад;
- провести загальну характеристику адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного стану Полтавської області;
- дослідити структуру та динаміку бюджетів територіальних громад Полтавської області як індикатора їх фінансової безпеки;
- здійснити оцінку фінансового потенціалу та бюджетної самостійності громад Полтавської області;
- вивчити зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки місцевого самоврядування та можливості його адаптації в Україні;
- удосконалити механізми формування фінансових ресурсів громад;
- сформувати напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану;
- розробити стратегічні пріоритети розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки територіальних громад у системі місцевого самоврядування.

Предметом дослідження виступають фінансово-економічні відносини, механізми та інструменти, що визначають рівень фінансової безпеки територіальних громад в умовах децентралізації та воєнних викликів.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Для розкриття сутності фінансової безпеки та її складових використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції. Системний підхід дозволив розглядати фінансову безпеку громади як цілісну систему взаємопов'язаних елементів (бюджетної, податкової, боргової складових). Для оцінки фінансового стану громад

Полтавської області застосовано методи статистичного аналізу (групування, порівняння, аналіз динамічних рядів), що дало змогу виявити тенденції формування доходів і видатків місцевих бюджетів. Графічний метод використано для наочного відображення результатів аналізу. Метод експертних оцінок та абстрактно-логічний метод застосовано при розробці пропозицій щодо зміцнення фінансової стійкості громад.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці комплексного підходу до оцінювання фінансової безпеки територіальних громад в умовах воєнного стану. Зокрема, у роботі дістало подальшого розвитку визначення фінансової безпеки громади як стану захищеності її фінансової системи, що дозволяє не лише виконувати делеговані повноваження, а й адаптуватися до кризових умов. Запропоновано диференційований підхід до формування стратегії зміцнення фінансової безпеки залежно від типу громади (сільська, селищна, міська) та рівня її економічного потенціалу.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дипломній роботі висновки та рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування Полтавської області для вдосконалення бюджетної політики, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та мінімізації ризиків. Зокрема, запропоновані інструменти ризик-менеджменту та стратегічного планування дозволять громадам підвищити рівень фінансової автономії та забезпечити сталий розвиток територій у повоєнний період.

Кваліфікаційну роботу виконано з використанням відкритих статистичних даних, наукових і довідкових джерел, чинних нормативно-правових актів, а також матеріалів офіційних державних вебпорталів України. Структура роботи включає вступ, основну частину, що складається з трьох розділів, висновки та додатки. Результати проведеного дослідження пройшли апробацію на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» (додаток А).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Сутність і структура фінансової безпеки територіальної громади

Реформування системи місцевого самоврядування в Україні, що триває з 2014 року, зумовило необхідність переосмислення змісту фінансової безпеки на локальному рівні. Добровільне об'єднання територіальних громад, запровадження бюджетної децентралізації, нові підходи до формування місцевих бюджетів істотно змінили умови функціонування громад, зробивши їх більш самостійними, але водночас – і більш відповідальними за власну фінансову стабільність.

У цих умовах питання фінансової безпеки територіальних громад набуває ключового значення, адже саме від рівня фінансової стійкості базового рівня управління залежить збалансований розвиток держави загалом [21, с. 6]. Дослідження сутності й структури фінансової безпеки дає змогу глибше зрозуміти, які механізми та складові формують основу фінансової самостійності громади, а також як забезпечити її захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Фінансова безпека є багатогранною системою, що охоплює низку підсистем, кожна з яких має власну структуру та функціональне наповнення. У традиційній ієрархії рівнів фінансової безпеки виокремлюють державний, регіональний, місцевий, корпоративний, домогосподарств та індивідуальний рівні. Проте важливо підкреслити, що територіальна громада не є тотожною «місцевому рівню» в широкому значенні, оскільки вона є базовою одиницею місцевого самоврядування, яка має власний бюджет, власні повноваження, власні джерела доходів і може формувати самостійну фінансову політику. На відміну від регіону (області), громада має більш тісний зв'язок із фінансовими потоками, які прямо впливають на життєдіяльність населення: ПДФО, місцеві

податки, плата за землю, доходи від комунального майна, трансферти. Таким чином, фінансова безпека громади є окремим рівнем, який потребує власних підходів до оцінювання та управління, що й обґрунтовує фокус цього дослідження.

На наш погляд, до базових рівнів фінансової безпеки доцільно віднести такі: фінансова безпека держави, фінансова безпека регіону, фінансова безпека територіальної громади, фінансова безпека суб'єктів господарювання, фінансова безпека домогосподарств, фінансова безпека особи (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Складові фінансової безпеки

Кожен із зазначених рівнів є взаємопов'язаним і утворює єдину систему, де стан безпеки однієї ланки безпосередньо впливає на стабільність інших.

У контексті територіальної громади об'єктом фінансової безпеки виступає фінансова система громади в усіх її проявах: бюджет, місцеві податки та збори, комунальне майно, інвестиційні ресурси, видатки, боргові зобов'язання та фінансові потоки, що формуються у процесі виконання повноважень.

Суб'єктами забезпечення фінансової безпеки є: органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради), фінансові відділи, комунальні підприємства, старостинські округи, а також зовнішні інституції – Державна

казначейська служба, Міністерство фінансів України, обласні державні адміністрації, органи контролю. Чітке визначення суб'єктів і об'єктів дозволяє сформуванню логічну рамку для оцінювання стану фінансової безпеки та визначення зон ризику.

Дослідженню особливостей забезпечення фінансової безпеки регіонів і об'єднаних територіальних громад присвячено чимало праць вітчизняних учених і науковців. Значний внесок у розвиток цієї тематики зробили такі дослідники, як Н. Бак [1, с. 98], С. Бурлуцький і С. Бурлуцька [2, с. 16], М.Виклюк [15], О. Власюк [16, с. 39], С. Гасанов [17, с. 8] та інші.

Поряд із цим, важливе місце посідають наукові роботи, що розглядають питання забезпечення фінансової безпеки регіонів і територіальних громад у контексті бюджетної децентралізації. Вагомий внесок у дослідження цього напрямку зробили Т. Єфименко [23], В. Залізко [25], О. Кириленко [27, 28, 29], О. Стащук [29, 53, 54], І. Микитюк [34], О. Тимошенко [56] та інші науковці й практики.

Попри наявність численних наукових праць, більшість досліджень стосується переважно загальних аспектів фінансової безпеки регіонів, тоді як питання формування механізму забезпечення фінансової безпеки саме територіальних громад залишаються недостатньо розробленими. Частина науковців продовжує ототожнювати громаду з адміністративно-територіальною одиницею або регіоном, що не враховує нових умов функціонування громад після впровадження децентралізації [21, с. 19].

Питання економічної та фінансової безпеки регіонів в умовах децентралізації розглядали С. Бурлацька та С. Бурлуцький, які визначили основні теоретико-методологічні засади забезпечення регіональної фінансової безпеки [2, с. 17]. М. Виклюк присвятив свої роботи структурі фінансової безпеки регіону та аналізу її складових [15]. Дослідження В. Залізко [25, с. 50] та В. Мартиненкова розкривають суть економічної безпеки сільських територій, визначаючи місце у системі національної безпеки та пропонуючи методiku її оцінювання.

У науковій літературі поняття «фінансова безпека» найчастіше розглядають у статичному вимірі – як стан фінансової системи держави або регіону. Зокрема, О. Власюк визначає фінансову безпеку як такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, за якого держава здатна ефективно формувати, зберігати та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку та виконання зобов'язань [16, с. 39]. Такий підхід є макроорієнтованим і має суттєві обмеження щодо застосування на локальному рівні, оскільки громади мають специфічну структуру джерел доходів, ризиків тощо.

Так, у дослідженнях А. Мунько підкреслюється, що фінансова безпека виступає ключовою умовою сталого розвитку територій [35, с. 67]. Авторка акцентує на необхідності впровадження системної політики фінансової безпеки на рівні громад, регулярного її оцінювання та коригування відповідно до змін внутрішніх і зовнішніх чинників. Цей підхід є значно ближчим до умов існування територіальних громад, оскільки дозволяє формувати адаптивні механізми управління фінансовою безпекою, що забезпечують своєчасне реагування на ризики, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів і створення передумов для довгострокового соціально-економічного розвитку громад.

На думку О. Стащук, фінансова безпека громад нерозривно пов'язана з рівнем їх бюджетної ефективності [29, с. 8]. Дослідниця пропонує розглядати механізм фінансової безпеки через призму забезпечення ефективності формування та використання доходів і видатків місцевих бюджетів, а також створення належного інституційного середовища.

І. Микитюк наголошує, що фінансова стійкість місцевого бюджету є основним індикатором рівня фінансової безпеки регіону, особливо в умовах зростання ризиків [34, с. 87]. Аналогічно, М. Виклюк розглядає фінансову безпеку як динамічну систему, що функціонує на основі принципів організації та самоорганізації, передбачаючи наявність складної сукупності взаємопов'язаних елементів [15].

У зарубіжних дослідженнях увага здебільшого приділяється фінансовій безпеці домогосподарств і людини як ключових елементів економічної стабільності. Так, на думку Р. Масгрейва [60], В. Оутса [61], фінансова безпека означає стабільність і захищеність суб'єкта в межах його потреб і можливостей. Натомість дослідження фінансової безпеки держав і регіонів характерне переважно для науковців пострадянського простору, де це поняття пов'язується з національною безпекою та реалізацією економічних інтересів у контексті сталого розвитку.

Однак результати наукових праць часто суперечливі. Наприклад, О.Тимошенко вважає, що фінансова децентралізація сприяє підвищенню економічної безпеки регіонів [56, с. 84], тоді як С. Бурлацька та С. Бурлуцький доходять протилежного висновку: за нинішніх умов децентралізація не забезпечує зростання рівня фінансової безпеки [2, с. 17]. Основна причина таких розбіжностей – відсутність єдиної методології визначення змісту, структури та показників економічної й фінансової безпеки територій, а також «мінливість» законодавчої бази.

Попри те що окремі автори роблять протилежні висновки щодо впливу децентралізації на фінансову безпеку, у даному дослідженні виходимо з гіпотези, що за умов ефективного управління, достатньої інституційної спроможності та раціональної бюджетної політики децентралізація має потенціал суттєво посилювати фінансову безпеку територіальних громад. Це пов'язано з розширенням ресурсної бази громад, підвищенням автономності, можливістю самостійно визначати пріоритети та відповідальністю органів місцевого самоврядування за результати фінансово-економічної політики.

Узагальнюючи підходи О. Власюка [16], М. Виклюка [15], А. Мунько [35], О. Стащук [29; 53; 54], І. Микитюк [34]. та інших дослідників, можна зазначити, що фінансова безпека трактується або як стан захищеності фінансової системи (О. Власюк), або як здатність забезпечувати умови сталого розвитку (А. Мунько), або як ефективність формування та використання бюджетних ресурсів (О. Стащук). Попри різні акценти, спільним для всіх

підходів є наголошення на необхідності стійкого функціонування фінансової системи в умовах ризиків, збереження достатнього рівня ресурсного забезпечення та здатності реагувати на зовнішні виклики. Це дозволяє сформуванню інтегрованого авторського визначення фінансової безпеки територіальної громади, яке поєднує ресурсний, інституційний і функціональний виміри та відображає реальні потреби місцевого самоврядування.

На основі аналізу теоретичних підходів та враховуючи специфіку функціонування територіальних громад у системі місцевого самоврядування, у даному дослідженні під фінансовою безпекою територіальної громади пропонується розуміти стан збалансованості, автономності та захищеності фінансової системи громади, що забезпечує її здатність стабільно виконувати власні й делеговані повноваження, підтримувати бюджетну та податкову спроможність, протидіяти внутрішнім і зовнішнім ризикам та створювати умови для сталого соціально-економічного розвитку території.

Структура фінансової безпеки територіальної громади є багатовимірною системою, що поєднує фінансові, ресурсні, інституційні та соціально-економічні компоненти, які забезпечують стійкість і захищеність місцевих фінансів від внутрішніх та зовнішніх загроз. На відміну від фінансової безпеки держави чи регіону, структура безпеки територіальної громади має власну специфіку, що зумовлена особливостями місцевої бюджетної системи, обмеженістю джерел доходів, залежністю від міжбюджетних трансфертів, демографічними характеристиками та ступенем інституційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Для її оцінювання доцільно виокремити ключові складники (табл. 1.1), які відображають стан бюджетної стабільності, податкової спроможності, боргової дисципліни, інвестиційної активності та соціальної стійкості громади.

Таблиця 1.1

Ключові складники фінансової безпеки територіальних громад

Складник	Зміст і роль	Практичне значення в сучасних умовах
Бюджетна безпека	Відображає збалансованість дохідної та видаткової частин бюджету, стабільність надходжень і ефективність використання коштів. Забезпечує фінансову стійкість і самодостатність громади.	Дозволяє фінансувати основні соціальні потреби, інфраструктурні проекти та підтримувати безперервність роботи місцевих органів влади навіть у кризових умовах.
Податкова безпека	Характеризує ефективність адміністрування місцевих податків і зборів, рівень податкової дисципліни та справедливості податкового навантаження.	Сприяє стабільності бюджетних надходжень, розширенню податкової бази та створенню сприятливого середовища для розвитку бізнесу.
Боргова безпека	Визначає здатність громади виконувати боргові зобов'язання без загрози фінансовій стабільності. Забезпечує контроль за обсягом місцевих запозичень і структурою боргу.	Дозволяє громадам залучати додаткові ресурси для розвитку, уникаючи боргової залежності та дефолтних ризиків.
Інвестиційна безпека	Відображає спроможність громади залучати інвестиції, ефективно управляти комунальним майном і стимулювати розвиток економіки території.	Формує конкурентоспроможність громади, забезпечує нові робочі місця, розвиток інфраструктури та збільшення доходів бюджету.
Соціальна складова	Показує рівень соціальної захищеності населення, забезпечення базових послуг і доступу до публічних благ.	Підвищує якість життя мешканців, зменшує соціальну напругу, сприяє довірі до місцевої влади та зміцнює суспільну стабільність.
Інституційна безпека	Визначає якість управління фінансами, прозорість рішень, професійність посадових осіб і дотримання принципів підзвітності.	Забезпечує ефективне використання бюджетних коштів, запобігає корупційним ризикам і підвищує довіру інвесторів і громадян.

Джерело: систематизовано автором на основі [1, 15].

Обрані складові не є випадковими: кожна з них відповідає певному аспекту функціонування місцевої фінансової системи. Зокрема, бюджетна та податкова безпека відображають дохідний потенціал громади; боргова – здатність виконувати фінансові зобов'язання; інституційна – рівень управлінських компетенцій; інвестиційна – можливості розвитку; соціально-демографічна – людський потенціал; інфраструктурна – доступ до базових послуг.

Запропоновані складові фінансової безпеки територіальної громади безпосередньо корелюють із теоретичними підходами розглянутих авторів. Зокрема, бюджетна і податкова складові узгоджуються з підходом О. Стащук, яка наголошує на ефективності бюджетної політики як ключовому індикаторі фінансової безпеки [54, с. 55]. Інституційна складова відповідає поглядам А.Мунько, яка акцентує на ролі управлінських компетенцій та здатності громади формувати інституційну спроможність [35, с. 69]. Ресурсна та інвестиційна складові узгоджуються з підходом І. Микитюк, яка підкреслює важливість формування потенціалу розвитку території [34, с. 88]. Соціально-демографічна та інфраструктурна складові відображають потреби громад у забезпеченні якості життя, що є умовою їхнього сталого функціонування. У цілому, варто зазначити, що така структура відповідає системному підходу до оцінювання фінансової безпеки та адаптована до особливостей функціонування територіальних громад як базового рівня місцевого самоврядування.

Отже, враховуючи вищевикладене зазначимо, що сучасна економічна наука має значну кількість теоретичних і прикладних напрацювань, що стосуються фінансової безпеки регіонів і громад.

Узагальнюючи наукові підходи, їх доцільно згрупувати у три основні напрями, а саме: ресурсний підхід, що трактує фінансову безпеку як результат наявності достатніх, стабільних і диверсифікованих фінансових ресурсів, що забезпечують стійкість функціонування території, у центрі уваги дослідників – бюджетні надходження, інвестиційний потенціал, податкова база, ефективність використання ресурсів (О. Власюк [16, с. 39], Н. Микитюк [34, с. 89], Н. Бак [1, с. 99], Б.Бурлуцький [2, с. 17], І. Тимошенко [56, с. 84]); інституційний підхід зосереджений на тому, що фінансова безпека залежить від якості управління, кадрових ресурсів, компетентності органів влади та наявності ефективних інституційних механізмів (А. Мунько [35, с. 88], А. Нечипоренко В. Петрушенко, Л. Гуцаленко, В. Геєць); системний підхід трактує фінансову безпеку як комплекс взаємопов'язаних елементів, що функціонують у єдиному фінансовому просторі громади. Він охоплює бюджетну, податкову, боргову,

інституційну, демографічну та інфраструктурну складові як частини цілісної систем (О.Стащук [54, с. 56], О. Кириленко [29] та інші).

Водночас варто зауважити, що завершення основного етапу реформи децентралізації в Україні, зокрема її бюджетної складової, спричинило суттєві зміни у системі фінансових відносин на місцевому рівні. Це, своєю чергою, актуалізує потребу у глибшому вивченні механізмів і специфіки забезпечення фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад у нових умовах господарювання.

Ефективність фінансової безпеки територіальної громади залежить від узгодженого функціонування всіх її складників. Збалансований бюджет, стабільна податкова база, контрольований рівень боргу, активна інвестиційна політика та соціальна захищеність населення забезпечують фінансову самостійність і розвиток громади. У сучасних умовах важливо не лише підтримувати ці складові, а й посилювати їхню взаємодію через стратегічне управління, прозорість і відповідальність місцевої влади.

1.2. Поняття, принципи та напрями децентралізації в системі місцевого самоврядування

Сучасні процеси державного управління в Україні тісно пов'язані з реформою децентралізації, яка стала однією з ключових складових побудови демократичної, ефективної та прозорої системи влади. Необхідність її запровадження зумовлена прагненням до підвищення якості публічних послуг, забезпечення фінансової самостійності регіонів [36, с. 50] та зміцнення ролі громад у прийнятті управлінських рішень. Децентралізація є одним із найважливіших напрямів адміністративної реформи, що визначає не лише зміну системи управління, але й перехід до нової філософії державного будівництва, де людина та громада стають центральними суб'єктами розвитку.

Термін «децентралізація» походить від латинського *de* – «від» та *centrum* – «центр» і означає передачу повноважень від центральних органів влади до

нижчих рівнів управління або до місцевих громад [20]. У науковій літературі існує багато підходів до визначення цього поняття.

Українські дослідники розглядають децентралізацію як інструмент зміцнення державності [21, с. 8], що поєднує у собі реформування територіальної організації влади та модернізацію публічного управління. На думку більшості науковців, серед яких Н. Бак [1, с. 99], О. Власюк [16, с. 40], Т. Єфименко [23, с. 8], О. Батанова, В. Мамонова, В. Князев С. Бурлуцький [2, с. 17], сутність децентралізації полягає в тому, щоб забезпечити громадам можливість самостійно управляти власним розвитком, формувати і реалізовувати місцеву політику, виходячи з потреб населення.

Так, за визначенням О. Власюка, децентралізація – це процес розмежування компетенцій між різними рівнями влади, спрямований на підвищення ефективності управління публічними ресурсами [16, с. 40].

На думку Т. Єфименко, вона виступає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій та стимулювання їх економічного розвитку шляхом розширення можливостей місцевих громад самостійно вирішувати питання місцевого значення [23, с. 8].

Незважаючи на різні теоретико-методологічні підходи, більшість дослідників розглядають децентралізацію як процес передачі частини владних, адміністративних і фінансових повноважень від центральних органів влади до місцевих органів самоврядування з метою підвищення ефективності управління територіями.

Так, О. Барановський визначає децентралізацію як важливий інституційний чинник економічної безпеки, який створює умови для формування фінансово самостійних територіальних громад і підвищення ефективності використання ресурсів на місцях [27, с. 12]. Учений підкреслює, що децентралізація сприяє гармонізації відносин між державним і місцевим рівнями управління та зменшенню фінансової залежності громад від державного бюджету.

О. Кириленко розглядає децентралізацію насамперед у фінансовому аспекті, наголошуючи, що її сутність полягає у створенні самодостатніх місцевих бюджетів, здатних забезпечувати потреби громад без надмірного залучення трансфертів [28, с.21]. Науковець акцентує на тому, що фінансова децентралізація є базою для підвищення стійкості місцевих економік.

І. Микитюк трактує децентралізацію як процес делегування відповідальності за управління фінансовими потоками на місцевий рівень, де прийняття рішень стає ближчим до громадян. На її думку, саме це створює передумови для підвищення прозорості, підзвітності та ефективності використання публічних коштів [34, с. 88].

О. Стащук розглядає децентралізацію як інструмент забезпечення бюджетної ефективності територій, підкреслюючи, що результативність цього процесу залежить від належного функціонування місцевих фінансів і здатності органів самоврядування реалізовувати власні повноваження [29, с. 7].

Г. Східницька і Н. Проць звертають увагу на соціально-економічний аспект децентралізації, вказуючи, що передача повноважень на місця стимулює розвиток регіональної економіки, підвищує конкурентоспроможність територій і формує основу для фінансової безпеки громад [55].

У науковій літературі простежується значна різноманітність підходів до тлумачення сутності децентралізації, що пояснюється багатовимірністю цього процесу та відмінностями у дослідницьких акцентах учених. Одні науковці акцентують увагу на політичному й адміністративному аспектах передачі повноважень, інші – на фінансово-економічній складовій, яка визначає рівень самостійності територіальних громад у формуванні та використанні власних ресурсів. Узагальнення наукових підходів дало змогу систематизувати різні трактування поняття децентралізації та окреслити їх значення для забезпечення фінансової безпеки територіальних громад (табл. 1.2).

Підходи науковців до трактування поняття децентралізації та її значення
для фінансової безпеки територіальних громад

Науковець	Підхід до визначення децентралізації	Зміст і значення для фінансової безпеки територіальних громад
М. Виклюк	Розглядає децентралізацію через призму саморегулювання регіональних фінансів	Сприяє адаптивності фінансової системи громад до зовнішніх ризиків і загроз, підвищує їхню стійкість
О. Барановський	Розглядає децентралізацію як інституційний механізм перерозподілу повноважень між державою та місцевими органами влади	Сприяє формуванню фінансово самостійних громад, зміцнює економічну незалежність місцевих бюджетів і знижує ризики фінансової нестабільності
О. Кириленко	Підкреслює фінансову сутність децентралізації як процесу формування дохідної бази місцевих бюджетів	Забезпечує фінансову спроможність громад, дозволяє ефективно використовувати ресурси та приймати власні управлінські рішення
І. Микитюк	Розглядає децентралізацію як делегування відповідальності за управління фінансовими потоками на місцевий рівень	Підвищує прозорість і підзвітність фінансових рішень, сприяє ефективному використанню бюджетних коштів і зміцненню довіри до влади
О. Стащук	Інтерпретує децентралізацію як механізм підвищення бюджетної ефективності територій	Зміцнює фінансову дисципліну, сприяє раціональному розподілу доходів і видатків, оптимізує фінансові потоки
Г. Східницька, Н. Проць	Наголошують на соціально-економічному вимірі децентралізації	Стимулює розвиток місцевої економіки, підвищує конкурентоспроможність територій і формує підґрунтя для фінансової безпеки громад

Джерело: створено автором за матеріалами [15; 27, 34, 53, 55].

Узагальнення наведених підходів свідчить, що децентралізація виступає не лише механізмом передачі управлінських повноважень, а насамперед – фінансовим інструментом забезпечення економічної самостійності територіальних громад. Вона створює передумови для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за фінансові рішення та зниження ризиків фінансової залежності від центрального бюджету. Саме тому децентралізація розглядається як системоутворюючий чинник фінансової безпеки громад, що

визначає їхню здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Вітчизняна наукова думка підкреслює, що децентралізація – це не лише передача повноважень, а передусім формування нової управлінської культури [21, с. 43]. Це процес, який базується на довірі до громад, підвищенні їхньої відповідальності та залученні громадян до прийняття рішень. Таким чином, українські науковці розглядають децентралізацію як шлях до посилення демократичних засад у державі, формування ефективного партнерства між центром і місцями, а також як засіб підвищення конкурентоспроможності регіонів.

У зарубіжній науковій традиції децентралізація найчастіше трактується як процес перерозподілу владних і фінансових повноважень на користь місцевих органів влади для досягнення більшої ефективності та підзвітності управління. Європейські дослідники, зокрема з Німеччини, Польщі, Франції, акцентують увагу на принципі субсидіарності – тобто необхідності вирішення питань на найнижчому рівні, де це можливо зробити найефективніше.

Зарубіжні дослідники, серед яких Д. Б'юкенен, Е. Остром, П. Самуельсон, розглядають децентралізацію як засіб підвищення ефективності публічного управління через оптимальний розподіл функцій між рівнями влади, що дає можливість краще враховувати місцеві потреби та особливості.

Американська наукова школа розглядає децентралізацію як форму демократичного урядування, що забезпечує конкуренцію між територіями, стимулює інноваційність і підвищує якість державних послуг. Дослідники зазначають, що сильні місцеві громади є запорукою стійкої держави, оскільки вони створюють систему, у якій відповідальність і ресурси збалансовані.

Варто зазначити, що в західній літературі децентралізація часто ототожнюється з регіоналізацією та локальним самоврядуванням, але з обов'язковим акцентом на підзвітності, участі громадян і фінансовій самодостатності.

Варто зауважити, що аналіз наукових підходів до визначення сутності децентралізації свідчить, що у сучасній теорії публічного управління це поняття трактується неоднозначно та охоплює різні аспекти передачі повноважень і ресурсів від центральної влади до локального рівня. Дослідники Дж. Б'юкенен, П. Самуельсон та Е. Остром розглядають децентралізацію як інструмент підвищення ефективності надання публічних послуг через наближення процесу прийняття рішень до громадян та врахування локальних потреб. Українські та європейські автори (А. Мунько [35, с. 67], Л. Федулова, В. Кравченко [31, с. 43], Л. Олексієнко) наголошують на інституційній природі децентралізації, визначаючи її як механізм формування спроможних місцевих органів влади, здатних забезпечувати розвиток громади й ефективно управляти ресурсами. Інші науковці (О. Стащук [29, с. 8], В. Залізко [25, с. 49], Т. Мацьків) акцентують увагу на фінансовому вимірі децентралізації, розглядаючи її як процес перерозподілу фінансових ресурсів, доходів та видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи.

Попри різні акценти, наведені підходи мають спільний змістовий компонент: децентралізація передбачає не лише формальне делегування функцій, а й створення реальних можливостей для органів місцевого самоврядування впливати на розвиток території, забезпечувати стаке фінансове та соціально-економічне функціонування та підвищувати якість управлінських рішень. Саме тому односторонній, суто нормативно-правовий або суто фінансовий підхід не дозволяє повною мірою розкрити зміст цього процесу у контексті дослідження фінансової безпеки громад.

Ураховуючи результати проведеного аналізу під поняттям «децентралізація» пропонуємо розуміти комплексний, поетапний і багаторівневий процес перерозподілу повноважень, відповідальності та фінансових ресурсів на користь територіальних громад, що забезпечує формування інституційно спроможного місцевого самоврядування та створює умови для зміцнення фінансової безпеки на базовому рівні адміністративно-територіальної системи. На відміну від традиційних підходів, які фокусуються

переважно на розширенні повноважень, у запропонованому визначенні наголошено на тісному взаємозв'язку між децентралізацією та здатністю громади забезпечувати стабільний розвиток, ефективне управління ресурсами й захищеність від фінансових загроз.

Переходячи до принципів децентралізації, слід відзначити, що вони формують методологічну основу цього процесу, визначаючи його логіку та напрям реалізації. Одним із ключових принципів є субсидіарність, який означає, що рішення мають прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадян і здатним ефективно виконати відповідні функції. Це забезпечує оперативність управління, підвищує його якість і підзвітність.

Не менш важливим принципом є принцип самостійності органів місцевого самоврядування. Він передбачає право громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України, а також розпоряджатися власними фінансовими ресурсами.

Крім того, децентралізація спирається на принцип фінансової спроможності, який вимагає забезпечення місцевих бюджетів достатніми ресурсами для виконання делегованих і власних повноважень. Він тісно пов'язаний із бюджетною децентралізацією, яка є основою фінансової незалежності територіальних громад.

Варто зазначити, що основоположними принципами також є принцип відповідальності та підзвітності, що передбачає прозорість діяльності місцевих органів влади перед населенням, і принцип партнерства, який полягає у взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування в межах спільної державної політики розвитку територій.

Вони забезпечують баланс між свободою дій органів місцевого самоврядування та контролем за ефективністю використання публічних ресурсів.

Логічним продовженням розгляду принципів є аналіз напрямів децентралізації, які конкретизують, у яких саме сферах і формах вона

реалізується. Основними напрямками є політична, адміністративна, фінансова та економічна децентралізація.

Політична децентралізація спрямована на розширення прав і можливостей органів місцевого самоврядування у сфері прийняття управлінських рішень. Вона передбачає передачу частини повноважень, які раніше належали центральним органам, до місцевого рівня – сільських, селищних, міських рад та їх виконавчих органів. Такий підхід дозволяє підвищити рівень участі громадян у місцевому управлінні, розвиває інститути демократії та підзвітності.

Адміністративна децентралізація полягає у створенні ефективної системи управління на місцевому рівні. Вона передбачає оптимізацію структури територіального устрою, укрупнення адміністративно-територіальних одиниць, утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), здатних забезпечувати населення якісними послугами. Цей напрям сприяв ліквідації дублювання управлінських функцій, раціональному розподілу ресурсів і підвищенню ефективності державного управління.

Фінансова децентралізація є основою реальної самостійності громад [57, с. 3]. Вона полягає у передачі частини податкових надходжень місцевим бюджетам, створенні можливостей для формування власних доходів і самостійного розподілу коштів. Як зазначає В. Залізко, фінансова децентралізація – це «фундаментальна умова зміцнення фінансової безпеки регіонів» [25, с. 49], адже вона формує стимули для розвитку місцевої економіки та ефективного використання ресурсів.

Просторова децентралізація передбачає реформування адміністративно-територіального устрою держави. У межах цієї реформи в Україні було ліквідовано понад 400 районів, натомість створено 136 укрупнених, а також сформовано понад 1 400 територіальних громад. Просторова децентралізація сприяє зменшенню диспропорцій розвитку між центром і периферією, а також створює умови для рівного доступу населення до публічних послуг.

Таким чином, інституційні умови децентралізації створюють загалом позитивне середовище для розвитку фінансової автономії громад, однак водночас демонструють наявність низки бар'єрів – правових, фінансових та організаційних – які безпосередньо впливають на рівень їхньої фінансової безпеки. Саме тому аналіз фінансової безпеки територіальних громад має враховувати не лише теоретичні підходи, але й правові рамки, у межах яких громади змушені здійснювати управління своїми ресурсами.

Закцентуємо увагу на тому, що реформа децентралізації в Україні ґрунтується на комплексі інституційних та нормативно-правових змін, які суттєво трансформували засади функціонування місцевого самоврядування. На конституційному рівні децентралізаційні процеси закріплені у статтях 140–143 Конституції України, де визначено зміст місцевого самоврядування та принцип розмежування повноважень між державою і територіальними громадами. Подальший розвиток інституційного середовища забезпечили закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» [51], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [49], «Про місцеві державні адміністрації» [50], які створили правові умови для формування спроможних громад, впорядкування їхніх виконавчих органів та визначення фінансових інструментів місцевого рівня.

Особливе значення для забезпечення фінансової самостійності громад має Бюджетний кодекс України [12], який, у редакції після 2014 року, закріпив нову архітектуру міжбюджетних відносин. Зокрема, у статтях 64, 67, 69¹ визначено доходи загального фонду бюджетів громад, включаючи частку податку на доходи фізичних осіб, місцеві податки та збори, рентну плату та інші джерела. Це стало важливою передумовою підсилення дохідної бази місцевого самоврядування. Водночас аналіз положень Бюджетного кодексу України [12] вказує і на обмеження: зокрема, громади залишаються залежними від трансфертів державного бюджету, а порядок здійснення запозичень є надзвичайно зарегульованим, що стримує розвиток інвестиційної активності на місцевому рівні.

Не менш значущу роль відіграє Податковий кодекс України [48], який визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері встановлення ставок місцевих податків, пільг, порядку адміністрування. Проте практика показує, що реальна свобода громад у формуванні податкової політики є обмеженою, оскільки більшість податків прив'язана до загальнодержавних нормативів, а економічна нерівномірність територій спричиняє суттєві дисбаланси у податковому потенціалі.

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що децентралізація є багатовимірним процесом, який охоплює політичну, адміністративну та фінансову складові. Вона передбачає посилення ролі місцевого самоврядування, зростання його фінансової самодостатності та відповідальності за стан економічної безпеки території. Саме у цьому контексті децентралізація виступає ключовою передумовою формування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки територіальних громад.

Реалізація принципів субсидіарності, самостійності, фінансової спроможності та відповідальності забезпечує формування ефективної системи управління, орієнтованої на потреби громадян.

Попри окремі труднощі, децентралізація в Україні стала потужним імпульсом для оновлення місцевого самоврядування, розвитку регіонів і зміцнення громад. Подальше вдосконалення цього процесу має бути спрямоване на забезпечення рівності можливостей між громадами, удосконалення фінансових механізмів і посилення участі громадян у прийнятті рішень, що визначають майбутнє їхніх територій.

1.3. Вплив процесу децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад.

Децентралізаційна реформа в Україні є одним із наймасштабніших кроків у напрямі перебудови системи публічного управління та становлення місцевого самоврядування. Її головною метою стало підвищення ефективності використання ресурсів, створення спроможних територіальних громад та

формування нової моделі взаємовідносин між центром і місцевою владою [52]. Важливою складовою цього процесу є посилення фінансової самостійності громад, адже саме від здатності територіальних утворень самостійно формувати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси залежить їхня спроможність задовольняти потреби населення, забезпечувати розвиток інфраструктури та реалізовувати власні соціально-економічні пріоритети.

Фінансова самостійність є передумовою фінансової безпеки, але не тотожна їй. Самостійність означає спроможність громади формувати та розподіляти власні ресурси, тоді як фінансова безпека передбачає захищеність цих ресурсів від ризиків та загроз. Таким чином, навіть громади з високими власними доходами можуть бути фінансово вразливими, якщо відсутні ефективні механізми бюджетного контролю, диверсифікації доходів або управління боргом. У цій роботі пропонується розглядати фінансову самостійність як структурну основу фінансової безпеки, а фінансову безпеку – як результат ефективності використання цієї самостійності.

Фінансова самостійність територіальних громад полягає у здатності самостійно формувати, розподіляти та використовувати власні фінансові ресурси для задоволення соціально-економічних потреб населення. У сучасних умовах децентралізація в Україні стала механізмом, що дозволив громадам отримати нові джерела доходів, права на розпорядження бюджетами та участь у формуванні місцевої політики. Реформа сприяла тому, що громади почали не лише витрачати кошти, а й активно заробляти – розвивати місцевий бізнес, залучати інвестиції, брати участь у грантових програмах.

Децентралізаційні процеси, запроваджені в Україні з 2014 року, були спрямовані на подолання надмірної централізації влади, яка існувала десятиліттями. Основна ідея реформи полягала у створенні ефективної системи місцевого самоврядування, здатної забезпечити якісні публічні послуги, підвищити конкурентоспроможність регіонів та стимулювати економічне зростання [52]. Для цього громадам було передано частину податкових надходжень, таких як 60% податку на доходи фізичних осіб, плата за землю,

єдиний податок, акцизний збір тощо. Крім того, вони отримали можливість самостійно розпоряджатися комунальним майном і землею [20].

Проте важливим аспектом, який суттєво впливає на фінансову безпеку територіальних громад і який тривалий час залишався поза увагою наукових досліджень, є наслідки повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році. Воєнний стан кардинально змінив умови функціонування місцевого самоврядування, сформувавши нові ризики та загрози, що не вписувалися у попередні моделі оцінки фінансової стійкості. Зокрема, більшість громад зіткнулися зі скороченням доходів унаслідок релокації бізнесу, руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, зменшення податкової бази та значного відтоку населення. Водночас різко зросли видатки на забезпечення критичної інфраструктури, гуманітарну підтримку внутрішньо переміщених осіб, укриття, енергетичну стійкість та територіальну оборону, що спричинило додаткове бюджетне навантаження. Це трансформувало структуру місцевих бюджетів, посилило залежність від державних субвенцій та міжнародної допомоги, а також спричинило суттєве зростання нерівності між громадами залежно від їхнього географічного положення та ступеня наближеності до зони бойових дій.

У 2022 році власні доходи місцевих бюджетів упали на 14% порівняно з 2021 роком, що було спричинено скороченням ділової активності, міграцією населення та зниженням податкових надходжень. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення доходів (зростання приблизно на 22%), проте нерівність між громадами суттєво збільшилася. У 2024 році ключовою тенденцією стало зростання ролі державних субвенцій на відновлення інфраструктури та оборонні потреби громад.

Повномасштабне вторгнення продемонструвало, що фінансова безпека громад залежить не лише від обсягів ресурсів, але й від гнучкості управлінських рішень, швидкості мобілізації додаткових джерел фінансування, якості стратегічного планування та здатності налагоджувати партнерство з державними, приватними й міжнародними структурами.

Таким чином, на відміну від періоду 2015 – 2020 років, коли доходи місцевих бюджетів демонстрували стрімке зростання, у воєнний період система місцевих фінансів зіткнулася з безпрецедентними викликами, які необхідно враховувати в оцінці фінансової безпеки.

Вплив децентралізації на фінансову спроможність територіальних громад можна простежити за кількома напрямками [49]. По-перше, громади отримали можливість планувати розвиток власних територій на основі стратегічних документів, визначати пріоритети фінансування, а також брати участь у міжмуніципальних проєктах. Це сприяло активізації місцевої економіки, підвищенню інвестиційної привабливості та створенню нових робочих місць. По-друге, посилилася фінансова відповідальність місцевих органів влади: вони стали більш зацікавленими у розвитку бізнесу, адже податкові надходження безпосередньо залежать від рівня економічної активності на території громади. По-третє, громади почали ефективніше управляти власними ресурсами, запроваджуючи електронні системи обліку, публічні бюджети та інструменти участі громадян у прийнятті фінансових рішень.

Реформа децентралізації в Україні не лише змінила систему управління на місцях, а й суттєво вплинула на фінансову самостійність територіальних громад. Завдяки розширенню повноважень та переданню нових джерел доходів громади отримали змогу більш ефективно розпоряджатися фінансовими ресурсами. Проте цей процес виявив і низку дисбалансів, що потребують постійного коригування бюджетної політики [52]. Для розуміння глибини цих змін доцільно розглянути основні механізми впливу децентралізації на фінансову базу громад.

Одним із ключових інструментів реформи стало передання місцевим бюджетам частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), а також можливість отримувати доходи від місцевих зборів, земельних аукціонів, податку на нерухомість та інших джерел. Це дало змогу значно збільшити обсяги власних доходів у більшості громад і створило реальні стимули для підвищення ефективності адміністрування ресурсів.

Однак ефект від таких змін виявився нерівномірним. Економічно розвинені громади отримали істотне зростання фінансових надходжень, тоді як менш потужні території залишилися залежними від дотацій і субвенцій із державного бюджету. Дослідження Київської школи економіки підтверджують: у перші роки децентралізації власні доходи місцевих бюджетів зросли майже удвічі, проте збереглися значні диспропорції між різними регіонами [52]. Це свідчить, що передача податкових повноважень є лише передумовою для фінансової незалежності, а не її гарантією.

Для компенсації нерівності між громадами була створена система міжбюджетних трансфертів. Вона включає базові дотації, освітні та медичні субвенції, а також «реверсні» механізми, які передбачають вилучення частини надлишкових доходів у заможніших громад на користь фінансово слабших. Така система покликана забезпечити мінімально необхідний рівень бюджетної спроможності для виконання делегованих повноважень у всіх територіях.

Ефективність цього механізму залежить від чіткої методології розрахунку обсягів трансфертів, стабільності законодавства та прозорості прийняття рішень. Як зазначають науковці, механізми вирівнювання стали ключовим інструментом балансування системи фінансової децентралізації, проте залишаються виклики у частині справедливості розподілу ресурсів.

Розширення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування автоматично підвищило рівень їхньої відповідальності. Громади отримали нові обов'язки щодо утримання інфраструктури, фінансування освітніх і медичних закладів, розвитку соціальної сфери та реалізації інвестиційних проєктів. Для цього потрібне ефективне бюджетне планування, підготовлені кадри, аналітична спроможність і прозорість прийняття управлінських рішень.

У багатьох об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) з'явилися центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи), місцеві дорожні програми, ініціативи з енергоефективності, що свідчить про поступову інституційну зрілість. Водночас рівень успішності реалізації цих змін суттєво залежав від

професійності місцевих команд і доступу до зовнішніх ресурсів – державних, грантових чи приватних.

Механізми фінансової децентралізації довели свою ефективність у підвищенні самостійності громад, однак водночас оголили структурні проблеми міжрегіональної нерівності. Передача податкових повноважень створила основу для розвитку місцевих економік, система трансфертів – баланс між громадами, а інституційні зміни – нову якість управління на місцях.

Водночас децентралізаційна реформа супроводжується певними викликами. Не всі громади мають однаковий стартовий потенціал. Слабка економічна база, недостатня кількість підприємств, низька платоспроможність населення або віддаленість від центрів ділової активності створюють нерівність між територіями. У результаті одні громади швидко розвиваються, тоді як інші залишаються фінансово залежними від державних дотацій. Додатковою проблемою є нестача кваліфікованих управлінських кадрів на місцях, що ускладнює ефективне використання фінансових ресурсів.

Однак, попри існуючі труднощі, децентралізація суттєво змінила саму філософію управління на місцях. Вона створила передумови для формування відповідального власника – громади, яка сама визначає напрям свого розвитку. Завдяки фінансовій самостійності місцеві органи влади отримали інструменти не лише для підтримки базових потреб населення, а й для реалізації стратегічних ініціатив – реконструкції інфраструктури, модернізації закладів освіти й медицини, розвитку туризму та культури.

Умовно фінансові можливості територіальних громад можна проілюструвати за допомогою простої схеми (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Фінансові можливості територіальних громад
Створено автором за матеріалами [58]

Для більш наочного розуміння взаємозв'язку між інструментами децентралізації та результатами, яких вони спричинили у фінансовій сфері, доцільно розглянути узагальнену таблицю, яка відображає основні напрями впливу децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад.

Таблиця 1.3

Основні напрями впливу децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад

Напрямок впливу	Суть змін	Результати
Передача повноважень і ресурсів	Громади отримали право самостійно формувати бюджети	Зростання доходів місцевих бюджетів
Розширення податкової бази	Закріплення частини податків за громадами	Зменшення залежності від державних дотацій
Вирівнювання фінансової спроможності	Запровадження системи дотацій і субвенцій	Підтримка слабших громад
Стратегічне планування	Розробка програм розвитку територій	Підвищення ефективності використання ресурсів

Джерело: систематизовано автором на основі [54, с. 57; 56, с. 84].

Таким чином, децентралізаційні процеси в Україні справили потужний вплив на розвиток фінансової самостійності територіальних громад. Реформа створила умови для зростання місцевих доходів, посилення економічної ініціативи на рівні громад та більш ефективного управління публічними фінансами. Водночас для забезпечення сталого розвитку важливо продовжити роботу над зменшенням диспропорцій між громадами, підвищенням професійного рівня управлінців і розширенням можливостей залучення інвестицій.

У підсумку можна зазначити, що фінансова децентралізація є не лише інструментом перерозподілу ресурсів, а й важливим етапом формування нової управлінської культури, заснованої на принципах відповідальності, прозорості й партнерства. Саме від фінансової самостійності громад залежить успішність усієї системи місцевого самоврядування, а отже, і стійкість демократичних засад української держави.

Висновки до розділу 1

Реформа децентралізації в Україні стала однією з наймасштабніших трансформацій у системі державного управління, яка суттєво змінила архітектуру місцевого самоврядування та фінансових відносин між центром і громадами. Її реалізація сприяла переходу від моделі централізованого перерозподілу ресурсів до системи, що ґрунтується на принципах самостійності, відповідальності та партнерства. Саме завдяки цьому децентралізація стала реальним каталізатором зростання фінансової спроможності територіальних громад і основою для формування нової управлінської культури на місцях.

У результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу встановлено, що фінансова безпека територіальної громади є багатовимірною категорією, зміст якої формується на перетині фінансово-економічних, інституційних та управлінських підходів. Дослідження наукових позицій вітчизняних та зарубіжних авторів засвідчує відсутність єдиного дефінітивного підходу до поняття «фінансова безпека територіальної громади», що зумовлює потребу у формуванні власного концептуального бачення. Систематизація наукових джерел дозволила виділити три ключові групи підходів: ресурсний, інституційний та системний, кожен із яких підкреслює різні аспекти фінансової життєздатності громади. Узагальнення цих підходів дало змогу сформувати авторське визначення фінансової безпеки територіальної громади як стану збалансованості, стійкості та захищеності її фінансової системи, що забезпечує здатність органів місцевого самоврядування виконувати власні та делеговані повноваження, гарантувати надання публічних послуг та реагувати на зовнішні й внутрішні виклики.

У розділі доведено, що територіальна громада є базовою ланкою у структурі багаторівневої системи фінансової безпеки держави, проте її специфіка часто нівелюється через ототожнення з регіоном або адміністративно-територіальною одиницею. На відміну від регіонального рівня, громада має більш обмежений ресурсний потенціал, вищу чутливість до

кризових процесів та більший рівень відповідальності за надання життєво необхідних послуг. Саме це зумовлює необхідність окремого методологічного підходу до її фінансової безпеки. У роботі уточнено об'єкт, предмет та суб'єктів фінансової безпеки громади, що дозволяє чітко окреслити межі подальшого дослідження.

Дослідження механізмів децентралізації дозволило встановити, що реформа місцевого самоврядування стала ключовим інституційним чинником трансформації фінансової безпеки територіальних громад. Вона забезпечила розширення ресурсної бази місцевих бюджетів, підвищення відповідальності та управлінської автономії органів місцевого самоврядування. Однак результати реформи виявилися неоднорідними: громади з високим рівнем інституційної спроможності змогли ефективно використати надані можливості, тоді як громади з низьким управлінським потенціалом опинилися у стані підвищеної фінансової вразливості. Ідентифіковано ключові умови, чинники та причинно-наслідкові зв'язки, що визначають вплив децентралізації на фінансову безпеку: рівень податкової спроможності, ефективність управління бюджетним процесом, кадровий потенціал, демографічна динаміка, структура економіки громади та інтенсивність зовнішніх загроз.

Окремої уваги потребує вплив повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році, адже воєнний контекст суттєво змінив умови функціонування та фінансову стійкість територіальних громад. Більшість із них зіткнулися зі скороченням доходів через релокацію бізнесу, руйнування інфраструктури, звуження податкової бази та значний відтік населення. Одночасно істотно зросли витрати на забезпечення критичної інфраструктури, енергетичну стійкість, підтримку внутрішньо переміщених осіб, укриття та територіальну оборону. Ці процеси трансформували структуру місцевих бюджетів, посилили нерівність між громадами та збільшили їх залежність від державних трансфертів і міжнародної допомоги. Таким чином, фінансова безпека громади у воєнний період набуває розширеного змісту: вона передбачає не лише ресурсну достатність, а й здатність швидко адаптуватися

до кризових умов, забезпечувати безперервність публічних послуг та мобілізувати додаткові джерела фінансування. Це підкреслює ключову роль інституційної спроможності, стратегічного планування та управлінської гнучкості як базових елементів забезпечення фінансової безпеки в умовах високої невизначеності.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що децентралізаційні процеси в Україні стали одним із найуспішніших етапів реформування державного управління. Вони забезпечили нову модель взаємодії між центром і громадами, у якій місцева влада отримала реальні фінансові інструменти для розвитку територій. Передача податкових повноважень, створення системи фінансового вирівнювання, підвищення ролі громад у плануванні бюджетів – усе це сприяло не лише зростанню доходів місцевих бюджетів, а й формуванню нової управлінської культури, орієнтованої на результат.

Фінансова децентралізація не лише зміцнила економічні основи громад, а й сприяла їхній політичній суб'єктності – громади стали реальними учасниками державної політики, відповідальними за власний розвиток. Водночас ефективність цих процесів залежить від здатності держави забезпечити стабільність законодавчої бази, прозорість бюджетних процедур і підтримку кадрового потенціалу на місцях.

У цілому децентралізація довела, що фінансова самостійність територіальних громад – це не лише питання бюджетного розподілу, а передусім показник зрілості суспільства, рівня демократії та ефективності управління. Саме фінансово незалежні громади є запорукою сильної, самодостатньої та конкурентоспроможної держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Загальна характеристика адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного стану Полтавської області

Полтавська область є однією з ключових адміністративно-територіальних одиниць центральної частини України. Вона посідає важливе місце у соціально-економічному просторі держави завдяки вигідному географічному положенню, розвиненій промислово-аграрній структурі та багатим природним ресурсам. Територія області розташована в межах лісостепової зони, що зумовлює високий рівень родючості ґрунтів та значний потенціал для сільськогосподарського виробництва. Полтавщина є історично сформованим регіоном із потужною культурною спадщиною, де поєднуються традиції, природні ресурси та сучасні тенденції розвитку. Сучасний адміністративно-територіальний устрій та динаміка соціально-економічних процесів визначають стратегічні орієнтири її подальшого розвитку.

Адміністративно-територіальний устрій Полтавської області є результатом реалізації реформи децентралізації, спрямованої на оптимізацію управління територіями, ефективніше використання людських, фінансових і природних ресурсів, а також створення умов для збалансованого розвитку громад [19, с. 33]. Такий поділ дозволяє органам місцевого самоврядування забезпечувати мешканців якісними послугами, враховуючи специфіку кожної території.

До реформи, яка була реалізована 17 липня 2020 року, Полтавська область налічувала 25 районів, а саме: Великобагачанський, Гадяцький, Глобинський, Гребінківський, Диканський, Зіньківський, Карлівський, Кобеляцький, Козельщинський, Котелевський, Кременчуцький, Лохвицький, Лубенський, Машівський, Миргородський, Новосанжарський, Оржицький,

Пирятинський, Полтавський, Решетилівський, Семенівський, Хорольський, Чорнухинський, Чутівський, Шишацький.

Після ухвалення постанови Постанови Верховної Ради України № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року було затверджено новий поділ області [14]. Відтоді Полтавська область складається з чотирьох районів (табл. 2.1) – Полтавського, Кременчуцького, Лубенського та Миргородського – і шістдесяти територіальних громад (додаток Б). Ці громади поділяються за типом на 16 міських, 20 селищних та 24 сільські. Така структура дала змогу укрупнити адміністративні одиниці, зменшити дублювання управлінських функцій і забезпечити більш раціональний розподіл ресурсів.

Таблиця 2.1

Райони Полтавської області після децентралізаційної реформи

Райони	Кількість територіальних громад	Кількість населених пунктів	Площа територіальних громад, км ²	Чисельність населення громади, осіб
Кременчуцький район	12	325	6106,1	393834
Лубенський район	7	345	5487,8	190138
Миргородський район	17	425	6295,5	204873
Полтавський район	24	746	10858,6	570623

Джерело: систематизовано автором на основі [20].

Загальна площа області становить близько 28,7 тис. км², що складає майже 4,8 % території України. Центром регіону є місто Полтава, яке виконує адміністративні, економічні, наукові та культурні функції. Крім того, вагомими промисловими центрами виступають Кременчук, Лубни, Миргород і Горішні Плавні. Географічне положення Полтавщини є надзвичайно вигідним: область розташована між двома великими промисловими зонами – Придніпров'ям і Харківщиною, має розвинену транспортну мережу, через яку проходять важливі автомобільні та залізничні шляхи державного значення.

Полтавський район є адміністративним, економічним і культурним центром області. Його територія охоплює навколообласні громади, які мають

потужну промислову, освітню та аграрну базу. Нижче наведено перелік територіальних громад, що входять до складу Полтавського району (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Територіальні громади Полтавського району

Тип територіальних громад	Територіальна громада
Міські	Полтавська громада
	Зіньківська громада
	Карлівська громада
	Кобеляцька громада
	Решетилівська громада
Селищні	Білицька громада
	Диканська громада
	Котелевська громада
	Машівська громада
	Новосанжарська громада
	Опішнянська громада
	Скороходівська громада
	Чутівська громада
Сільські	Великорублівська громада
	Драбинівська громада
	Коломацька громада
	Ланнівська громада
	Мартинівська громада
	Михайлівська громада
	Мачухівська громада
	Нехворощанська громада
	Новоселівська громада
	Терешківська громада
	Щербанівська громада

Джерело: систематизовано автором на основі [20].

Миргородський район вирізняється курортно-рекреаційним потенціалом і розвинутим сільським господарством. Територія району охоплює громади, що мають як аграрний, так і туристичний напрям діяльності. У таблиці 2.3 подано перелік територіальних громад, що належать до Миргородського району.

Таблиця 2.3

Територіальні громади Миргородського району

Тип територіальних громад	Територіальна громада
Міські	Гадяцька громада
	Заводська громада
	Лохвицька громада
	Миргородська громада

Продовження таблиці 2.3

Тип територіальних громад	Територіальна громада
Селищні	Великобагачанська громада
	Гоголівська громада
	Комишнянська громада
	Ромоданівська громада
	Шишацька громада
Сільські	Білоцерківська громада
	Великобудищанська громада
	Великосорочинська громада
	Краснолуцька громада
	Лютенська громада
	Петрівсько-Роменська громада
	Сенчанська громада
	Сергіївська громада

Джерело: систематизовано автором на основі [20].

Кременчуцький район – один із найбільш індустріально розвинених регіонів Полтавщини, де зосереджено значну частину промислових підприємств області, а також транспортні вузли загальнодержавного значення. У таблиці 2.4 подано склад територіальних громад району.

Таблиця 2.4

Територіальні громади Кременчуцького району

Тип територіальних громад	Територіальна громада
Міські	Глобинська громада
	Горішньоплавнівська громада
	Кременчуцька громада
Селищні	Градизька громада
	Козельщинська громада
	Новогалещинська громада
	Семенівська громада
Сільські	Кам'янопотоківська громада
	Оболонська громада
	Омельницька громада
	Піщанська громада
	Пришибська громада

Джерело: систематизовано автором на основі [20].

Лубенський район характеризується поєднанням промислових, транспортних і сільськогосподарських територій. Він є важливою ланкою в системі міжрегіонального сполучення. Нижче наведено громади, які формують адміністративну структуру Лубенського району (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Територіальні громади Лубенського району

Тип територіальних громад	Територіальна громада
Міські	Гребінківська громада
	Лубенська громада
	Пирятинська громада
	Хорольська громада
Селищні	Новооржицька громада
	Оржицька громада
	Чорнухинська громада

Джерело: систематизовано автором на основі [20].

Станом на 1 січня 2022 року в межах Полтавської області налічувалося 1841 населений пункт. Серед них – 6 міст обласного значення, які мають значну роль у регіональному розвитку, 10 міст районного значення, 20 селищ міського типу, 14 селищ та 1791 село. Така кількість і різноманітність населених пунктів зумовлює потребу у гнучкому підході до управління територіями, оскільки різні громади мають відмінний економічний потенціал, демографічну ситуацію та рівень соціальної інфраструктури.

Адміністративно-територіальний поділ області є важливим чинником формування економічної політики на місцях. Реформа децентралізації дозволила громадам отримати більше повноважень і ресурсів для самостійного вирішення питань місцевого значення, проте водночас поставила перед ними завдання забезпечити ефективне управління територіями з урахуванням демографічних та економічних викликів.

Соціально-економічний стан Полтавської області тісно пов'язаний з її природно-ресурсним потенціалом і структурою господарства. В економіці регіону поєднуються промислове виробництво, сільське господарство, транспортна галузь, торгівля та сфера послуг. На території області зосереджено

значні запаси нафти, природного газу, залізної руди, будівельних матеріалів, що забезпечує стабільні надходження до бюджету й розвиток добувної промисловості. Зокрема, у межах Кременчуцької зони діють великі нафтопереробні та машинобудівні підприємства. Водночас аграрний сектор залишається провідною складовою регіональної економіки: область спеціалізується на вирощуванні зернових, технічних культур, а також на тваринництві.

Демографічна ситуація на Полтавщині характеризується поступовим скороченням чисельності населення. За даними Головного управління статистики у Полтавській області, на початок 2024 року чисельність наявного населення становила близько 1,33 млн осіб, що на 3–4 % менше порівняно з попередніми роками [57]. Основними причинами скорочення є низька народжуваність і висока смертність та міграційний відтік працездатного населення, особливо молоді, до великих міст і за кордон. Вікова структура населення свідчить про процес старіння, що вимагає адаптації соціальної політики до потреб літніх людей і підвищення ефективності ринку праці.

Незважаючи на певні демографічні труднощі, у регіоні зберігається досить високий рівень трудового потенціалу. Полтавщина має значну кількість освітніх і наукових закладів, які забезпечують підготовку фахівців різних напрямів. Рівень середньої заробітної плати поступово зростає: якщо у липні 2021 року полтавці у середньому отримували 13 тис. 321 грн., то станом на липень 2025 року середня зарплата у Полтаві становила 22 тис. 970 грн., що є одним із найвищих показників серед центральних областей України. Проте вартість життя й рівень інфляції знижують реальну купівельну спроможність населення, що потребує комплексної політики доходів і зайнятості.

Сфера промисловості Полтавської області представлена різноманітними галузями – від машинобудування й металургії до харчової та легкої промисловості. Значну роль відіграють підприємства паливно-енергетичного комплексу, зокрема видобуток і транспортування газу, а також

нафтопереробка. Водночас останніми роками спостерігається тенденція до розвитку малого та середнього бізнесу, який формує додаткові робочі місця й сприяє економічній диверсифікації. Особливе місце посідає аграрний сектор, який забезпечує не лише внутрішні потреби регіону, а й експортні поставки зернових і олійних культур.

Розвиток соціальної сфери є невід'ємним елементом загального стану регіону. В області діє широка мережа закладів освіти, охорони здоров'я, культури та спорту. У більшості територіальних громад реалізуються програми з благоустрою, цифровізації послуг і розвитку інфраструктури. Водночас існує проблема нерівномірності доступу до якісних послуг між містом і селом. Віддалені громади часто мають обмежені можливості для розвитку через нестачу фінансових ресурсів і кадрового потенціалу, що вимагає посилення державної підтримки на рівні субвенцій і цільових програм.

Загалом соціально-економічний стан Полтавської області можна охарактеризувати як помірно стабільний, із наявністю як позитивних, так і проблемних тенденцій. Серед сильних сторін регіону варто виокремити потужну промислово-аграрну базу, розвинену транспортну інфраструктуру, природно-ресурсний потенціал і відносно високий рівень доходів населення. До проблемних аспектів належать демографічне скорочення, нерівномірність розвитку територій, потреба в оновленні виробничих потужностей і підвищенні інвестиційної привабливості.

У перспективі розвитку області важливими залишаються питання ефективного використання ресурсів, підтримки місцевого самоврядування та забезпечення збалансованого економічного зростання. Доцільним є стимулювання інноваційних технологій у промисловості та сільському господарстві, підвищення енергоефективності, розвиток малого бізнесу й екотуризму. Полтавщина має усі передумови для стійкого розвитку – вигідне розташування, природні багатства, трудовий потенціал і культурні традиції, які можуть стати основою для підвищення конкурентоспроможності регіону в нових соціально-економічних умовах.

Отже, сучасний адміністративно-територіальний устрій Полтавської області є важливим етапом у становленні нової системи місцевого самоврядування. Він спрямований на зміцнення спроможності територіальних громад, підвищення ефективності управління, а також створення передумов для сталого розвитку всіх населених пунктів регіону.

2.2. Структура та динаміка бюджетів територіальних громад Полтавської області як індикатор їх фінансової безпеки

Фінансова безпека територіальних громад є ключовою умовою їх сталого функціонування та розвитку в умовах децентралізації, оскільки саме вона визначає здатність органів місцевого самоврядування своєчасно та в повному обсязі виконувати власні й делеговані повноваження, протидіяти внутрішнім і зовнішнім фінансовим ризикам, а також забезпечувати безперервність надання публічних послуг населенню. Одним із базових індикаторів фінансової безпеки виступає структура доходів і видатків місцевих бюджетів, яка відображає рівень бюджетної автономії, ступінь залежності від міжбюджетних трансфертів та пріоритети використання фінансових ресурсів.

Саме тому у даному підрозділі здійснено комплексний аналіз бюджетних показників дев'яти територіальних громад Полтавської області, які репрезентують різні типи адміністративно-територіальних одиниць – сільські, селищні та міські.

До переліку досліджуваних входять Коломацька, Лютенська та Нехворощанська сільські територіальні громади, Білицька, Великобагачанська та Машівська селищні громади, а також Гадяцька, Глобинська й Кобеляцька міські громади. Кожна з них має власну структуру економічного потенціалу, демографічні особливості, різну податкову базу та рівень залежності від трансфертів, що відображається у специфіці формування дохідної частини бюджету та у пріоритетах видаткової політики.

Коломацька сільська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в

рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селі Коломацьке та об'єднує територіальні комплекси (площею 191,7 км²) навколо села Коломацьке. До складу громади входять одинадцять населених пунктів Степне, Василівка, Дудникове, Зоря, Коломацьке, Мале Ладижине, Олексіївка, Рубанівка, Сонячне, Старицьківка та Степанівка [42].

Лютенська сільська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Миргородському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селі Лютенька та об'єднує територіальні комплекси (площею 374,3 км²) навколо села Лютенька. До складу громади увійшли дванадцять сіл: Глибоке, Кругле Озеро, Лисівка, Лютенька, Мала Обухівка, Млини, Новий Виселок, Перевіз, Рашівка, Солдатове, Соснівка та Юріївка [43].

Нехворощанська сільська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селі Нехвороща та об'єднує територіальні комплекси (площею 288,5 км²) навколо села Нехвороща. До складу громади входять десять сіл: Андріївка, Бурти, Губарівка, Лівенське, Маячка, Нехвороща, Рекунівка, Світлівщина, Соколова Балка та Шедієве [45].

Зазначені соціально-економічні та просторові особливості сільських територіальних громад безпосередньо впливають на механізми формування їх фінансових ресурсів і напрями використання бюджетних коштів. У цьому контексті структура доходів і видатків місцевих бюджетів виступає ключовим індикатором фінансової безпеки, що відображає рівень бюджетної автономії та ступінь залежності громад від зовнішньої фінансової підтримки.

З метою виявлення характерних ризиків і обмежень фінансової безпеки сільських територіальних громад доцільно проаналізувати динаміку та структуру їх бюджетів за 2022–2024 роки (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Структура бюджету Коломацької, Лютенської, Нехворощанської сільських ТГ за доходами і видатками (2022 – 2024 рр.)

	Коломацька ТГ			Лютенська ТГ			Нехворощанська ТГ		
	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн
Статті доходів									
Податкові надходження	69776,6 (80,41%)	53907,8 (70,82%)	52150,2 (62,71%)	38463,7 (68,06%)	45862,2 (63,32%)	56793,2 (70,21%)	73259,6 (77,15%)	62845,4 (84,15%)	65785,1 (65,39%)
Неподаткові надходження	302,5 (0,35%)	2830,8 (3,72%)	796,9 (0,96%)	743,5 (1,32%)	4029,4 (5,56%)	4028,1 (4,98%)	5097,3 (5,37%)	5190,2 (3,98%)	4757,1 (4,73%)
Доходи від операцій з капіталом	-	-	2768,7 (3,33%)	-	-	-	1235,7 (1,30%)	-	4065,0 (4,04%)
Офіційні трансферти	16698,4 (19,24%)	19086,5 (25,08%)	27206,5 (32,71%)	17308,2 (30,63%)	20472,4 (28,26%)	19775,9 (24,45%)	15370,7 (16,19%)	62481,7 (47,87%)	25144,1 (24,99%)
Цільові фонди	-	291,2 (0,38%)	241,2 (0,29%)	-	2070,0 (2,86%)	293,9 (0,36%)	-	-	850,0 (0,84%)
Усього	86777,5	76116,3	83163,5	56515,4	72434,0	80891,1	94963,3	130517,3	100601,3
Статті видатків									
Загальнодержавні функції	24553,9 (22,17%)	28519,8 (30,72%)	26341,1 (31,23%)	14678,3 (28,22%)	19307,2 (28,82%)	20083,0 (26,27%)	24218,0 (32,0%)	12638,5 (9,65%)	15202,0 (13,49%)
Громадський порядок, безпека	-	-	250,0 (0,30%)	1542,4 (2,97%)	2554,4 (3,81%)	2910,5 (3,81%)	1509,8 (2,00%)	1195,1 (0,91)	1300,4 (1,15%)
Економічна діяльність	29804,5 (26,93%)	7910,6 (8,52%)	10258,7 (12,16%)	125,2 (0,24%)	2105,5 (3,14%)	2380,7 (3,11%)	2189,1 (2,89%)	39630,3 (30,25%)	24460,8 (21,70%)
Охорона навколишнього природного середовища	-	-	-	6,6 (0,01%)	-	127,9 (0,17%)	-	1174,4 (0,90%)	1449,7 (1,29%)
Житлово-комунальне господарство	10517,6 (9,50%)	7214,7 (7,77%)	7505,2 (8,90%)	1109,6 (2,13%)	2719,1 (4,06%)	3348,7 (4,38%)	3505,8 (4,64%)	4327,4 (3,30%)	4880,6 (4,33%)
Охорона здоров'я	-	-	-	-	-	-	1705,1 (2,25%)	6399,1 (4,88%)	5721,8 (5,08%)
Духовний та фізичний розвиток	13184,2 (11,91%)	10953,2 (11,80%)	4329,6 (5,13%)	2648,3 (5,09%)	3121,8 (4,66%)	3168,0 (4,14%)	2459,6 (3,25%)	5326,9 (4,07%)	2304,3 (2,04%)
Освіта	31704,7 (28,64%)	34940,4 (37,63%)	33699,3 (39,96%)	28407,0 (54,61%)	31946,1 (47,68%)	37063,5 (48,49%)	35689,7 (47,19%)	54764,3 (41,80%)	52314,4 (46,41%)
Соціальний захист та соціальне забезпечення	935,8 (0,85%)	3308,0 (3,56%)	1955,8 (2,32%)	3495,9 (6,72%)	5247,9 (7,83%)	7356,2 (9,62%)	4351,8 (5,75%)	5559,5 (4,24%)	5084,3 (4,51%)
Усього	110700,7	92846,7	84339,7	52013,3	67002,0	76438,5	75628,9	131015,5	112718,3

Джерело: складено автором за матеріалами [8, 9, 11].

Доцільно зауважити, що сільські територіальні громади характеризуються порівняно вразливою фінансовою безпекою, що зумовлено обмеженою економічною базою та високою залежністю від окремих джерел доходів [25, с. 52].

У 2022 році бюджети сільських територіальних громад формувалися відносно стабільно, а структура доходів характеризувалася домінуванням податкових надходжень, що створювало певні передумови для фінансової автономії. Водночас уже у 2023 році, з початком дії воєнного стану, відбулося скорочення економічної активності на місцевому рівні, що негативно позначилося на надходженнях податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку – основних джерел наповнення бюджетів сільських громад.

Компенсаційним механізмом підтримання фінансової стійкості у 2023 році стало зростання обсягів офіційних трансфертів. Їх частка у доходах сільських громад істотно зростає, що дозволило забезпечити виконання першочергових соціальних та адміністративних функцій. Однак така тенденція водночас свідчить про зниження рівня фінансової безпеки у стратегічному вимірі, оскільки посилюється залежність громад від рішень центральних органів влади щодо обсягів і напрямів бюджетної підтримки.

У 2024 році спостерігалися окремі ознаки адаптації бюджетної системи сільських громад до умов воєнного стану, що проявилось у частковій стабілізації податкових надходжень. Проте структура видатків залишалася переважно соціально орієнтованою, з концентрацією ресурсів на фінансуванні освіти та загальнодержавних функцій. Обмеження фінансування економічної діяльності та капітальних видатків свідчить про збереження підвищених ризиків для фінансової безпеки у середньо- та довгостроковій перспективі.

Отримані результати аналізу бюджетів сільських територіальних громад засвідчують, що їх фінансова безпека формується в умовах обмеженої дохідної бази та підвищеної залежності від міжбюджетних трансфертів, особливо в період дії воєнного стану. Така модель забезпечує виконання базових функцій

місцевого самоврядування, однак не створює достатніх передумов для фінансової стійкості в довгостроковій перспективі.

Водночас інші типи громад, зокрема селищні територіальні громади, функціонують в інакших фінансово-економічних умовах, що зумовлює відмінності у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів та рівні фінансової безпеки. Це актуалізує необхідність окремого аналізу бюджетних показників селищних громад.

Білицька селищна територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селищі Білики та об'єднує територіальні комплекси (площею 391,2 км²) навколо селища Білики. До складу громади увійшли двадцять сім населених пунктів: Білики, Бережнівка, Білоконівка, Богданівка, Бутенки, Вишневе, Вітрова Балка, Дрижина Гребля, Жирки, Жуки, Зелене, Колодяжне, Комарівка, Кустолові Кущі, Марківка, Мирне, Прогрес, Рубани, Свічкареве, Славнівка, Степове, Трояни, Червоне, Червоні Квіти, Чорбівка, Чумаки та Шапки [37].

Великобагачанська селищна територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селищі Велика Багачка та об'єднує територіальні комплекси (площею 415,7 км²) навколо селища Велика Багачка. До складу громади входять одне селище (Велика Багачка) і двадцять вісім сіл: Багачка Перша, Байрак, Балюки, Бехтерщина, Буряківщина, Бутова Долина, Володимирівка, Гарнокут, Довгалівка, Затон, Іванівка, Кротівщина, Лукаші, Мала Решетилівка, Мар'янівка, Перекопівка, Пилипенки, Пушкареве, Радивонівка, Семенівка, Скибівщина, Степанівка, Стефанівщина, Суржки, Шепелі, Широка Долина, Широке та Якимове [38].

Машівська селищна територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у селищі Машівка та об'єднує територіальні комплекси (площею 391,0 км²) навколо селища Машівка. До

складу громади входить двадцять один населений пункт Машівка, Абрамівка, Базилівщина, Богданівка, Вільне, Вовча Балка, Григорівка, Дмитрівка, Калинівка, Козельщина, Кошманівка, Латишівка, Миронівка, Нова Павлівка, Новий Тагамлик, Огуївка, Петрівка, Сахнівщина, Селещина, Сухоносівка та Тимченківка [44].

Поєднання рис сільських і міських поселень зумовлює специфіку формування фінансової безпеки селищних територіальних громад, що проявляється у більш диверсифікованій дохідній базі та зміні пріоритетів бюджетної політики. Такі особливості потребують окремого аналізу структури бюджетів як інструменту оцінювання рівня фінансової стійкості громад [24] (табл. 2.7).

Структура бюджету Білицької, Великобагачанської, Машівської селищних ТГ за доходами і видатками (2022 – 2024 рр.)

	Білицька ТГ			Великобагачанська ТГ			Машівська ТГ		
	2022 р. , тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024р. , тис. грн	2022 р. , тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн
Статті доходів									
Податкові надходження	78838,7 (67,01 %)	103659,1 (61,70 %)	86652,2 (49,98 %)	73933,0 (66,17%)	84568,5 (59,03%)	95318,9 (64,95%)	128486,3 (78,96%)	192072,1 (79,97%)	202692,5 (77,51 %)
Неподаткові надходження	2681,8 (2,28 %)	5324,2 (3,17 %)	9089,8 (5,24 %)	3052,4 (2,73%)	11599,7 (8,10%)	8124,2 (5,54 %)	3034,4 (1,86%)	5692,8 (2,37%)	8035,2 (3,07 %)
Доходи від операцій з капіталом	427,9 (0,36 %)	3751,6 (2,23 %)	8636,7 (4,98 %)	213,7 (0,19%)	2138,6 (1,49%)	1125,0 (0,77%)	-	267,4 (0,11%)	479,9 (0,18 %)
Офіційні трансферти	35701,8 (30,35 %)	55265,2 (32,90 %)	68996,8 (39,80%)	34338,1 (30,73%)	44964,1 (31,38%)	42179,6 (28,74 %)	31203,7 (19,18%)	40897,2 (17,03%)	48771,2 (18,65 %)
Цільові фонди	1,0	-	-	200,0 (0,18%)	-	-	-	1250,0 (0,52%)	1542,4 (0,59 %)
Усього	117651,2	168000,1	173375,5	111737,2	143270,9	146747,7	162724,4	240179,5	261521,2
Статті видатків									
Загальнодержавні функції	21784,7 (18,96 %)	48365,8 (28,28 %)	26931,7 (15,70 %)	14487,3 (14,14%)	23591,6 (17,56%)	26838,8 (18,54%)	23737,2 (17,07 %)	54639,2 (19,89%)	30719,0 (12,23 %)
Громадський порядок, безпека	5130,4 (4,47 %)	5586,5 (3,27 %)	7295,8 (4,25 %)	1576,3 (1,54%)	1737,2 (1,29%)	2253,1 (1,56%)	1920,2 (1,38%)	3101,1 (1,13%)	9004,0 (3,58 %)
Економічна діяльність	12,0 (0,01 %)	5380,1 (3,15 %)	1006,1 (0,59 %)	2,9 (0,00%)	93,3 (0,07%)	45,6 (0,03%)	3394,8 (2,44%)	14278,9 (5,20%)	9667,8 (3,85 %)
Охорона навколишнього природного середовища	-	-	-	-	-	-	254,7 (0,18%)	641,7 (0,23%)	540,0 (0,21%)
Житлово-комунальне господарство	7837,5 (6,82 %)	16002,8 (9,36%)	12036,9 (7,02 %)	8305,4 (8,11%)	16994,7 (12,65%)	17928,7 (12,38%)	12182,1 (8,76%)	29488,4 (10,73%)	20203, 9 (8,04 %)
Охорона здоров'я	4593,8 (4,00 %)	5554,4 (3,25 %)	6658,5 (3,88%)	6739,5 (6,58%)	8438,5 (6,28%)	7743,7 (5,35%)	14732,4 (10,59%)	26903,4 (9,79%)	22492, 5 (8,95 %)
Духовний та фізичний розвиток	4875,0 (4,17 %)	5797,6 (3,39 %)	6309,3 (3,68 %)	5344,7 (5,22%)	5048,2 (3,76%)	5966,1 (4,12%)	10075,0 (7,24%)	17768,7 (6,47%)	18573,3 (7,39 %)
Освіта	61418, 2 (53,46 %)	68801,8 40,23 %	92666,5 (54,02 %)	60803,8 (59,34%)	69998,6 (52,09%)	74339,5 (51,34%)	61770,4 (44,41%)	109569,3 (39,89%)	117066,5 (46,61 %)
Соціальний захист та соціальне забезпечення	9316, 5 (8,11 %)	15518,1 (9,07 %)	18624,9 (10,86 %)	5203,3 (5,08%)	8475,1 (6,31%)	9673,9 (6,68%)	11028,6 (7,93%)	18303,6 (6,66%)	22905,6 (9,12 %)
Усього	114968, 1	170977,1	171529,7	102463,2	134377,2	144789,0	139095,4	274694,3	251172,6

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 4, 10].

Селищні територіальні громади займають проміжне положення між сільськими та міськими громадами за рівнем фінансової безпеки. Аналіз бюджетів Білицької [3], Великобагачанської [4] та Машівської [10] громад свідчить про більш диверсифіковану структуру доходів та зростання власної фінансової спроможності. Частка податкових надходжень у доходах селищних громад у 2022–2024 роках становила в середньому 50 – 80 %, що є свідченням ширшої податкової бази та активнішої підприємницької діяльності.

У цілому селищні територіальні громади у 2022 – 2024 роках продемонстрували більшу здатність до фінансової адаптації в умовах воєнного стану. У 2022 році їх бюджети характеризувалися відносно збалансованою структурою доходів, у якій податкові надходження займали провідне місце. Запровадження воєнного стану у 2023 році спричинило зниження темпів зростання власних доходів, однак падіння податкових надходжень було менш різким порівняно із сільськими громадами.

Зростання ролі міжбюджетних трансфертів у 2023 році виконувало стабілізаційну функцію та дозволило селищним громадам утримати фінансову рівновагу. Водночас у 2024 році простежується тенденція до поступового відновлення частки власних доходів, що свідчить про адаптацію місцевої економіки та підвищення ефективності бюджетного управління. Така динаміка є позитивною з позицій фінансової безпеки, оскільки зменшує ризики надмірної бюджетної залежності.

Видаткова політика селищних громад упродовж аналізованого періоду зазнала трансформацій, зумовлених умовами воєнного стану. У 2023 році спостерігалось зростання видатків на соціальний захист і утримання критичної інфраструктури, що відповідає пріоритетам забезпечення базової фінансової безпеки. У 2024 році частково відновлюється фінансування економічної діяльності, що створює передумови для підвищення фінансової стійкості громад у майбутньому.

Аналіз бюджетів селищних територіальних громад показав, що поєднання ширшої податкової бази з наявністю державної підтримки дозволяє

цим громадам частково компенсувати негативний вплив воєнного стану на місцеві фінанси.

Разом із тим найбільш сприятливі умови формування фінансової безпеки спостерігаються у міських територіальних громадах, де концентрація економічної активності та диверсифікація джерел доходів забезпечують вищий рівень бюджетної автономії. Це зумовлює доцільність подальшого аналізу фінансових показників саме міських громад.

Гадяцька міська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Миргородському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у місті Гадяч та об'єднує територіальні комплекси (площею 205,0 км²) навколо міста Гадяч. До складу громади входять одне місто – Гадяч і 20 сіл: Біленченківка, Бутовичеське, Грипаки, Донцівщина, Київське, Кияшківське, Кіблицьке, Круглик, Малі Будища, Оріханове, Осняги, Островерхівка, Петроселівка, Писарівщина, Рудиків, Саранчова Долина, Сари, Степаненки, Харківці та Червоний Кут [39].

Глобинська міська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Кременчуцькому районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у місті Глобине та об'єднує територіальні комплекси (площею 1198,9 км²) навколо міста Глобине. До складу громади входять шістьдесят п'ять населених пунктів Глобине, Бабичівка, Багни, Балабушині Верби, Битакове Озеро, Бориси, Великі Кринки, Весела Долина, Вітки, Глибоке, Глушкове Друге, Гуляйполе, Демидівка, Демченки, Жорняки, Жуки, Заможне, Зарічне, Землянки, Зубані, Іванове Селище, Ковнірівщина, Коломицівка, Кордубанове, Корещина, Куп'євате, Ламане, Лоза, Лубенщина, Лукашівка, Майданівка, Малинівка, Манжелія, Манилівське, Мар'їне, Махнівка, Набережне, Новий Виселок, Новобудова, Новодорожнє, Новоселівка, Обознівка, Опришки, Павлівка, Пирого, Петрівка, Попівка, Пузикове, Пустовійтове, Радалівка, Романівка, Руда, Семимогили,

Сиротенки, Сіренки, Старий Хутір, Степове, Троїцьке, Турбаї, Устимівка, Федорівка, Черевані, Шевченки, Шепелівка, Яроші [40].

Кобеляцька міська територіальна громада – адміністративне об'єднання у Полтавському районі Полтавської області, яке функціонує в рамках місцевого самоврядування з адміністративним центром у місті Кобеляки та об'єднує територіальні комплекси (площею 1218, 9 км²) навколо міста Кобеляки. До складу громади входять шістдесят п'ять населених пунктів. До складу громади увійшли шістдесят три населених пункти: Кобеляки, Брачківка, Бринзи, Бродщина, Василівка, Вібли, Вільховатка, Водолагівка, Гаймарівка, Гайове, Галагурівка, Галі-Горбатки, Ганжівка, Гарбузівка, Григорівка, Грицаївка, Дашківка, Деменки, Єднання, Золотарівка, Іванівка, Канави, Кишеньки, Коваленківка, Колісниківка, Красне, Кунівка, Лебедине, Леваневське, Лесинки, Литвини, Лівобережна Сокілка, Лісне, Ліщинівка, Лучки, Мартинівка, Миколаївка, Мідянівка, Морози, Озера, Орлик, Павлівка, Панське, Перегонівка, Підгора, Поводи, Правобережна Сокілка, Придніпрянське, Проскури, Просяниківка, Прощуради, Ревущине, Самарщина, Світлогірське, Сінне, Соснівка, Сухе, Сухинівка, Твердохліби, Шабельники, Шевченки, Шенгури, Яблунівка [41].

Міські територіальні громади функціонують у найбільш сприятливих умовах формування фінансової безпеки, що визначається концентрацією економічної активності, розвиненою інфраструктурою та ширшою базою оподаткування. Саме ці чинники забезпечують відносну стабільність доходів і підвищують рівень бюджетної автономії органів місцевого самоврядування.

Вищий рівень економічної концентрації та розвиненість інфраструктури формують відмінні умови забезпечення фінансової безпеки міських територіальних громад, що зумовлює інші пропорції формування доходів і використання бюджетних ресурсів. Саме тому аналіз бюджетної структури міських громад набуває особливого значення в контексті оцінювання їх фінансової стійкості (табл. 2.8).

Структура бюджету Глобинської, Гадяцької, Кобеляцької міських ТГ за доходами і видатками (2022 – 2024 рр.)

	Глобинська ТГ			Гадяцька ТГ			Кобеляцька ТГ		
	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн
Статті доходів									
Податкові надходження	287210,1 (74,76%)	412598,1 (75,62%)	396850,3 (72,7%)	159421,4 (64,79%)	168212,5 (61,51%)	189322,0 (61,88 %)	136238,2 (56,67%)	168102,3 (56,01%)	193786,0 (62,88%)
Неподаткові надходження	12927,3 (3,36%)	22356,0 (4,10%)	31204,4 (5,72%)	7928,5 (3,22%)	12286,9 (4,49%)	16431,5 (5,37%)	11524,0 (4,79%)	16395,5 (5,46%)	11642,0 (3,78%)
Доходи від операцій з капіталом	-	8667,2 (1,59%)	9318,0 (1,71%)	0,1 (0,00%)	372,1 (0,14%)	-	243,6 (0,10%)	275,4 (0,09%)	650,6 (0,21%)
Офіційні трансферти	84033,6 (21,87%)	89516,5 (16,41%)	103491,8 (18,96%)	78696,7 (31,98%)	92594,9 (33,86%)	99617,9 (32,56%)	92416,9 (38,44%)	114363,9 (38,10%)	102092,7 (33,13)
Цільові фонди	-	12500,0 (2,29%)	5000,0 (0,92%)	11,4	-	600,0 (0,20%)	-	1,0 (0,33%)	-
Усього	384171,0	545637,8	545864,5	246058,1	273466,4	305971,4	240422,7	299138,1	308171,3
Статті видатків									
Загальнодержавні функції	81571,0 (22,61%)	152391,1 (29,74%)	111978,9 (19,41%)	28306,1 (11,75%)	31221,0 (10,84%)	33741,1 (11,43%)	28727,7 (12,36%)	44392,2 (15,10%)	43280,8 (13,48%)
Громадський порядок, безпека	9070,6 (2,51%)	29092,0 (5,68%)	8767,5 (1,52%)	2359,0 (0,98%)	4156,2 (1,44%)	1450,4 (0,49%)	1843,4 (0,79%)	1679,4 (0,57%)	6875,7 (2,14%)
Економічна діяльність	3279,4 (0,91%)	27209,1 (5,31%)	43385,9 (7,52%)	6391,1 (2,65%)	27969,3 (9,71%)	5648,6 (1,91%)	739,3 (0,32%)	3110,5 (1,06%)	3702,0 (1,15%)
Охорона навколишнього природного середовища	2,3 (0,00)	373,6 (0,07%)	673,9 (0,12%)	702,4 (0,29%)	918,3 (0,32%)	659,7 (0,22%)	1306,6 (0,56%)	2158,0 (0,73%)	2329,4 (0,73%)
Житлово-комунальне господарство	31475,7 (8,72%)	42964,0 (8,39%)	64682,2 (11,21%)	25401,9 (10,55%)	35823,4 (12,44%)	28595,3 (9,69%)	17032,3 (7,33%)	32625,9 (11,10%)	26550,4 (8,27%)
Охорона здоров'я	10762,8 (2,98%)	12808,6 (2,50%)	40733,5 (7,06%)	15774,7 (6,55%)	19835,5 (6,89%)	30109,3 (10,20%)	7085,2 (3,05%)	12188,6 (4,15%)	15161,9 (4,72%)
Духовний та фізичний розвиток	17085,9 (4,74%)	20246,9 (3,95%)	26465,2 (4,59%)	12349,9 (5,13%)	13734,7 (4,77%)	15271,3 (5,17%)	14383,8 (6,19%)	18833,4 (6,41%)	20868,7 (6,50%)
Освіта	178239,5 (49,40%)	192337,5 (37,54%)	240434,2 (41,69%)	137213,6 (56,97%)	140249,2 (48,71%)	162915,6 (55,19%)	147061,8 (63,27%)	155810,5 (53,00%)	180008,8 (56,08%)
Соціальний захист та соціальне забезпечення	29352,9 (8,13%)	34954,3 (6,82%)	39647,8 (6,87%)	12358,7 (5,13%)	14011,6 (4,87%)	16814,7 (5,70%)	14268,9 (6,14%)	23197,3 (7,89%)	22207,7 (6,92%)
Усього	360840,1	512377,0	512086,9	240857,4	287919,2	295206,0	232449	293995,8	320985,4

Джерело: складено автором за матеріалами [5, 6, 7].

Міські територіальні громади характеризуються найвищим рівнем фінансової безпеки серед досліджуваних. Аналіз бюджетів Гадяцької [5], Глобинської [6] та Кобеляцької [7] громад демонструє стабільно високу частку податкових надходжень, яка в окремі роки перевищувала 70 % загального обсягу доходів. Така структура доходів свідчить про значний економічний потенціал, концентрацію суб'єктів господарювання та розвинену сферу послуг, що зменшує ймовірність різких фінансових дисбалансів.

Крім того, у 2022 році досліджувані міські громади характеризувалися стабільною дохідною базою та високою часткою податкових надходжень, що забезпечувало значний рівень бюджетної автономії. Запровадження воєнного стану у 2023 році призвело до корекції структури доходів, однак негативний вплив на податкові надходження був менш вираженим завдяки диверсифікованій економічній базі міських громад.

У 2023 році зростання обсягів трансфертів у бюджетах міських громад мало підтримувальний характер і не призвело до критичної залежності від державного бюджету. Це дозволило зберегти відносно високий рівень фінансової безпеки навіть в умовах воєнних викликів. У 2024 році спостерігається стабілізація бюджетних показників і поступове відновлення інвестиційної складової видатків, що є важливою умовою довгострокової фінансової стійкості.

Структура видатків міських громад у період воєнного стану залишалася найбільш збалансованою. Поряд із фінансуванням соціально значущих галузей зберігалися видатки на розвиток житлово-комунального господарства та економічної діяльності, що свідчить про здатність міських громад поєднувати поточну фінансову стабільність із підтримкою потенціалу розвитку.

Варто зауважити, що подані у таблицях дані дозволяють простежити не лише загальний обсяг надходжень і витрат, а й внутрішню структуру бюджетів, частки основних статей, динаміку зміни податкових і неподаткових джерел, а також співвідношення між поточними та капітальними витратами. Такий підхід

дає змогу оцінити фінансову спроможність громад та окреслити ключові тенденції, притаманні різним типам територіальних утворень.

Результати аналізу свідчать, що запровадження воєнного стану стало визначальним зовнішнім чинником трансформації бюджетної системи територіальних громад Полтавської області та суттєво вплинуло на рівень їх фінансової безпеки. Воєнні виклики зумовили зміну пріоритетів бюджетної політики, посилення соціальної спрямованості видатків і зростання ролі міжбюджетних трансфертів як інструменту підтримання платоспроможності громад. У цих умовах фінансова безпека набула адаптаційного характеру, орієнтованого насамперед на забезпечення безперервного виконання базових функцій місцевого самоврядування.

Проведений аналіз засвідчив поглиблення диференціації між територіальними громадами залежно від їх типу та рівня економічного потенціалу. Найбільш уразливими до негативного впливу воєнного стану виявилися сільські громади, фінансова безпека яких у 2023 – 2024 роках значною мірою підтримувалася за рахунок офіційних трансфертів. Обмежена дохідна база та низький рівень диверсифікації власних доходів зумовлюють підвищені ризики втрати фінансової автономії та ускладнюють формування довгострокових резервів розвитку.

Селищні територіальні громади продемонстрували вищу адаптивність до умов воєнного стану, що проявилось у відносній стабільності дохідної частини бюджетів і поступовому відновленні ролі власних доходів у 2024 році. Поєднання внутрішніх фінансових ресурсів із державною підтримкою дозволило цим громадам зберегти помірний рівень фінансової безпеки та уникнути критичної бюджетної залежності, водночас залишаючи простір для подальшого зміцнення фінансової стійкості.

Аналіз фінансової стійкості територіальних Полтавської області за підсумками 9 місяців 2025 року (додаток В) було здійснено за результатами звітних показників по 60 територіальних громадах за 11 показниками фінансової спроможності (табл. 2.9), розрахованих на підставі даних про

чисельність населення станом на 01.09.2025 (за даними Державної міграційної служби України з урахуванням чисельності внутрішньо переміщених осіб) та показників виконання бюджету відповідної громади [22].

Таблиця 2.9

Узагальнена інформація щодо рівня спроможності територіальних громад
Полтавської області за підсумками 9 місяців 2025 року

Рівні спроможності ТГ	Загальна кількість ТГ з відповідним рівнем спроможності	% від загальної кількості ТГ
Високий	47	78,3 %
Оптимальний	8	13,3%
Задовільний	4	6,7%
Низький	1	1,0 %
Критичний	-	0,0%
Разом	60	

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [22].

Результати здійсненої експертної оцінки фінансової спроможності громад засвідчують наявність чіткої залежності між рівнем фінансової спроможності територіальних громад і типом населеного пункту. Так, серед 60 громад Полтавської області, усі 16 міських територіальних громад (100,0 %) віднесені до високого рівня фінансової спроможності, серед селищних переважає також високий рівень фінансової спроможності – 13 громад (65,0 %), 5 громад мають оптимальний рівень (25,0 %), 2 громади (10,0 %) – задовільний. Водночас серед серед сільських спостерігається така тенденція: високий рівень фінансової спроможності 18 територіальних громад (75,0 %), оптимальний – 3 (12,5 %), задовільний – 2 (8,3 %), з низьким рівнем – 1 територіальна громада (4,2%). Прикметно, що жодна з громад Полтавської області не віднесена до критичного рівня фінансової спроможності.

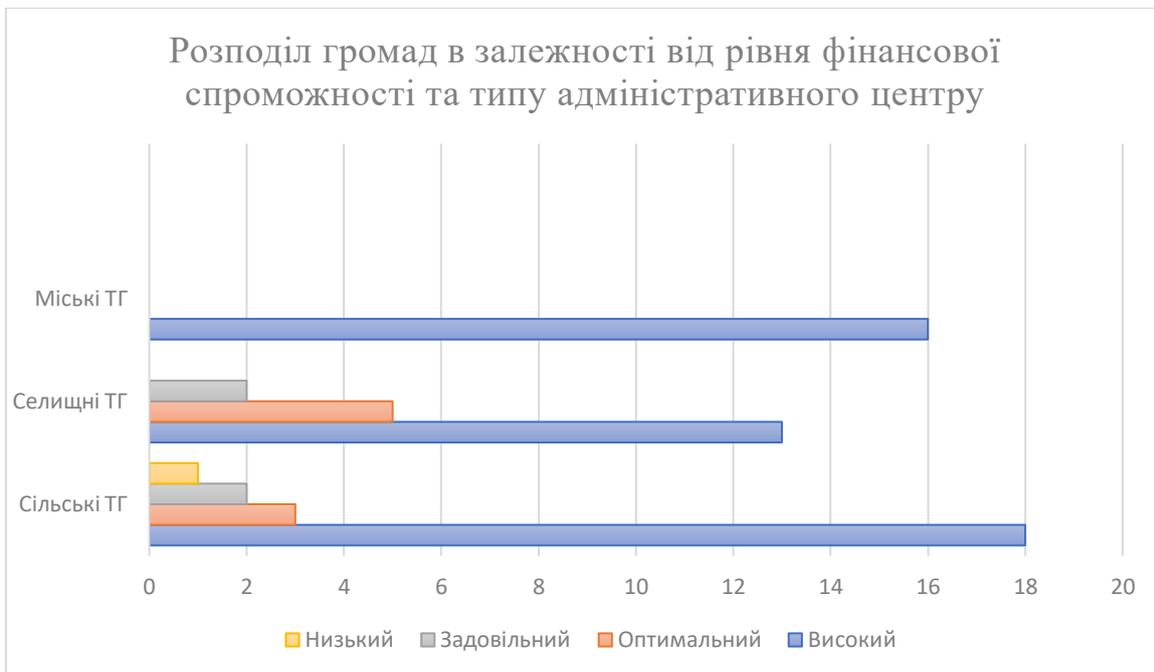

Рис. 2.1 Розподіл громад Полтавської області в залежності від рівня фінансової спроможності та типу адміністративного центру

Джерело: створено автором за матеріалами [22].

Варто зазначити, що найвищий рівень фінансової безпеки у досліджуваній період зберегли міські територіальні громади, що обумовлено диверсифікованою дохідною базою, значною часткою податкових надходжень і більш збалансованою структурою видатків. Навіть в умовах воєнного стану ці громади змогли поєднати виконання соціально значущих функцій із підтримкою економічної діяльності та інфраструктурного розвитку, що є ключовою передумовою довгострокової фінансової стійкості.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що забезпечення фінансової безпеки територіальних громад в умовах воєнного стану потребує диференційованого підходу з боку державної фінансової політики. Такий підхід має враховувати тип громади, рівень її фінансової спроможності та ступінь вразливості до зовнішніх загроз, поєднуючи механізми бюджетного вирівнювання з інструментами стимулювання розвитку власної дохідної бази як основи зміцнення фінансової безпеки у післявоєнний період.

Продовження таблиці 2.10

Назва ТГ	Показники виконання січень -грудень	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
		2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн
		Дефіцит (-) /профіцит(+)	-484,2	-1200,9	-716,6	-16246,0	24,8	16270,8	-16730,3	-1176,1
Лютенська сільська територіальна громада	Доходи	66292,7	75885,0	9592,2 (114,4%)	6141,2	5005,9	-1135,3 (81,5%)	72434,0	80890,9	8456,9 (11,6%)
	Видатки	59151,4	66384,0	7232,6 (112,2%)	7850,5	10054,2	2203,7 (128,0%)	67001,9	76438,3	9436,3 (114,0%)
	Кредитування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	7141,3	9500,9	2359,6	-1709,2	-5048,3	-3339,0	5432,0	4452,6	-979,4
Нехворощанська сільська територіальна громада	Доходи	80030,1	87849,3	7819,1 (109,7%)	50487,0	12752,1	-37734,9 (25,2%)	130517,2	100601,4	-29915,8 (77,0%)
	Видатки	69216,5	76516,8	7300,2 (110,5%)	61798,9	36201,4	-25597,4 (58,5%)	131015,5	112718,3	-18297,2 (86,0%)
	Кредитування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	10813,5	11332,4	518,8	-11311,8	-23449,3	-12137,4	-498,2	-12116,8	-11618,6

Джерело: систематизовано автором на основі [8, 9, 11].

Незважаючи на позитивну тенденцію у спеціальному фонді, зведений бюджет Коломацької сільської територіальної громади залишається дефіцитним. Загальний дефіцит зменшився з – 16,7 млн грн у 2023 році до – 1,18 млн грн у 2024 році, що фактично означає значне покращення бюджетної позиції. Проте сальдо все ще є негативним, а структура доходів – нестабільною, оскільки значна частина приросту забезпечена одноразовими капітальними надходженнями, а не зростанням власної доходної бази.

У цілому фінансова ситуація Коломацької ТГ залишається вразливою. Хоча громада продемонструвала помітне зменшення дефіциту, подальша стійкість залежатиме від здатності нарощувати доходи загального фонду та забезпечувати стабільне фінансування без опори на разові ресурси. Таким чином, рівень фінансової безпеки громади можна оцінювати як середньо-низький, з наявністю тенденцій до стабілізації, але зі значними ризиками у разі зниження обсягів зовнішніх надходжень.

Лютенська сільська територіальна громада демонструє помірне зростання доходів загального фонду, однак загальні доходи збільшилися переважно завдяки цьому фонду, тоді як спеціальний фонд скоротився. Видатки зростають швидше за доходи, що призвело до формування дефіциту у зведеному бюджеті. Фінансова стійкість громади знаходиться на середньому рівні, а головним ризиком залишається нестабільність спеціального фонду та підвищення витратного навантаження.

Нехворощанська сільська територіальна громада демонструє різке скорочення доходів спеціального фонду (–75%), що суттєво зменшило загальні доходи. Видатки спеціального фонду також зменшилися, однак цього недостатньо для вирівнювання бюджету. У результаті громада отримала значний дефіцит, один із найбільших серед аналізованих територіальних громад. Нехворощанська громада має критично низький рівень фінансової безпеки та серйозну залежність від зовнішніх надходжень.

Таблиця 2.11

Баланс бюджету селищних територіальних громад Полтавської області
(Білицька, Великобагачанська, Машівська)

Назва ТГ	Показники виконання січень - грудень	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
		2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн
Білицька селищна територіальна громада	Доходи	160609,2	154111,5	-6497,6 (95,9%)	7390,8	19263,8	11872,9 (260,6%)	168000,1	173375,4	5375,2 (103,1%)
	Видатки	158439,1	146190,5	-12248,5 (92,2%)	12567,8	25339,0	12771,2 (201,6%)	171007,0	171529,6	522,6 (100,3%)
	Кредитування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	2170,0	7920,9	5750,8	-5176,9	-6075,1	-898,2	-3006,8	1845,7	4852,6
Великобагачанська селищна територіальна громада	Доходи	130754,7	137899,6	7144,9 (105,4%)	12516,1	8848,0	-3668,0 (70,6%)	143270,8	146747,7	3476,8
	Видатки	116693,1	135870,9	19177,8 (116,4%)	17684,1	8918,2	-8765,8 (50,4%)	134377,2	144789,2	10412,0 (107,7%)
	Кредитування	-	-	-	114,0	-	-14,0	14,0	-	-14,0
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	14061,6	2028,6	-12032,9	-5181,9	-70,2	5111,7	8879,6	1958,4	-6921,1
Машівська селищна територіальна громада	Доходи	172738,8	175957,0	3223,2 (101,8%)	4703,3	6642,9	1939,5 (141,2%)	177437,2	182600,0	5162,8 (102,9%)
	Видатки	164171,2	150020,8	-14150,4 (91,3%)	16342,0	13506,3	-2835,6 (82,6%)	180513,2	163527,2	-16986,0 (90,5%)
	Кредитування	-	-	-	24,3	-35,1	-59,4	24,3	-35,1	-59,4

Продовження таблиці 2.11

Назва ТГ	Показники виконання січень -грудень	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
		2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	8562,5	25936,2	17373,6	-11662,9	-6828,2	4834,6	-3100,3	19107,9	22208,2

Джерело: систематизовано автором на основі [3, 4, 10].

Фінансові показники Білицької селищної територіальної громади демонструють негативну тенденцію в загальному фонді, де доходи скоротилися майже на 4%, а видатки – на 7,8%. Це свідчить про зниження стабільності основної дохідної бази. Натомість спеціальний фонд демонструє суттєве зростання, що вказує на збільшення обсягів капітальних трансфертів чи участь у цільових програмах. Загальний бюджет громади переходить до невеликого профіциту, проте збалансованість досягнута переважно завдяки разовим капітальним надходженням, а не зростанню власних ресурсів. Це підвищує ризики фінансової нестійкості у середньостроковій перспективі.

Доходи загального фонду Великобагачанської селищної територіальної громади зросли, однак видатки зростають значно швидше, що створює ризик структурного дефіциту. Спеціальний фонд, навпаки, демонструє різке зниження доходів і видатків, що вказує на скорочення капітальних інвестицій. Для громади характерні «перекуси» у бюджетній політиці, коли збільшення поточних видатків супроводжується падінням інвестиційної активності. Загальний баланс погіршився, а громада фактично перейшла від профіциту до дефіциту, що знижує рівень фінансової безпеки.

Машівська селищна територіальна громада демонструє найстійкішу динаміку серед селищних. Зростання доходів супроводжується суттєвим скороченням видатків, що забезпечило збільшення профіциту як загального, так і спеціального фондів. Громада змогла оптимізувати витрати та збільшити

надходження спеціального фонду, не допустивши перевищення видатків. Позитивна тенденція свідчить про ефективне управління бюджетними потоками та достатній рівень фінансової безпеки.

Таблиця 2.12

Баланс бюджету міських територіальних громад Полтавської області
(Гадяцька, Глобинська, Кобеляцька)

Назва ТГ	Показники виконання січень-грудень	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
		2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн
Гадяцька міська територіальна громада	Доходи	264958,3	291651,1	26692,8 (110,0%)	8507,9	14320,2	5812,3 (168,3%)	273466,3	305971,4	32505,1 (111,8%)
	Видатки	264465,4	266463,8	1998,3 (100,7%)	23453,7	28742,2	5288,4	287919,1	295206,0	7286,8 (102,5%)
	Кредитування	-	-	-	-9,4	-8,4	1,0	-9,4	-8,4	1,0
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	429,9	25187,3	24694,4	-14936,3	-14413,5	522,7	-14443,3	10773,8	25217,2
Глобинська міська територіальна громада	Доходи	495321,8	496039,7	717,9 (101,1%)	50315,8	49824,6	-491,1 (99,0%)	545637,7	545864,4	226,7 (100%)
	Видатки	433980,1	475584,3	41604,2 (109,5%)	78397,1	101184,6	22787,5 (129,0%)	512377,2	576769,0	64391,7 (112,5)
	Кредитування	-	50,0	-	-	-	-	-	50,0	-
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	61361,6	20405,4	-40936,2	-28081,2	-51360,0	-23278,7	33260,4	-30954,5	-64215,0
Кобеляцька міська територіальна громада	Доходи	284589,0	294341,0	9751,9 (103,4%)	15548,1	13830,2	-1717,8 (88,9%)	300137,1	308171,2	8034,0 (102,6%)

Продовження таблиці 2.12

Назва ТГ	Показники виконання січень-грудень	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
		2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Темп росту, тис. грн
	Видатки	261661,7	300206,8	38545,0 (114,7%)	32333,8	20778,4	-11555,4 (64,2%)	293995,6	320985,2	26989,6 (109,1%)
	Кредитування	-	-	-	-0,3	0,0	0,2	-0,3	0,0	0,2
	Дефіцит (-) /профіцит(+)	22927,3	-55865,7	-28793,0	-16785,4	-6948,1	9837,2	6141,9	-12813,9	-18995,8

Джерело: систематизовано автором на основі [5, 6, 7].

Гадяцька міська територіальна громада демонструє стабільно позитивну динаміку: доходи зростають як у загальному, так і спеціальному фондах. Видатки зростають значно повільніше, що забезпечило рекордний профіцит. Це свідчить про ефективне управління бюджетом, здатність нарощувати дохідну базу та високу інвестиційну спроможність. Громада має високий рівень фінансової безпеки та значний потенціал для розвитку.

Глобинська міська територіальна громада характеризується майже нульовим приростом доходів, при цьому видатки зростають швидко і суттєво. Така диспропорція призвела до великого дефіциту, який лише поглиблюється. Спеціальний фонд також демонструє нерівномірність, а громада залежить від зовнішніх ресурсів. Фінансовий стан слід оцінювати як нестабільний та ризиковий, із загрозою втрати бюджетної збалансованості.

У Кобеляцькій міській територіальній громаді доходи зростають повільно, тоді як видатки збільшуються значно інтенсивніше. Спеціальний фонд скорочується, що обмежує можливості інвестиційного розвитку. Громада демонструє перехід від профіциту до істотного дефіциту, що свідчить про нерівновагу бюджету та зниження рівня фінансової безпеки. Основними

ризиками є зростання видатків загального фонду та скорочення капітальних вкладень.

Аналіз бюджетних показників дев'яти територіальних громад Полтавської області засвідчує суттєву неоднорідність у рівні їх фінансової спроможності та стійкості в умовах децентралізації. Розподіл громад за типом – на сільські, селищні та міські – виявив закономірні відмінності у структурі доходів, характері видатків та ступені залежності від трансфертів, що безпосередньо впливає на рівень фінансової безпеки.

Сільські громади демонструють загалом найбільшу вразливість. Їм притаманна низька податкова база, значна залежність від спеціального фонду та нестабільність капітальних надходжень [25, с. 51]. Коломацька, Лютенська та особливо Нехворощанська громади характеризуються схильністю до дефіцитності бюджету, перевищенням видатків над доходами та різкими коливаннями у структурі спеціального фонду. Найгостріші проблеми пов'язані зі зменшенням доходів загального фонду та одночасним збільшенням поточних витрат, що створює ризики хронічного недофінансування базових послуг та знижує інвестиційний потенціал цих громад.

Селищні громади демонструють більш збалансовані, хоча й неоднозначні тенденції. Білицька та Великобагачанська громади мають ознаки фінансової нестабільності через зменшення доходів загального фонду та випереджаюче зростання видатків. Натомість Машівська громада є прикладом ефективного бюджетного управління: помірне зростання доходів, зниження видатків і формування значного профіциту свідчать про високий рівень фінансової дисципліни та здатність до накопичення ресурсів для розвитку. Разом із тим значні коливання спецфонду в окремих громадах указують на залежність від разових міжбюджетних трансфертів, що знижує довгострокову фінансову стійкість.

Міські громади загалом мають вищий рівень фінансової автономії, проте різниця між ними також істотна. Гадяцька громада демонструє найкращі фінансові результати серед усіх аналізованих: доходи зростають швидше за

видатки, формуючи значний профіцит і забезпечуючи високий рівень фінансової безпеки. На протилежному полюсі знаходяться Глобинська та Кобеляцька громади, де доходи майже не зростають або зростають повільніше за видатки, що призводить до формування великих дефіцитів. Це свідчить про системні проблеми у бюджетному плануванні, надмірну видаткову активність та недостатній розвиток дохідної частини.

Разом із тим найбільш стійкі громади (Гадяцька та Машівська) демонструють, що за умови якісного бюджетного управління, контролю за видатками та активної роботи над зростанням власних доходів навіть у межах обмеженої податкової бази можна забезпечити достатній рівень фінансової безпеки.

Отже, підвищення фінансової стійкості інших громад потребує посилення внутрішнього потенціалу, оптимізації видатків, диверсифікації джерел доходів та формування системної інвестиційної політики.

У сучасних умовах децентралізації та зростання фінансової відповідальності органів місцевого самоврядування особливої актуальності набуває питання об'єктивного оцінювання рівня фінансової безпеки територіальних громад.

У цьому контексті важливим є поєднання концептуальних підходів до трактування фінансової безпеки з емпіричним аналізом ключових фінансових індикаторів діяльності територіальних громад. Такий підхід забезпечує можливість виявлення не лише загальних тенденцій, а й специфічних фінансових ризиків, притаманних громадам різних типів і рівнів економічного розвитку.

Для аналізу використано показники бюджетної самодостатності та видаткової ефективності, що відповідають теоретично обґрунтованим блокам фінансової безпеки територіальних громад.

Коефіцієнт фінансової автономії ($K_{\text{авт.}}$) демонструє частку коштів, які громада заробила самостійно, у загальному обсязі її бюджету.

$$K_{\text{авт.}} = \frac{\text{Власні доходи}}{\text{Загальні доходи}} \quad (2.1),$$

де $K_{\text{авт.}}$ – коефіцієнт автономії.

Коефіцієнт трансфертної залежності показує наскільки бюджет громади залежний від трансфертів.

$$K_{\text{трансф.}} = \frac{\text{Міжбюджетні трансферти}}{\text{Загальні доходи}} \quad (2.2),$$

де $K_{\text{авт.}}$ – коефіцієнт трансфертної залежності.

З метою перевірки прикладної придатності запропонованої методики оцінювання фінансової безпеки територіальних громад здійснено її апробацію на фактичних бюджетних даних громад Полтавської області за 2024 рік (табл. 2.13). Для аналізу використано показники бюджетної самодостатності та видаткової ефективності, що відповідають теоретично обґрунтованим блокам фінансової безпеки територіальних громад.

Таблиця 2.13

Ключові показники фінансової безпеки, розраховані на бюджетних даних громад Полтавської області за 2024 рік

Громада	Коефіцієнт автономії (Кавт.)	Коефіцієнт трансфертної залежності (Ктрансф.)	Рівень фінансової безпеки
Коломацька	0,67	0,33	Середній
Лютенська	0,75	0,25	Високий
Нехворощанська	0,75	0,25	Високий
Білицька	0,60	0,40	Середній
Велико-багачанська	0,71	0,29	Високий
Машівська	0,81	0,19	Високий
Глобинська	0,80	0,19	Високий
Гадяцька	0,67	0,33	Високий
Кобеляцька	0,67	0,33	Середній

Джерело: систематизовано автором на основі [3-11].

Проведені розрахунки показників фінансової безпеки територіальних громад на основі бюджетних даних за 2024 рік засвідчили наявність суттєвої диференціації фінансового стану громад, що зумовлено відмінностями у структурі доходів, рівні бюджетної самодостатності та ефективності використання фінансових ресурсів.

Аналіз коефіцієнта фінансової автономії та коефіцієнта трансфертної залежності показав, що всі досліджувані громади характеризуються середнім або високим рівнем фінансової безпеки, оскільки значення показника перевищує нормативний поріг ($K_{\text{авт.}} > 0,5$). Це свідчить про сформовану власну дохідну базу та відносно помірну залежність від міжбюджетних трансфертів. Водночас громади з нижчими значеннями автономії залишаються більш вразливими до змін у державній фінансовій політиці та потребують активізації заходів щодо розширення джерел власних доходів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що фінансова безпека територіальних громад формується під впливом комплексу чинників, серед яких вирішальне значення мають не лише адміністративний статус громади, а здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати збалансовану дохідну політику та ефективне управління бюджетними видатками.

У цілому результати аналізу дають підстави стверджувати, що ключовими факторами ризику для фінансової безпеки громад Полтавської області є: залежність від трансфертів та нестабільність спеціального фонду; низькі темпи зростання доходів загального фонду у значній частини громад; випереджаюче зростання видатків над доходами; дефіцитність зведених бюджетів у переважній більшості громад; скорочення інвестиційної складової у бюджетах територіальних громад.

З метою комплексного оцінювання впливу процесів децентралізації на фінансову безпеку територіальних громад доцільним є поєднання кількісного фінансово-економічного аналізу з якісними методами дослідження. Поряд із аналізом бюджетних показників і фінансової спроможності громад важливого значення набуває врахування оцінок та сприйняття децентралізаційних процесів безпосередніми учасниками місцевого розвитку – жителями територіальних громад. У цьому контексті проведення соціологічного опитування дозволяє виявити рівень обізнаності населення щодо змін у системі місцевих фінансів, оцінити ефективність управління фінансовими ресурсами

органами місцевого самоврядування, а також ідентифікувати ключові проблеми, ризики та очікування, що безпосередньо впливають на стан фінансової безпеки громад.

Результати проведеного соціологічного опитування жителів територіальних громад Полтавської області свідчать про загалом позитивне сприйняття процесів децентралізації та їх впливу на фінансову безпеку громад. Переважна більшість респондентів (понад 86 %) відзначили наявність позитивних змін після впровадження реформи, що вказує на соціальну легітимність децентралізаційних перетворень та їх відчутність на місцевому рівні. Водночас домінування відповідей «частково» свідчить про неповну реалізацію потенціалу децентралізації та наявність невирішених проблем у сфері управління фінансовими ресурсами.

Оцінка фінансової самостійності територіальних громад демонструє переважно позитивну динаміку: понад 74 % опитаних вважають, що рівень фінансової автономії громади після децентралізації зріс. Це корелюється з результатами фінансово-економічного аналізу, який засвідчив зростання ролі власних доходів у структурі місцевих бюджетів. Разом із тим частка респондентів, які не помітили змін або не змогли їх оцінити, вказує на нерівномірність ефектів децентралізації між громадами та недостатній рівень інформованості населення.

Результати опитування щодо забезпеченості громад власними фінансовими ресурсами свідчать про наявність ресурсних обмежень: лише близько третини респондентів вважають фінансове забезпечення громади достатнім. Переважання відповідей «частково» та «недостатньо» підтверджує збереження високого рівня залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, що є фактором зниження фінансової стійкості та потенційною загрозою фінансовій безпеці громад.

Оцінка якості управління фінансовими ресурсами та ефективності використання коштів місцевих бюджетів характеризується домінуванням середнього рівня. Більшість респондентів визнають використання бюджетних

коштів «скоріше ефективним», проте обмежена частка оцінок «висока» та наявність негативних відповідей свідчать про потребу в удосконаленні фінансового менеджменту, бюджетного планування та контролю. Це підтверджує, що підвищення обсягів фінансових ресурсів без належної якості управління не гарантує зміцнення фінансової безпеки.

Результати оцінювання прозорості використання бюджетних коштів засвідчують переважання середнього рівня відкритості бюджетного процесу. Така ситуація свідчить про наявність певних інституційних досягнень у сфері публічних фінансів, водночас вказує на недостатній рівень залучення громадськості до контролю за бюджетними рішеннями, що обмежує потенціал громадської довіри та підвищує ризики неефективного використання ресурсів.

Важливим результатом опитування є оцінка здатності громад протидіяти фінансовим ризикам. Переважання відповідей «частково» вказує на обмежену готовність територіальних громад до реагування на фінансові загрози, особливо в умовах воєнного стану. Це свідчить про необхідність впровадження ризик-орієнтованих підходів до управління місцевими фінансами, формування резервних фондів та підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Загальна оцінка рівня фінансової безпеки територіальних громад, яку більшість респондентів визначили як середню, узагальнює виявлені тенденції та підтверджує, що фінансова безпека громад перебуває у стадії формування. Обмежена частка високих оцінок поряд із наявністю низьких свідчить про диференціацію фінансової стійкості між громадами та потребу в адресних управлінських рішеннях.

Водночас значний рівень підтримки подальшого розширення повноважень місцевого самоврядування (понад 88 % респондентів) демонструє суспільний запит на поглиблення децентралізації за умови підвищення ефективності та прозорості управління фінансовими ресурсами. Це створює соціально-економічні передумови для реалізації стратегічних заходів зі зміцнення фінансової автономії та безпеки територіальних громад.

Таким чином, результати опитування підтверджують висновки фінансово-економічного аналізу щодо позитивного впливу децентралізації на фінансову спроможність громад, водночас акцентуючи увагу на наявних управлінських, ресурсних і інституційних проблемах.

Висновки до 2 розділу

Перш за все слід зазначити, що реформа децентралізації та нова модель адміністративно-територіального устрою створили умови для підвищення управлінської та фінансової спроможності громад. Полтавська область, яка нині складається з чотирьох укрупнених районів і шістдесяти територіальних громад, демонструє достатньо високу гнучкість у формуванні локальної бюджетної політики, що відображає особливості економічної бази, демографічної ситуації та інфраструктурного потенціалу територій. Водночас істотна нерівномірність розвитку громад, різний рівень залежності від трансфертів і диспропорції у видаткових структурах обумовлюють диференційований рівень їх фінансової безпеки.

Аналіз дохідної частини бюджетів показав, що в міських громадах спостерігається найбільш розвинена та стабільна податкова база. Гадяцька, Глобинська та Кобеляцька громади демонструють високі абсолютні обсяги надходжень, значну частку податкових платежів (понад 60 – 75 %) та достатню диверсифікованість джерел формування доходів. Це свідчить про сформованість їх економічної інфраструктури, розвиток підприємництва, наявність промислових об'єктів та відносно стійкий ринок праці. Таким чином, міські громади забезпечують найвищий рівень фінансової автономії, що є фундаментом їх посиленої фінансової безпеки.

Селищні громади демонструють змішані тенденції. Так, Машівська селищна громада вирізняється найбільшою стабільністю і демонструє високу частку власних доходів (близько 78 % у 2024 році), що дозволяє їй формувати збалансований бюджет та підтримувати сталу динаміку розвитку. Натомість Білицька та Великобагачанська громади мають вищу залежність від офіційних трансфертів, що обмежує їх фінансову самостійність і формує ризики у разі зміни державних підходів до фінансування. Водночас зростання трансфертної частки забезпечує реалізацію соціально важливих видатків, однак не створює належних стимулів для зміцнення власної дохідної бази.

Сільські громади – Коломацька, Лютенська та Нехворощанська – продемонстрували найбільшу волатильність бюджетних показників [8, 9, 11]. Їх ресурсна база значно залежить від міжбюджетних трансфертів, а також від коливань у сільськогосподарському виробництві, яке є їх основною економічною спеціалізацією. Найскладніша ситуація виявлена у Нехворощанській громаді, де у 2023 році спостерігалось різке збільшення надходжень через трансферти, а вже у 2024 році – аналогічне різке падіння дохідної частини та скорочення видатків. Це свідчить про критично нестійку фінансову політику, низьку прогнозованість доходів і, відповідно, високий рівень ризику для бюджетної безпеки. Коломацька та Лютенська громади демонструють дещо кращі показники, однак потребують підвищення питомої ваги податкових надходжень, оптимізації видатків та формування довгострокової фінансової стратегії.

Одним із ключових висновків є те, що у всіх громадах домінуючою статтею видатків є освіта – від 40 % до понад 55 % загального обсягу. Ця тенденція є загальнонаціональною та обумовлена особливостями галузевого фінансування. Водночас висока «зарплатна» частка у видатках обмежує інвестиційні можливості громад, стримує підвищення ефективності управління інфраструктурою та знижує здатність адаптуватися до нових економічних викликів. Подібна ситуація простежується і у сфері житлово-комунального господарства, видатки на яке суттєво коливаються, але залишаються високими через необхідність ремонту та утримання інфраструктури, особливо у великих і середніх громадах.

Порівняльна оцінка бюджетного балансу показала, що лише окремі громади здатні забезпечити профіцит або хоча б мінімізувати дефіцит. Найбільш стійкими виявилися Лютенська сільська громада та Машівська селищна громада, які у 2024 році досягли позитивного бюджетного сальдо або зменшили дефіцит до мінімальних значень. Натомість Нехворощанська громада має суттєві проблеми з бюджетною збалансованістю, що свідчить про системні управлінські та структурні диспропорції. Міські громади загалом

утримують бюджетну рівновагу, хоча їх видатки зростають щоразу швидшими темпами, ніж доходи, що створює ризики у середньостроковій перспективі.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що фінансова безпека територіальних громад Полтавської області є неоднорідною і залежить від комплексу чинників, серед яких визначальними є такі: рівень розвитку економічної бази та її диверсифікація; демографічна ситуація та трудовий потенціал; обсяг та структура власних доходів; залежність від трансфертів і стабільність отримання субвенцій; частка видатків соціального характеру в загальному бюджеті; ефективність фінансового менеджменту та спроможність органів влади забезпечувати збалансованість бюджету.

Міські громади регіону демонструють найвищий рівень фінансової безпеки, що зумовлено їх економічною активністю, стабільними надходженнями та ширшими можливостями для бюджетного планування. Селищні громади перебувають на середньому рівні стійкості, але потребують посилення фінансової автономії та підвищення ефективності управління ресурсами. Сільські громади загалом залишаються найбільш уразливими, оскільки їх фінансова система залежить від зовнішніх чинників та має обмежені можливості для розвитку власної податкової бази [25, с. 55].

Отже, результати аналізу підтверджують необхідність подальшого удосконалення механізмів фінансового забезпечення громад Полтавської області, зокрема шляхом оптимізації структури доходів, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, диверсифікації економічної бази, розширення інвестиційних можливостей та посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. Усе це сприятиме зміцненню фінансової безпеки громад та підвищенню їх стійкості в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

РОЗДІЛ 3.

НАПЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки місцевого самоврядування та можливості його адаптації в Україні

Фінансова безпека місцевого самоврядування у сучасних умовах розглядається у міжнародній науковій думці як системна здатність територіальної громади забезпечувати стабільність бюджетних потоків, стійкість до економічних викликів, ефективність управління ресурсами та безперервність надання публічних послуг. У країнах ЄС [18, с. 7; 30, с. 120], Північної Америки та Азії вироблено низку моделей і практик, що дозволяють створювати збалансовані й стійкі фінансові системи на місцевому рівні. Їх комплексний аналіз дає змогу визначити ключові інструменти, що можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням умов воєнного стану, повоєнного відновлення та необхідності зміцнення спроможності територіальних громад.

Однією з найбільш поширених тенденцій у забезпеченні фінансової безпеки місцевого самоврядування є посилення фіскальної автономії територій. Скандинавські держави, Канада, Німеччина і Швейцарія демонструють приклад систем, де значну частку доходів місцевих бюджетів формують власні податкові надходження. Наприклад, у Швеції понад половину доходів місцевих бюджетів становить податок на доходи фізичних осіб, ставка якого визначається муніципалітетом [30, с. 120]. Така практика створює стимул до нарощування економічного потенціалу територій, підвищення продуктивності праці та легалізації зайнятості. Водночас вона супроводжується жорсткою системою горизонтального та вертикального вирівнювання, що не допускає надмірних регіональних диспропорцій. Баланс між автономією та вирівнюванням забезпечує одночасно і фінансову стійкість, і соціальну справедливість.

Досвід Німеччини та Польщі підтверджує, що ефективність системи місцевих фінансів значною мірою визначається прозорою системою

міжбюджетних трансфертів. Розвинені європейські країни застосовують формульні методи розподілу, які базуються на спектрі об'єктивних факторів: демографії, податковому потенціалі, щільності населення, інфраструктурному забезпеченні, рівні видатків на соціальні послуги. Такий підхід мінімізує політичний вплив на фінансові рішення й забезпечує передбачуваність бюджетного процесу. Польська реформа 1999 року демонструє ефективність поєднання загальних дотацій, субвенцій на освіту та цільових трансфертів, що дозволяє підтримувати сталість розвитку навіть у громадах із низькою економічною базою.

Зарубіжний досвід також підкреслює важливість наявності фіскальних правил, які обмежують рівень боргового навантаження та дефіцит місцевих бюджетів. У більшості країн ЄС діють положення, що регламентують співвідношення боргу до доходів або встановлюють вимогу до збалансованості операційного бюджету. Наприклад, у Франції муніципалітет може здійснювати запозичення лише на інвестиційні цілі, тоді як поточні видатки мають фінансуватися за рахунок власних ресурсів. У Канаді провінції контролюють муніципальні запозичення через спеціальні боргові агентства. Такі інструменти забезпечують стабільність місцевих фінансів та зменшують ризик накопичення некерованих боргових зобов'язань. Досвід Іспанії засвідчив, що відсутність таких правил призводить до кризових явищ, тому у 2012 році країна запровадила «закон бюджетної відповідальності», що суттєво зменшив борговий тиск на місцевий рівень.

Ключовим компонентом фінансової безпеки є якість системи управління публічними фінансами. Більшість розвинутих країн дотримуються стандартів, що відповідають рекомендаціям ОЕСД, включно з середньостроковим бюджетним плануванням, програмно-цільовим бюджетуванням, прозорими процедурами аудиту та регулярним оприлюдненням фінансової інформації в машиночитному форматі. Такі практики дозволяють громадянам контролювати діяльність органів влади, а місцевим управлінцям – ефективніше планувати розвиток інфраструктури, соціальних програм і капітальних інвестицій.

Зокрема, у Фінляндії обов'язковими є трирічні прогнози доходів і видатків, а в Нідерландах муніципалітети застосовують модель «value for money audit», що оцінює не лише законність, а й ефективність використання коштів.

Важливим елементом зарубіжної практики є стимулювання інноваційних форм фінансування розвитку громад [33, с. 27]. У США поширені муніципальні облігації, у Великій Британії – фонди місцевих інвестицій, у Німеччині та Австрії – банківські установи розвитку, які кредитують муніципалітети під низькі відсотки. Такі інструменти дозволяють фінансувати великі інфраструктурні проекти без надмірного навантаження на поточний бюджет, підвищуючи інвестиційну спроможність громад.

Водночас фінансова безпека багато в чому залежить від здатності місцевої влади протистояти зовнішнім загрозам: економічним кризам, природним катастрофам, воєнним загрозам. Країни-члени ОЕСД активно впроваджують системи управління ризиками, які включають створення стабілізаційних або резервних фондів, страхування об'єктів комунальної власності, розроблення антикризових планів. Наприклад, у Японії муніципалітети мають обов'язкові фонди швидкого реагування на надзвичайні ситуації, наповнення яких регламентується національним законодавством.

Компаративний аналіз фінансових систем різних країн дає змогу виокремити типові інструменти, які забезпечують високий рівень фінансової стійкості місцевого самоврядування. Для підвищення наочності, структурування ключових висновків узагальнимо основні зарубіжні підходи та окреслимо потенційні напрями їх впровадження в громадах (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Узагальнення зарубіжних підходів до забезпечення фінансової безпеки територіальних громад та можливості їх адаптації в Україні

Компонент фінансової безпеки	Ключові зарубіжні практики	Можливості адаптації в Україні
Фіскальна автономія	Висока частка місцевих податків; диференціація ставок; гнучке	Розширення власної дохідної бази; корекція ставок місцевих податків;

Продовження таблиці 3.1

Компонент фінансової безпеки	Ключові зарубіжні практики	Можливості адаптації в Україні
	адміністрування (Швеція, Швейцарія).	стимулювання податкової спроможності громад
Міжбюджетні трансферти	Формульний розподіл; урахування податкового потенціалу, демографії; мінімізація політичного впливу (Німеччина, Польща).	Удосконалення формули базової дотації; збільшення прозорості розподілу субвенцій.
Боргова політика	Жорсткі фіскальні правила; ліміти боргу; контроль з боку національних агентств (Канада, Франція).	Запровадження граничного рівня боргу; обов'язковий аудит інвестиційних позик; створення муніципального боргового агентства.
Ефективність фінансового менеджменту	Програмно-цільове бюджетування, середньострокове планування, цифрові системи моніторингу (Фінляндія, Нідерланди).	Системне впровадження середньострокових бюджетних прогнозів; розвиток електронних бюджетних платформ; аудит ефективності.
Ризик-менеджмент	Резервні та стабілізаційні фонди; страхування інфраструктури; антикризові плани (Японія, США).	Створення фондів стійкості громад; регламентація страхування комунальних об'єктів; стандарти управління ризиками.

Джерело: створено автором на основі [33, с. 51-53; 46, с. 166].

Адаптація цих інструментів в Україні потребує врахування особливостей функціонування місцевого самоврядування: фіскальної централізації, нерівномірності економічного розвитку, воєнних втрат, обмеженості власної податкової бази значної частини громад, а також адміністративної спроможності органів влади. Найбільш перспективними напрямками трансформації є розширення частки місцевих податків у доходах громад, удосконалення формульного вирівнювання, запровадження фіскальних правил для муніципалітетів, інституціоналізація середньострокового бюджетного планування та створення спеціалізованих фінансових інструментів розвитку, зокрема муніципальних фондів відновлення.

Важливим для України буде також запровадження уніфікованої системи моніторингу фінансової безпеки територіальних громад. На основі міжнародного досвіду така система має включати індикатори бюджетної

самодостатності, боргової спроможності, стійкості доходів, ризиків недофінансування делегованих повноважень, а також показники якості фінансового менеджменту. Застосування такої моделі дозволить своєчасно виявляти фіскальні ризики, запобігати фінансовим дисбалансам і підвищувати прозорість управлінських рішень.

У комплексному вимірі зарубіжний досвід демонструє, що фінансова безпека місцевого самоврядування є результатом узгоджених інституційних рішень та оптимального розподілу компетенцій між державою і громадами. Її забезпечення потребує поєднання фіскальної автономії, регуляторної дисципліни, ефективного менеджменту, відкритості та інноваційних підходів до розвитку. Для України цей досвід є надзвичайно актуальним, адже стійкість місцевих фінансів є ключовою передумовою повоєнної відбудови, інтеграції до європейського економічного простору та зміцнення спроможних територіальних громад.

3.2. Удосконалення механізмів формування фінансових ресурсів громад

Формування фінансових ресурсів територіальних громад є одним із ключових чинників розвитку регіонів у сучасних умовах соціально-економічної трансформації та децентралізації влади. В Україні, а особливо на Полтавщині, цей процес набуває особливої актуальності, адже саме від рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів залежить ефективність управління територіями, якість надання публічних послуг і здатність громад забезпечувати сталий розвиток. Зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування стало стратегічним завданням державної політики децентралізації, розпочатої у 2014 році. Для Полтавської області, що має значний економічний, промисловий та аграрний потенціал, важливою є побудова збалансованої моделі формування та використання фінансових ресурсів, яка б відповідала сучасним викликам.

Вітчизняні науковці зазначають, що фінансові ресурси територіальних громад – це сукупність грошових коштів, які акумулюються у місцевих бюджетах та інших фондах, формуються із власних і залучених джерел і використовуються для виконання завдань розвитку громади. Основними джерелами цих ресурсів є податкові та неподаткові надходження, доходи від управління комунальним майном, міжбюджетні трансферти, гранти, кредити, інвестиції та інші надходження. Ефективність механізмів їх формування визначає реальну автономію громади, її спроможність забезпечувати власні потреби без надмірної залежності від державного бюджету.

Полтавська область, як один із економічно розвинених регіонів центральної України, має потужний потенціал для зміцнення фінансової бази територіальних громад. Після проведення адміністративно-територіальної реформи 2020 року в області утворено чотири райони – Полтавський, Кременчуцький, Миргородський і Лубенський, до складу яких входить 60 територіальних громад. Вони істотно відрізняються за рівнем економічного розвитку, чисельністю населення, структурою господарства та, відповідно, фінансовими можливостями. Найбільш фінансово спроможними є громади з розвинутою промисловістю й бізнесом – Полтавська, Кременчуцька, Горішньоплавнівська, Миргородська, Лубенська, тоді як значна частина сільських територій характеризується обмеженою податковою базою, високою дотаційністю та залежністю від трансфертів.

Для кращого розуміння просторового розподілу фінансового потенціалу варто розглянути райони області та громади, що до них входять (табл.3.2). Це дозволяє виявити специфіку формування фінансових ресурсів у межах кожної адміністративної одиниці.

Таблиця 3.2

Характеристика фінансової бази районів Полтавської області

Район	Кількість ТГ	Найбільші громади	Характеристика фінансової бази
Полтавський	24	Полтавська, Решетилівська, Карлівська	Високі доходи, потужна податкова база, низька дотаційність

Продовження таблиці 3.2

Район	Кількість ТГ	Найбільші громади	Характеристика фінансової бази
Кременчуцький	12	Кременчуцька, Горішньоплавнівська, Глобинська	Високий промисловий потенціал, інвестиційна активність
Миргородський	17	Миргородська, Великобагачанська, Шишацька	Середній рівень доходів, орієнтація на туризм і сільське господарство
Лубенський	7	Лубенська, Оржицька, Пирятинська,	Помірні доходи, переважно аграрна економіка

Джерело: створено автором

Як свідчить аналіз, Полтавський та Кременчуцький райони зосереджують основні промислові центри, що формують більшу частку податкових надходжень області. Миргородський і Лубенський райони, у свою чергу, мають більш аграрну спеціалізацію, тому їхні бюджети значною мірою залежать від земельного податку та орендної плати.

Фінансові ресурси громад Полтавщини формуються за рахунок чотирьох ключових механізмів: власних доходів, міжбюджетних трансфертів, залучених джерел і управління активами (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні механізми формування фінансових ресурсів громад
Полтавської області

Механізм	Зміст	Потенційні переваги
Власні доходи	Місцеві податки і збори, орендна плата, прибуток від комунальних підприємств	Забезпечення фінансової автономії, стимулювання розвитку бізнесу
Міжбюджетні трансферти	Дотації, субвенції, субсидії з державного бюджету	Вирівнювання можливостей громад, підтримка соціальних програм
Залучені джерела	Кредити, гранти, міжнародна допомога, державно-приватне партнерство	Фінансування капітальних проєктів, модернізація інфраструктури
Управління активами	Ефективне використання комунального майна, оренда, концесії	Зростання доходів без підвищення податкового навантаження

Джерело: систематизовано автором на основі [47, с. 43].

Незважаючи на розширення фінансових повноважень місцевих рад після децентралізації, існує низка проблем, що стримують підвищення фінансової самодостатності громад. Найпоширенішими є висока залежність від трансфертів, недосконала структура доходів, слабка інвентаризація майна та обмежений досвід у залученні інвестицій. За даними Міністерства фінансів, окремі громади Полтавщини залишаються дотаційними більш ніж на 60 %, що обмежує їхню спроможність самостійно планувати розвиток. Також значна частина комунального майна не використовується ефективно або не приносить доходів через відсутність стратегії управління.

Удосконалення механізмів формування фінансових ресурсів потребує системного підходу. Насамперед важливо підвищити роль власних доходів, розширюючи базу оподаткування та покращуючи адміністрування місцевих податків. Важливо активніше використовувати потенціал земельних ресурсів, запроваджувати прозорі механізми оренди комунального майна, розвивати комунальні підприємства як джерело доходу. Дослідження вказують, що ефективне управління власними надходженнями підвищує фінансову автономію громад у середньому на 20 – 30 %.

Важливим напрямом є розвиток інвестиційної привабливості територій. Громади Полтавської області мають можливість залучати ресурси через грантові програми ЄС, міжнародні фінансові організації та державно-приватне партнерство. Для цього слід формувати чіткі стратегії інвестиційного розвитку, запроваджувати систему електронних інвестиційних паспортів.

Значну роль відіграє також підвищення прозорості у розподілі міжбюджетних трансфертів. Необхідно запроваджувати формульний підхід до розрахунку дотацій, що враховує демографічні, економічні та соціальні показники кожної громади. Це сприятиме більш справедливому розподілу державної підтримки.

Оптимізація управління активами є ще одним напрямом удосконалення фінансових механізмів. Громади повинні проводити інвентаризацію майна, створювати електронні реєстри комунальної власності, впроваджувати систему

е-аукціонів для продажу та оренди об'єктів. Це не лише забезпечить додаткові надходження до бюджетів, а й підвищить довіру з боку громадськості та інвесторів.

Реалізація вищезазначених заходів передбачає формування певної логічної послідовності дій (рис.3.1).

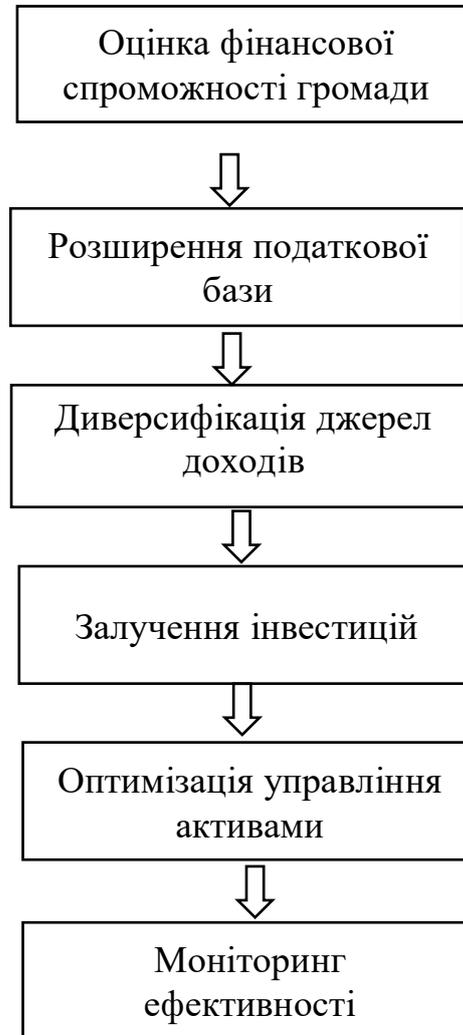

Рис. 3.1. Механізми удосконалення формування фінансових ресурсів

Джерело: створено автором.

Такий підхід дозволить забезпечити сталість місцевих фінансів і створити умови для розвитку навіть у громадах з обмеженим потенціалом.

Отже, удосконалення механізмів формування фінансових ресурсів громад Полтавської області є стратегічною необхідністю, спрямованою на підвищення ефективності місцевого самоврядування та забезпечення

рівноправного розвитку територій. Підвищення власних доходів, залучення інвестицій, раціональне використання майна та зменшення залежності від трансфертів мають стати основою сучасної фінансової політики громад. Стійка фінансова система забезпечить громадам Полтавщини реальну автономію, здатність адаптуватися до викликів воєнного часу та створювати передумови для економічного зростання й добробуту населення.

3.3. Напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану.

Сучасні тенденції децентралізації в Україні формують нову модель місцевого самоврядування, у якій територіальні громади виступають не лише адміністративними одиницями, а й повноцінними фінансово-економічними суб'єктами, відповідальними за стійкість розвитку територій. В умовах воєнного стану роль громад істотно зростає: вони стали першими ланками реагування на кризові ситуації, центрами підтримки населення, об'єктами виконання оборонних, гуманітарних та соціальних функцій. За таких умов ефективність управління фінансовими ресурсами, здатність прогнозувати ризики та забезпечувати автономність бюджетного процесу є ключовими детермінантами їх стійкості.

Фінансовий контроль і управління ризиками набули нового значення, оскільки дозволяють своєчасно виявляти загрози, пов'язані зі скороченням доходів, невизначеністю бюджетних надходжень, збільшенням витрат на безпеку й оборону, гуманітарні потреби, відновлення інфраструктури. Саме тому контрольні та ризик-орієнтовані механізми є невід'ємною складовою системи фінансової безпеки громад, яка в умовах війни відіграє вирішальну роль у забезпеченні безперервності місцевих послуг і стабільності бюджетної системи.

Особливої ваги ця проблематика набуває для територіальних громад, які після адміністративно-територіальної реформи отримали розширені фінансові

повноваження, але одночасно зіткнулися з низкою воєнних викликів: нестачею кваліфікованих кадрів через мобілізацію, руйнуванням інфраструктури, вимушеною релокацією бізнесу, відтоком населення та різким зростанням видатків на забезпечення обороноздатності і критичної інфраструктури. Як зазначають Левченко О. М., Горбунов О.В., Шалімова Н.С., інституційна слабкість системи місцевого фінансового контролю знижує рівень бюджетної дисципліни [32, с. 301].

За визначенням М. Чичури, управління ризиками передбачає системний процес ідентифікації, аналізу та мінімізації загроз, що впливають на фінансово-економічну стабільність громади [58]. У воєнний період цей процес повинен бути інтегрованим у всі етапи бюджетного циклу, оскільки високий рівень невизначеності вимагає швидкого перегляду фінансових планів, коригування пріоритетів та переходу до адаптивних бюджетних стратегій. Ризик-орієнтований підхід забезпечує гнучкість місцевих фінансових систем у реагуванні на загрози, пов'язані з атакою на об'єкти критичної інфраструктури, перебоями в енергопостачанні, вимушеним переміщенням населення, коливанням податкової бази та зростанням соціального навантаження.

Для територіальних громад Полтавської області, які характеризуються поєднанням аграрного, промислового й сервісного профілів, децентралізація відкрила нові можливості щодо розширення дохідної бази, розвитку підприємництва, реалізації інвестиційних проєктів. Проте під впливом війни виникли нові ризики: зниження економічної активності, релокація виробництв до безпечніших областей, руйнування логістичних зв'язків, збільшення видатків на гуманітарну допомогу та енергетичну стійкість. Це підвищило значення не лише фінансового контролю, а й стратегічних механізмів забезпечення автономності – диверсифікації доходів, розвитку місцевого бізнесу, оптимізації бюджетних програм [59].

Як показує аналіз, фінансова стабільність громади в умовах кризи залежить від раціонального управління активами, створення резервних фондів, розбудови системи внутрішнього аудиту та залучення зовнішніх джерел

фінансування – програм міжнародної технічної допомоги, грантів, цільових субвенцій. На цій основі виокремлено ключові напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Ключові напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану

Напрямок	Сутність
Розвиток внутрішнього фінансового контролю	Створення підрозділів внутрішнього аудиту, регламентація процедур, впровадження превентивних перевірок, аудит оборонних і гуманітарних витрат.
Систематичний моніторинг ризиків	Формування реєстру воєнних, фінансових та інфраструктурних ризиків; оцінка ймовірності та наслідків; оперативні плани реагування.
Посилення зовнішнього контролю та звітності	Прозорість закупівель у Prozorro, публічні звіти про використання коштів на оборону та відновлення, взаємодія з Держаудитслужбою.
Підвищення кадрової спроможності	Навчання працівників фінслужб щодо аудиту, управління ризиками та кризового бюджетування; використання електронних систем моніторингу.
Використання аналітичних інструментів	Застосування фінансових коефіцієнтів, стрес-тестування бюджетів, сценарного аналізу та бенчмаркінгу в умовах війни.

Джерело: систематизовано автором на основі [55].

Для практичного застосування зазначених підходів доцільно деталізувати основні ризики бюджетного процесу та механізми їх контролю. Узагальнення фінансової звітності громад Полтавщини та наукових джерел дозволило виділити типові групи ризиків – зменшення доходів, неефективні закупівлі, непрозорість витрат, інвестиційні втрати, корупційні загрози – та відповідні механізми протидії (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Воєнні ризики для фінансової безпеки громад та механізми реагування

Вид загрози	Потенційні наслідки для громади	Механізми запобігання
Втрата або зменшення податкової бази (зменшення надходжень ПДФО,	Зниження доходів бюджету, дефіцит коштів на соціальні та інфраструктурні потреби, нездатність виконувати	Сценарне прогнозування бюджетних доходів; диверсифікація джерел доходів (альтернативні місцеві податки,

Продовження таблиці 3.5

Вид загроз	Потенційні наслідки для громади	Механізми запобігання
відтоку бізнесу, скорочення підприємницької активності).	зобов'язання перед громадянами.	плата за послуги, оренда, землекористування); залучення грантів, донорської та державної підтримки; створення резервних фондів.
Руйнування або пошкодження інфраструктури (комунальна, енергетична, соціальна) через бойові дії.	Зниження якості послуг, потреба в непередбачених капітальних витратах, підвищене соціальне навантаження.	Страховання комунального майна (за можливості), створення резервного фонду на відновлення, поетапне фінансування ремонтів, залучення гуманітарної та міжнародної допомоги, пріоритетність відбудови критичної інфраструктури
Зростання соціальних й гуманітарних потреб (переміщені особи, безробіття, підтримка вразливих груп).	Перевантаження соціального бюджету, дефіцит коштів на базові послуги, зниження фінансової мобільності.	Перегляд бюджетних пріоритетів, оптимізація видатків, залучення державних субвенцій, соціальних та гуманітарних грантів, співпраця з благодійними та донорськими організаціями, створення спеціальних цільових фондів.
Непередбачувані витрати на безпеку, оборону, підготовку до надзвичайних ситуацій.	Раптові бюджетні загрози, зростання заборгованостей, затримки інших видатків.	Введення кризового резерву, гнучке бюджетування зі сценарним плануванням, багатоканальне фінансування (державні, міжнародні, внутрішні джерела), аудит доцільності витрат.
Порушення логістики, постачання, транспортних зв'язків, що впливає на бізнес і бюджет.	Зменшення надходжень від місцевого бізнесу, зниження рівня зайнятості, відтік населення, падіння надходжень до бюджету.	Підтримка малого й середнього бізнесу, стимулювання локальних виробництв, розвиток альтернативних ланцюгів поставок, програми локального економічного розвитку, адаптивне бюджетування
Корупційні та неефективні витрати при надзвичайних закупівлях або відновленні після руйнувань.	Втрати бюджетних коштів, зниження довіри громадян, неякісна реалізація проєктів.	Прозорі процедури закупівель (електронні системи), зовнішній і внутрішній аудит, громадський контроль, регулярна публічна звітність, залучення незалежних експертів.
Відтік кадрів, зниження професійності працівників місцевої влади, децентралізаційні дефекти в умовах кризи.	Слабке управління бюджетом, помилки в плануванні, затримки виплат, неефективна організація фінансів.	Підвищення кадрового потенціалу через навчання, використання дистанційних та електронних інструментів, обмін досвідом між громадами, залучення волонтерів та громадських активістів.

Джерело: створено автором.

Ефективне управління ризиками у громадах вимагає формування культури ризик-орієнтованості. Воєнний стан загострив проблему нестабільності місцевих фінансів і довів необхідність переходу від контролю «на вході» до контролю «за результатами» з акцентом на досягнуті ефекти, економію ресурсів та результативність бюджетних програм. У цьому контексті потребують активного впровадження сценарне планування, створення антикризових резервів, регулярне оновлення фінансових стратегій та механізмів відновлення.

Нормативно-правове підґрунтя посилення контролю формується з урахуванням рекомендацій Міжнародного валютного фонду та міжнародних стандартів внутрішнього аудиту, що наголошують на поєднанні правових, процедурних та інформаційних інструментів для ефективного контролю за бюджетними ресурсами. На цій основі громади можуть формувати власні адаптивні системи фінансового моніторингу й управління, відповідні умовам воєнного часу.

Враховуючи особливості економічної структури Полтавської області, необхідно розробляти диференційовані підходи до зміцнення фінансової безпеки: для малих сільських громад – розвиток внутрішнього аудиту та оптимізація видатків; для середніх – стимулювання підприємництва; для великих – удосконалення інвестиційного аналізу та оцінки капітальних проєктів.

Отже, враховуючи особливості економічної структури Полтавської області, підхід до зміцнення фінансової безпеки територіальних громад має бути диференційованим і враховувати масштаби, ресурсний потенціал та характер економічної діяльності кожної громади. Для малих сільських громад пріоритетами залишаються розвиток внутрішнього аудиту, упровадження чітких регламентів контролю та оптимізація видатків з урахуванням сезонності доходів. Середні за чисельністю та економічною активністю громади потребують переорієнтації на стимулювання місцевого підприємництва, диверсифікацію джерел надходжень та посилення аналітичної спроможності

фінансових підрозділів. Для великих міських громад, які виступають центрами економічної активності, ключовим є вдосконалення інвестиційного аналізу, підвищення якості підготовки й відбору капітальних проєктів, а також запровадження ефективних механізмів моніторингу їх результативності. Така диференціація дозволяє вибудувати адресну модель зміцнення стійкості, адаптовану до реальних потреб і ризиків кожної категорії громад.

3.4. Розробка стратегічних пріоритетів розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області

У сучасних умовах глибоких суспільно-економічних трансформацій в Україні питання зміцнення фінансової безпеки територіальних громад набуває виняткового значення. В умовах реалізації реформи децентралізації, коли громади отримали розширені фінансові повноваження, ефективне управління фінансовими ресурсами стає базовим елементом їхньої спроможності, стійкості та стабільності розвитку. Це особливо актуально для територіальних громад Полтавської області, де поєднуються як значний потенціал місцевих економічних систем, так і структурні обмеження, зумовлені нерівномірністю фінансових можливостей, сезонністю аграрного виробництва та зростанням зовнішніх ризиків, пов'язаних із воєнним станом та економічною нестабільністю. Саме тому формування стратегічних пріоритетів розвитку фінансової безпеки цих громад потребує системного, науково обґрунтованого підходу, який забезпечить ефективне використання наявних ресурсів, оптимальне планування та послідовне управління ризиками.

Фінансова безпека територіальної громади розглядається як здатність забезпечувати стабільне функціонування своїх фінансових ресурсів, протидіяти загрозам внутрішнього та зовнішнього характеру і створювати умови для сталого соціально-економічного зростання. Як зазначають В. Писменний і С. Жукевич [24], основою фінансової безпеки виступає поєднання фінансової стабільності, ефективного бюджетного управління, оптимального розподілу ресурсів та підвищення довіри до місцевої влади.

Водночас слабкість інституційних механізмів управління, недостатня диверсифікація доходів і неефективність фінансового контролю суттєво знижують можливості громад у забезпеченні власної фінансової стійкості. Саме тому особливого значення набуває формування довгострокових стратегічних орієнтирів, що враховують специфіку фінансово-економічного розвитку кожної громади.

Для територіальних громад Полтавської області характерним є поєднання аграрної спеціалізації, помірного рівня урбанізації та залежності від міжбюджетних трансфертів. Більшість громад регіону мають обмежену дохідну базу, високий рівень дотаційності, недостатню інвестиційну активність та потребують структурної модернізації фінансової системи. Разом із тим саме на цьому рівні можливо забезпечити найбільш ефективну реалізацію політики фінансової безпеки, що передбачає активізацію місцевих джерел доходів, підвищення прозорості бюджетного процесу, розвиток системи внутрішнього контролю та удосконалення управління ризиками. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що стратегічне управління фінансовою безпекою потребує переходу від реагування на проблеми до прогнозування можливих загроз та завчасного розроблення інструментів їхнього попередження.

Стратегічні пріоритети фінансової безпеки громад Полтавської області доцільно формувати на основі системного поєднання трьох ключових аспектів: стабілізаційного, інвестиційного та контрольного.

Стабілізаційний аспект охоплює нарощення власної дохідної бази, розвиток фінансової самодостатності та мінімізацію залежності від зовнішніх ресурсів. Інвестиційний передбачає створення сприятливих умов для залучення капіталу, розвитку підприємництва й інфраструктури.

Контрольний аспект пов'язаний із забезпеченням законності, ефективності та прозорості використання бюджетних коштів, впровадженням внутрішнього аудиту й управління ризиками. Такий підхід дозволяє поєднати стратегічні і тактичні інструменти управління фінансовими потоками та

сформувати комплексну систему підтримки економічної стійкості громади (табл.3.6).

Таблиця 3.6

Стратегічні пріоритети розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області

Пріоритет	Орієнтовні заходи	Очікуваний результат
Підвищення дохідної бази та диверсифікація фінансування	Перегляд ставок місцевих податків; активізація інвестиційної діяльності; розвиток малого бізнесу; створення резервних фондів	Зростання власних доходів, зменшення залежності від державних трансфертів
Посилення системи контролю та управління ризиками	Впровадження внутрішнього аудиту; створення реєстру ризиків; моніторинг фінансових показників у динаміці	Зниження фінансових ризиків, підвищення ефективності бюджетних витрат
Розвиток кадрового потенціалу та цифровізація фінансового управління	Професійне навчання працівників; впровадження сучасних інформаційних систем обліку та контролю	Оптимізація процесів управління, підвищення точності й швидкості прийняття рішень
Забезпечення прозорості, підзвітності та участі громади	Регулярна публічна звітність; використання електронних платформ; залучення громадськості до бюджетного процесу	Зростання довіри мешканців, зниження корупційних ризиків
Адаптація до зовнішніх змін і підвищення стійкості	Сценарне планування бюджету; формування антикризових резервів; диверсифікація економічної структури	Зменшення впливу зовнішніх ризиків, забезпечення стабільності фінансової системи

Джерело: створено автором.

Наведена вище таблиця відображає логічну послідовність формування системи фінансової безпеки, де кожен із пріоритетів взаємопов'язаний і підсилює інші напрями. Розвиток дохідної бази створює ресурсну основу для інвестиційних і соціальних програм; ефективний контроль і управління ризиками забезпечують законність і цільове використання коштів; прозорість та участь громади підвищують рівень суспільної довіри, що є необхідною умовою фінансової стабільності. Усі ці елементи формують єдиний комплекс стратегічного управління, спрямований на підвищення стійкості місцевих фінансів.

Важливою складовою реалізації зазначених пріоритетів є система моніторингу фінансової безпеки, що базується на визначенні ключових показників ефективності. До таких показників належать частка власних доходів у структурі бюджету, рівень дотаційності, співвідношення між капітальними та поточними видатками, показник боргового навантаження, темпи зростання інвестицій та рівень виконання капітальних програм. Для зручності аналізу й прийняття управлінських рішень доцільно застосовувати візуальні індикатори у вигляді карт-контролів, що дозволяють відстежувати виконання програм у територіальному розрізі та своєчасно реагувати на ризики.

Таке графічне подання забезпечує інтеграцію просторового та фінансового аналізу, створюючи інструмент швидкої оцінки результативності управлінських рішень. Візуалізація підвищує прозорість бюджетного процесу, полегшує комунікацію з громадськістю та сприяє ухваленню рішень на основі даних, а не суб'єктивних оцінок.

Системне впровадження запропонованих заходів сприятиме зменшенню залежності місцевих бюджетів від державних дотацій, оптимізації витрат і підвищенню результативності використання коштів. Водночас успіх реалізації стратегічних пріоритетів фінансової безпеки залежить від професійного рівня управлінців, розвитку інституційного середовища, наявності сучасних інформаційних систем моніторингу та аналітики. Для громад Полтавської області це відкриває можливості для більш раціонального використання фінансових ресурсів, підвищення рівня довіри населення до місцевої влади та формування умов для сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Отже, розробка та реалізація стратегічних пріоритетів розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області має розглядатися як системний та безперервний процес, спрямований на формування фінансової стійкості й самодостатності громад. Запропоновані пріоритети орієнтовані на подолання структурних дисбалансів місцевих бюджетів, зменшення залежності від міжбюджетних трансфертів та створення довгострокових передумов сталого соціально-економічного розвитку.

Реалізація визначених напрямів дозволяє перейти від фрагментарного реагування на фінансові проблеми до комплексного управління ризиками, що базується на прогнозуванні, прозорості та підзвітності. Посилення дохідної бази, удосконалення системи фінансового контролю, впровадження внутрішнього аудиту та використання цифрових інструментів управління сприяють підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів і обґрунтованості управлінських рішень.

Загалом запропоновані стратегічні пріоритети формують цілісну модель фінансового управління територіальними громадами Полтавської області, здатну забезпечити їх адаптивність до зовнішніх викликів, підвищення фінансової автономії та зміцнення конкурентоспроможності регіону в довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 3

Забезпечення фінансової безпеки територіальних громад у сучасних умовах є ключовою передумовою їхньої інституційної спроможності, соціально-економічної стабільності та довгострокового розвитку. Системний аналіз напрямів її підвищення засвідчує, що фінансова безпека формується як результат поєднання ефективного фінансового управління, достатнього рівня фінансової автономії, дієвого контролю та здатності громад адаптуватися до зовнішніх викликів, зокрема в умовах воєнного стану.

Узагальнення зарубіжного досвіду дозволяє дійти висновку, що стійкість місцевих фінансів у розвинених країнах базується на збалансованому поєднанні фіскальної автономії та державного регулювання. Висока частка власних доходів у структурі місцевих бюджетів, прозорі формульні механізми міжбюджетного вирівнювання, жорсткі фіскальні правила та інституціоналізований фінансовий контроль створюють умови для прогнозованості бюджетного процесу й мінімізації фінансових ризиків. Такий підхід доводить, що фінансова безпека не є результатом окремих управлінських рішень, а формується як комплексна система, орієнтована на довгострокову стабільність. Для українських територіальних громад особливо актуальним є використання цих підходів з урахуванням обмеженості ресурсів, асиметрії розвитку та наслідків воєнних дій.

Аналіз механізмів формування фінансових ресурсів територіальних громад Полтавської області підтверджує наявність значної диференціації рівня їх фінансової спроможності. Економічно розвинені громади зосереджують основну частину податкових надходжень, тоді як значна кількість сільських громад залишається фінансово залежною від міжбюджетних трансфертів. Така структура знижує рівень фінансової автономії та підвищує вразливість місцевих бюджетів до зовнішніх змін. Водночас встановлено, що навіть за обмеженої податкової бази громади мають внутрішні резерви для зміцнення фінансової безпеки через підвищення ефективності адміністрування доходів,

раціональне використання земельних і майнових ресурсів, а також розвиток альтернативних джерел фінансування.

Обґрунтовано, що ключовим чинником зміцнення фінансової безпеки є зростання частки власних доходів у структурі бюджетів громад. Саме власні надходження створюють основу для фінансової самостійності, гнучкості бюджетного планування та реалізації стратегічних програм розвитку. Разом із тим доведено, що орієнтація виключно на традиційні джерела доходів не забезпечує достатнього рівня стійкості в умовах криз і воєнних викликів. У цьому контексті важливого значення набуває диверсифікація фінансових ресурсів через залучення інвестицій, грантів, міжнародної технічної допомоги та інструментів державно-приватного партнерства, що дозволяє фінансувати інфраструктурні й відновлювальні проєкти без надмірного навантаження на поточні бюджети.

Особливе значення в сучасних умовах має підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану. Війна суттєво загострила бюджетні ризики, пов'язані зі скороченням доходів, зростанням непередбачуваних видатків, руйнуванням інфраструктури та підвищеним соціальним навантаженням. За таких умов фінансова безпека громад дедалі більше залежить від здатності органів місцевого самоврядування впроваджувати ризик-орієнтовані підходи до управління фінансами, здійснювати сценарне планування та оперативно коригувати бюджетні пріоритети [59].

Доведено, що ефективний фінансовий контроль у громадах повинен трансформуватися від формального дотримання процедур до оцінки результативності використання бюджетних коштів. Розвиток внутрішнього аудиту, систематичний моніторинг фінансових і воєнних ризиків, прозорість закупівель і публічна звітність є необхідними умовами зниження втрат ресурсів та підвищення довіри населення до місцевої влади. Формування культури управління ризиками дозволяє громадам не лише реагувати на вже наявні

проблеми, а й завчасно ідентифікувати потенційні загрози фінансовій стабільності.

Важливим підсумком є обґрунтування необхідності диференційованого підходу до зміцнення фінансової безпеки громад залежно від їхніх масштабів, економічного потенціалу та структури доходів. Для малих громад першочергового значення набувають оптимізація видатків і посилення внутрішнього фінансового контролю, для середніх – диверсифікація доходів і підтримка підприємницької активності, для великих – удосконалення інвестиційного аналізу та підвищення ефективності реалізації капітальних проєктів. Така диференціація дозволяє сформуванню адресну модель управління фінансовою безпекою, адаптовану до реальних потреб і ризиків кожної громади.

Стратегічне зміцнення фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області доцільно розглядати як безперервний процес, що поєднує стабілізацію фінансових потоків, розвиток внутрішнього потенціалу та вдосконалення системи контролю. Запропоновані стратегічні пріоритети – нарощення дохідної бази, підвищення якості фінансового менеджменту, розвиток кадрового потенціалу, цифровізація бюджетного процесу та забезпечення прозорості – формують єдину логічну систему управління місцевими фінансами. Їх реалізація створює передумови для зменшення залежності громад від державної підтримки, підвищення ефективності використання ресурсів і забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку навіть в умовах тривалої невизначеності.

Отже, фінансова безпека територіальних громад Полтавської області постає як результат узгоджених стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на зміцнення автономії, підвищення адаптивності та формування довгострокової фінансової стійкості. Запропоновані підходи завершують логіку дослідження та створюють науково обґрунтовану основу для практичної реалізації політики фінансової безпеки на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження фінансової безпеки територіальних громад у контексті децентралізації та сучасних викликів розвитку місцевого самоврядування. Результати проведеного аналізу дозволяють сформулювати такі узагальнені висновки відповідно до поставлених завдань.

По-перше, проаналізовано сутність та структуру фінансової безпеки територіальних громад та обґрунтовано, що вона є системною характеристикою здатності громади забезпечувати виконання власних та делегованих повноважень, підтримувати бюджетну збалансованість, формувати достатній фінансовий потенціал та зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх ризиків. Фінансова безпека громади має багаторівневу структуру, що охоплює бюджетну, податкову, боргову, інвестиційну та ресурсну складові та проявляється через показники фінансової автономії, ліквідності, стабільності доходів та ефективності видатків.

По-друге, з'ясовано понятійний апарат, принципи та ключові напрями децентралізації у системі місцевого самоврядування. Встановлено, що децентралізація ґрунтується на засадах субсидіарності, фінансової самодостатності, відповідальності органів місцевого самоврядування, прозорості та підзвітності. Її реалізація в Україні передбачає перерозподіл повноважень та ресурсів на користь місцевого рівня, посилення ролі громад у бюджетному процесі, удосконалення міжбюджетних відносин та розширення дохідної бази місцевих бюджетів.

По-третє, оцінено вплив децентралізації на фінансову самостійність територіальних громад. Доведено, що децентралізаційні перетворення створили інституційні та фінансові передумови для зміцнення місцевих бюджетів та формування власних джерел доходів. Разом з тим, рівень фінансової самостійності громад залишається нерівномірним і значною мірою залежить від податкового потенціалу території, структури економіки,

демографічних параметрів та обсягів міжбюджетних трансфертів, що безпосередньо впливає на стан їх фінансової безпеки.

По-четверте, надано загальну характеристику адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного стану Полтавської області, що дозволило визначити контекст функціонування територіальних громад регіону. Виявлено, що соціально-економічна специфіка області формує різний рівень спроможності громад до генерації доходів, а також впливає на структуру та пріоритети видатків, насамперед у частині забезпечення базових послуг та підтримки стійкості в умовах воєнного стану.

По-п'яте, досліджено структуру та динаміку бюджетів територіальних громад Полтавської області як індикатора їхньої фінансової безпеки. Узагальнено, що для бюджетів громад характерні диференціація за обсягами надходжень, зміна питомої ваги власних доходів і трансфертів, а також зростання ролі видатків соціального спрямування. Аналіз динаміки доходів і видатків підтвердив, що бюджетні параметри є чутливими до макроекономічних коливань та безпекових ризиків, а отже потребують механізмів стабілізації та підвищення прогнозованості бюджетного планування.

По-шосте, здійснено оцінку фінансового потенціалу та бюджетної самостійності громад Полтавської області. Обґрунтовано, що фінансовий потенціал визначається не лише фактичними обсягами доходів, а й здатністю громади забезпечувати ефективне адміністрування місцевих податків, розширювати економічну базу, залучати інвестиції та реалізовувати проектне фінансування. Встановлено, що ключовими маркерами бюджетної самостійності виступають частка власних доходів в загальному обсязі надходжень, рівень залежності від трансфертів, співвідношення потокових та капітальних видатків та ефективність використання ресурсів.

По-сьоме, вивчено зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки місцевого самоврядування та визначено можливості його адаптації в Україні. Показано, що найрезультативнішими практиками є підвищення фіскальної

автономії, запровадження середньострокового бюджетного планування, розвиток муніципальних інструментів залучення інвестицій, підсилення фінансового контролю та прозорості, а також застосування механізмів вирівнювання, які не демотивують громади нарощувати власну дохідну базу.

По-восьме, удосконалено підходи до механізмів формування фінансових ресурсів громад шляхом обґрунтування необхідності диверсифікації доходів, посилення місцевого податкового потенціалу, системного впровадження проектного підходу, партнерств із бізнесом та міжнародними організаціями, а також розвитку інструментів управління комунальним майном та земельними ресурсами як джерел довгострокових надходжень.

По-дев'яте, сформовано напрями підвищення фінансової автономії та стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану. Доведено доцільність посилення антикризового бюджетного менеджменту, пріоритизації видатків, створення фінансових резервів, підвищення ефективності закупівель, розширення цифрових інструментів управління бюджетом та комунікації з громадянами, а також нарощення спроможності громад до залучення грантового та донорського фінансування.

По-десяте, розроблено стратегічні пріоритети розвитку фінансової безпеки територіальних громад Полтавської області, які полягають у зміцненні доходної бази, оптимізації структури видатків, підвищенні інвестиційної привабливості та розвитку економіки громад, удосконаленні системи фінансового контролю та прозорості, а також впровадженні середньострокового планування та ризик-орієнтованого управління фінансовими ресурсами. Реалізація визначених пріоритетів сприятиме підвищенню фінансової спроможності громад, зниженню залежності від трансфертів і формуванню більш стійкої моделі місцевого розвитку.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що фінансова безпека територіальних громад є ключовою умовою їхньої спроможності забезпечувати якісні публічні послуги та підтримувати розвиток регіону в умовах трансформацій, децентралізації та воєнних ризиків.

Запропоновані підходи та напрямки можуть бути використані органами місцевого самоврядування для посилення фінансової автономії та підвищення стійкості бюджетної системи громад Полтавської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бак Н. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. №1(58). С. 98 – 110.
2. Бурлуцький С. В., Бурлуцька С. В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 6. С. 16 – 21.
3. Бюджет Білицької селищної територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1655400000/info/profile> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Бюджет Великобагачанської селищної територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1651900000/info/profile> (дата звернення: 27.10.2025).
5. Бюджет Гадяцької міської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1654500000/info/profile> (дата звернення: 27.10.2025).
6. Бюджет Глобинської міської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1650200000/info/profile> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Бюджет Кобеляцької міської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1656100000/info/profile> (дата звернення: 26.10.2025).
8. Бюджет Коломацької сільської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1654100000/info/profile> (дата звернення: 26.10.2025).

9. Бюджет Лютенської сільської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1656600000/info/profile> (дата звернення: 28.10.2025).
10. Бюджет Машівської селищної територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1653500000/info/profile> (дата звернення: 27.10.2025).
11. Бюджет Нехворощанської сільської територіальної громади (Open Budget – державний веб-портал бюджету для громадян): вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1652800000/info/profile> (дата звернення: 27.10.2025).
12. Бюджетний кодекс України: кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
13. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2003. 416 с.
14. Верховна Рада зменшила кількість районів Полтавської області – їх буде 4 замість 25: вебсайт. URL: https://poltava.to/news/56496/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.10.2025).
15. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка*. 2012. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1485> (дата звернення: 04.11.2025).
16. Власюк О. С. Реформа бюджетної децентралізації в Україні: результати, ризики та перспективи. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 39-45.
17. Гасанов С. С. Фіскальні правила і фіскальна відповідальність: контекст економічної безпеки. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 7 – 23.
18. Данилишин Б., Пилипів В. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*, 2016. №1. С. 5 – 11.

19. Дем'янчук О. І. Формування та реалізація фінансового потенціалу збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць України: монографія. Острог, 2019. 408 с.
20. Децентралізація в Україні: вебсайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 17.10.2025).
21. Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання: наукова доповідь/ наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянської І.З. Львів: ІРД НАНУ, 2018. 144 с.
22. Експертна оцінка фінансової спроможності громад у розрізі областей за 9 місяців 2025 року. URL: <https://decentralization.ua/news/20215?page=10> (дата звернення: 02.12.2025).
23. Єфименко Т. І. Монетарні інструменти економічної безпеки держави. *Фінанси України*. 2018. – № 1. С. 7–30.
24. Жукевич С. Управлінський концепт «фінансова стійкість»: аналіз та критерії визначення в умовах сталого розвитку територіальних громад. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1549/1686> (дата звернення: 02.12.2025).
25. Залізко В. Д. Економічна безпека сільських територій: сутність поняття, структура, функції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. «Серія економічна»*. 2013. № 1. С. 49 – 56.
26. Казюк Я., Венцель В. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). URL: <https://lnk.ua/MVwovY3Vz> (дата звернення: 02.12.2025)
27. Кириленко О. П., Даниленко А. І., Алимов О. М., Барановський О. І. Місцеві бюджети і міжбюджетні відносини у бюджетній системі України: монографія. Київ: Фенікс, 2008. 303 с.
28. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади: навч. посіб.

Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

29. Кириленко О., Стащук О. Оцінювання макроекономічних чинників формування фінансової безпеки України. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 2. С. 7 – 16.

30. Коваль В. Забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад: досвід країн ЄС. 2022. № 2 (71). С. 119-132. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1518> (дата звернення: 20.11.2025).

31. Кравченко В. П., Гудим Є. М. Стан місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Наукові записки*. 2017. № 21. С. 42-46.

32. Левченко О. М., Горбунов О.В., Шалімова Н.С. Інституційна та організаційна складова державного фінансового контролю та аудиту місцевих бюджетів: сучасний стан і напрями удосконалення: [підрозділ: 6.3.]. *Державний фінансовий аудит: проблеми теорії і практики* : монографія. Ірпінь: УДФС України, 2020. С. 300 - 327.

33. Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрями їх імплементації в Україні/ НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор Сторонянська І.З. Львів, 2018. 106 с.

34. Микитюк І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету. *Вісник КНТЕУ*. 2013. №1. С. 86 – 97.

35. Мунько А. Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. No 1. С. 66 – 72. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.1.9>.

36. Неустроев Ю. Г. Фінансова безпека регіону як складова економічної безпеки. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2022. № 3 (93). С. 50 – 54.

37. Офіційний сайт Білицької територіальної громади. URL: <https://bilyska-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2025).

38. Офіційний сайт Великобагачанської територіальної громади. URL: <https://velyka-bagachka-rada.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
39. Офіційний сайт Гадяцької територіальної громади. URL: <https://hadiach-rada.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
40. Офіційний сайт Глобинської територіальної громади. URL: <https://globynska-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2025).
41. Офіційний сайт Кобеляцької територіальної громади. URL: <https://kobelyaku-miskrada.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2025).
42. Офіційний сайт Коломацької територіальної громади. URL: <https://kolomaska-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2025).
43. Офіційний сайт Лютенської територіальної громади. URL: <https://liutenska-rada.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2025).
44. Офіційний сайт Машівської територіальної громади. URL: <https://mashivka-rada.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2025).
45. Офіційний сайт Нехворощанської територіальної громади. URL: <https://nchvorosha-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
46. Патинська-Попета М. М., Абрамова І.В. Удосконалення механізмів управління фінансовим потенціалом територіальних громад з урахуванням європейського досвіду. Бізнес Інформ. 2022. № 8. С. 166-172.
47. Письменний В. В. Теоретико-методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 468 с.
48. Податковий кодекс України: кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 09.11.2025).
49. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 12.11.2025).
50. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 12.11.2025).

51. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

52. Реформа децентралізації: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 10.10.2025).

53. Стащук О. В. Бюджетна ефективність територій в умовах децентралізації. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 1(25). С. 98 – 104.

54. Стащук О., Жук М. Фінансова безпека територіальних громад, як ключовий фактор забезпечення їх сталого розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. №3. С. 54 – 60.

55. Східницька Г., Шматковська Т., Хірівський Р. Фінансова безпека територіальних громад в умовах децентралізації під час дії військового стану. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/157/162> (дата звернення: 11.11.2025).

56. Тимошенко О. В. Фінансова децентралізація як напрям посилення економічної безпеки регіонів. *Економіка і регіон*. 2016. № 1. С. 82 – 89.

57. Тростянська К. М., Цюпа О. П., Дмитровська В. С. Фінансова децентралізація та її вплив на економічне зростання територіальних громад. *Академічні візії*. 2024. №33/2024. С.1 – 16.

58. Чичура М. Механізм забезпечення фінансової безпеки територіальних громад: теоретична концептуалізація. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5246/5189> (дата звернення: 15.11.2025).

59. Чичура М. Механізм фінансової безпеки територіальних громад в умовах війни (на матеріалах Луцької ОТГ). URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0061169.pdf#page=416> (дата звернення: 17.11.2025).

60. Musgrave R. A. *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill. 1959. P. 90-92.

61. Oates W. E. *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich Press. 1972.

ДОДАТКИ

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ

**Збірник
VI Всеукраїнської
науково-практичної
конференції**

**11 грудня 2025 р.
Хмельницький - Херсон**

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
Ахмад Н., Сідельникова Л. П. ПОДАТКОВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	8
Бугай Д. Р., Волкова О. В. БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ВІЛЬНОГІРСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	11
Денисюк А. М., Сідельникова Л. П. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	14
Кан М. В., Волкова О. В. РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО.....	17
Кравчук Ю. О., Чижова Т. В. ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ.....	20
Кужелев М. О. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	24
Купрійова А. О., Кужелев М. О. ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ УЧАСНИКІВ РИНКУ.....	27
Назукова Н. М. БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ОСВІТИ В УМОВАХ ШОКІВ.....	30
Нечипоренко А. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	34
Патяка В. Д., Костенко Г. П. АНАЛІЗ ДОХІДНОЇ ТА ВИДАТКОВОЇ СКЛАДОВИХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	37
Петух А. О., Сідельникова Л. П. РЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	40
Пирессєв М. Ю., Тимошенко А. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОТГ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ.....	43
Сухіна К. І., Головія Ю. І. СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	48
Тараненко Т. В., Онищенко С. В. ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	52
СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	56
Serdiuk S. V., Lazorenko T. V. BANKING INSTITUTIONS OR FINTECH COMPANIES: WHO WILL DOMINATE THE FUTURE OF FINANCIAL SERVICES.....	56
Алієва Е. С. Гізи, Посаднієва О. М. КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	59
Бербенюк І. В., Кужелев М. О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ.....	62
Гаран О. О., Бездітко Ю. М. СТРУКТУРА ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В АТ «КБ «ГЛОБУС».....	65

аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021-2023 роки. 2024. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/18647>.

Таращенко Т. В., здобувач

Науковий керівник: **Онищенко С. В.**,

д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту

фінансів, економіки, управління та права,

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна модель місцевого розвитку в Україні сформувалася в умовах системної децентралізації, що істотно змінила механізми фінансового забезпечення територіальних громад. Реформа надала громадам автономні фінансові повноваження, змінила бюджетні взаємовідносини між рівнями влади та збільшила обсяг власних доходів місцевих бюджетів. Таким чином, територіальні громади перетворилися на ключових суб'єктів фінансової політики, відповідальних за соціально-економічний розвиток та забезпечення публічних послуг. У зв'язку з цим проблема забезпечення фінансової безпеки набуває стратегічного значення у контексті сталості суспільних та економічних систем.

У теоретичному аспекті фінансова безпека територіальної громади є складним поняттям, що поєднує економічну, інституційну, соціальну та управлінську складові. Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність єдиного підходу до його визначення, що зумовлено різною спрямованістю концепцій та дослідницьких традицій.

У науковій літературі поняття «фінансова безпека» найчастіше

розглядають у статичному вимірі – як стан фінансової системи держави або регіону. Зокрема, О. Власюк визначає фінансову безпеку як такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, за якого держава здатна ефективно формувати, зберігати та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку та виконання зобов'язань [2, с. 12].

Так, у дослідженнях А. Мунько підкреслюється, що фінансова безпека виступає ключовою умовою сталого розвитку територій [4, с. 66].

На думку О. Стащук, фінансова безпека громад нерозривно пов'язана з рівнем їх бюджетної ефективності [5, с. 99].

І. Микитюк наголошує, що фінансова стійкість місцевого бюджету є основним індикатором рівня фінансової безпеки регіону, особливо в умовах зростання ризиків [3, с. 86]. Аналогічно, М. Виклюк розглядає фінансову безпеку як динамічну систему, що функціонує на основі принципів організації та самоорганізації, передбачаючи наявність складної сукупності взаємопов'язаних елементів [1].

Варто зауважити, що частина авторів розглядає фінансову безпеку через ресурсну забезпеченість місцевих бюджетів, інші – через інституційну спроможність органів влади, тоді як третя група пов'язує її з функціонуванням фінансової системи громади.

Узагальнення наукових позицій дало можливість виділити три методологічні групи підходів: ресурсний, інституційний та системний. Ресурсний підхід акцентує увагу на достатності фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій органів місцевого самоврядування та фінансування економічного розвитку громади. Інституційний підхід розглядає фінансову безпеку як результат діяльності місцевої влади, її здатність забезпечувати ефективне управління фінансовими інструментами та реалізовувати фінансову політику на рівні громади. Системний підхід трактує фінансову безпеку як взаємодію фінансових, управлінських, інформаційних та соціальних компонентів, що забезпечують комплексну стійкість громади.

На основі узагальнення цих підходів сформовано авторське визначення фінансової безпеки територіальної громади як стану збалансованості та захищеності фінансової системи, що забезпечує спроможність органів місцевого самоврядування виконувати власні та делеговані функції, гарантувати безперервність суспільних послуг та реагувати на внутрішні та зовнішні загрози. Важливою структурною особливістю є інституційна складова, що визначає здатність органів влади забезпечувати управління фінансовими ризиками та формувати стійкі фінансові стратегії.

Особливої актуальності проблема фінансової безпеки набула у зв'язку з повномасштабним вторгненням та запровадженням воєнного стану. Воєнні події призвели до скорочення власних доходів місцевих бюджетів, релокації підприємств, руйнування виробничої та комунальної інфраструктури, зростання соціальних видатків, зміни структури бюджетних пріоритетів. Зросла залежність громад від трансфертів державного бюджету та міжнародної фінансової допомоги. Зростання військових та гуманітарних потреб створило додаткове навантаження на бюджети територіальних громад і зменшило їх фінансову автономію. Тому у воєнних умовах ключовим завданням є створення ефективних механізмів ризик-менеджменту, бюджетної адаптації та стратегічного планування.

Отже, результати дослідження дають підстави стверджувати, що децентралізація стала системним чинником трансформації фінансової спроможності територіальних громад та окреслила нові підходи до розуміння їх фінансової безпеки. Запроваджені інституційні зміни значною мірою сформували ресурсну базу місцевого розвитку, однак водночас виявили необхідність підвищення управлінської, аналітичної та інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. У сучасних умовах фінансова безпека громади набуває комплексного змісту, що поєднує ресурсні аспекти, якість управління, стратегічну стійкість та здатність протидіяти зовнішнім загрозам, у тому числі спричиненим воєнними подіями.

Таким чином, подальше наукове вивчення механізмів формування

фінансової безпеки повинно бути зосереджене на розвитку аналітичних підходів, удосконаленні оцінки ризиків, визначенні інституційних передумов стійкого бюджетного розвитку та пошуку інструментів, здатних забезпечити адаптивність територіальних громад як у воєнний, так і у післявоєнний період.

Література

1. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1485> (дата звернення: 03.12.2025).
2. Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія. Київ: НІСД, 2014. 432 с.
3. Микитюк І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 1. С. 86-97.
4. Мунько А. Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 1. С. 66-72.
5. Стащук О. В. Бюджетна ефективність територій в умовах децентралізації. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 1(25). С. 98-104.

Додаток Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Білицька	Полтавський	селищна	27	2020	391.2	11492
Білоцерківська	Миргородський	сільська	29	2020	313.2	5278
Великобагачанська	Миргородський	селищна	29	2020	415.7	11149
Великобудищанська	Миргородський	сільська	20	2020	396.0	7016
Великорублівська	Полтавський	сільська	29	2020	393.3	4438
Великосорочинська	Миргородський	сільська	21	2020	408.3	7256
Гадяцька	Миргородський	міська	21	2020	205.0	26975
Глобинська	Кременчуцький	міська	65	2020	1198.9	25280
Гоголівська	Миргородський	селищна	10	2020	189.1	5404
Горішньоплавнівська	Кременчуцький	міська	15	2020	368.7	55366

Продовження додатка Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Градизька	Кременчуцький	селищна	28	2020	1257.9	15215
Гребінківська	Лубенський	міська	42	2020	595.7	21316
Диканьська	Полтавський	селищна	58	2020	682.2	17937
Драбинівська	Полтавський	сільська	16	2020	246.1	4126
Заводська	Миргородський	міська	11	2020	200.0	11324
Зіньківська	Полтавський	міська	84	2020	1051.8	23323
Кам'янопотоківська	Кременчуцький	сільська	11	2020	239.0	11069
Карлівська	Полтавський	міська	17	2020	331.2	20492
Кобеляцька	Полтавський	міська	63	2020	1218.9	25978
Козельщинська	Кременчуцький	селищна	63	2020	726.0	13755

Продовження додатка Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Білицька	Полтавський	селищна	27	2020	391.2	11492
Білоцерківська	Миргородський	сільська	29	2020	313.2	5278
Великобагачанська	Миргородський	селищна	29	2020	415.7	11149
Великобудищанська	Миргородський	сільська	20	2020	396.0	7016
Великорублівська	Полтавський	сільська	29	2020	393.3	4438
Великосорочинська	Миргородський	сільська	21	2020	408.3	7256
Гадяцька	Миргородський	міська	21	2020	205.0	26975
Глобинська	Кременчуцький	міська	65	2020	1198.9	25280
Гоголівська	Миргородський	селищна	10	2020	189.1	5404
Горішньоплавнівська	Кременчуцький	міська	15	2020	368.7	55366

Продовження додатка Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Білицька	Полтавський	селищна	27	2020	391.2	11492
Білоцерківська	Миргородський	сільська	29	2020	313.2	5278
Великобагачанська	Миргородський	селищна	29	2020	415.7	11149
Великобудищанська	Миргородський	сільська	20	2020	396.0	7016
Великорублівська	Полтавський	сільська	29	2020	393.3	4438
Великосорочинська	Миргородський	сільська	21	2020	408.3	7256
Гадяцька	Миргородський	міська	21	2020	205.0	26975
Глобинська	Кременчуцький	міська	65	2020	1198.9	25280
Гоголівська	Миргородський	селищна	10	2020	189.1	5404
Горішньоплавнівська	Кременчуцький	міська	15	2020	368.7	55366

Продовження додатка Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Омельницька	Кременчуцький	сільська	20	2020	224.6	4909
Опішнянська	Полтавський	селищна	31	2020	309.3	8247
Оржицька	Лубенський	селищна	33	2020	755.4	15441
Петрівсько-Роменська	Миргородський	сільська	10	2020	209.7	4204
Пирятинська	Лубенський	міська	46	2020	923.3	30135
Полтавська	Полтавський	міська	56	2020	550.3	309647
Пришибська	Кременчуцький	сільська	13	2020	171.7	2947
Піщанська	Кременчуцький	сільська	23	2020	292.3	15172
Решетилівська	Полтавський	міська	85	2020	1106.3	26080
Ромоданівська	Миргородський	селищна	7	2020	88.6	4904

Продовження додатка Б

Територіальні громади	Район	Тип громади	Кількість населених пунктів	Рік заснування	Площа територіальної громади, кв.км	Чисельність населення, осіб
Омельницька	Кременчуцький	сільська	20	2020	224.6	4909
Опішнянська	Полтавський	селищна	31	2020	309.3	8247
Оржицька	Лубенський	селищна	33	2020	755.4	15441
Петрівсько-Роменська	Миргородський	сільська	10	2020	209.7	4204
Пирятинська	Лубенський	міська	46	2020	923.3	30135
Полтавська	Полтавський	міська	56	2020	550.3	309647
Пришибська	Кременчуцький	сільська	13	2020	171.7	2947
Піщанська	Кременчуцький	сільська	23	2020	292.3	15172
Решетилівська	Полтавський	міська	85	2020	1106.3	26080
Ромоданівська	Миргородський	селищна	7	2020	88.6	4904

Додаток В

Рівень фінансової спроможності територіальних громад Полтавської області за підсумками 9 місяців 2025 року

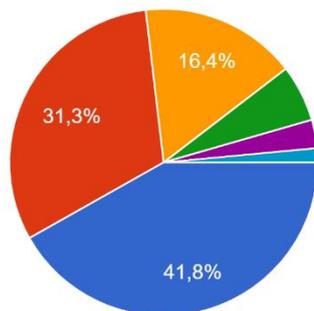
Назва територіальної громади	Чисельність наявного населення станом на 01.09.2025, (тис. чол)	Площа, (к м ²)	Доходи загального фонду на мешканця, (грн.)	Видатки загального фонду на мешканця, (грн)	Видатки на утримання апарату управління на мешканця, (грн.)	Капітальні видатки на мешканця, (грн)	Рівень дотаційності, (%)	Частка управлінських видатків, (%)	Частка бюджетних видатків на оплату праці, (%)	Частка капітальних видатків бюджету, (%)	Видатки на культуру, фізкультуру і спорт на мешканця, (грн)	Частка трансфертів у дохідній частині бюджету, (%)	Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету без трансфертів, (%)	Рівень спроможності
Комишнянська	6,781	516,6	11 775,0	11 646,9	1 719,4	2 169,3	0,0%	14,6%	61,5%	15,5%	399,1	21,5%	38,8%	високий
Горішньоплавнівська	54,370	372,8	14 029,1	13 993,5	1 646,0	1 923,1	-9,6%	11,7%	46,0%	11,8%	871,1	11,1%	31,9%	високий
Сергіївська	2,825	163,6	28 256,7	23 686,7	4 089,0	2 527,2	-15,4%	14,5%	45,7%	9,5%	882,9	11,8%	31,2%	високий
Лохвицька	17,608	816,6	14 256,9	15 194,0	1 858,9	1 641,1	0,0%	13,0%	57,4%	9,5%	1 043,6	20,4%	27,4%	високий
Полтавська	312,079	547,8	12 286,1	10 712,3	1 126,8	1 473,1	-9,9%	9,2%	47,2%	11,8%	503,7	13,6%	23,6%	високий
Кременчуцька	213,333	135,9	9 641,6	9 719,1	1 129,5	1 543,3	-5,3%	11,7%	45,9%	13,4%	457,2	15,6%	25,1%	високий
Лубенська	71,977	1 068,5	7 320,6	8 181,3	1 120,9	711,8	0,0%	15,3%	63,9%	7,8%	502,9	24,5%	33,1%	високий
Опішнянська	9,207	304,6	13 396,8	13 636,3	2 278,6	2 731,5	-1,6%	17,0%	46,6%	16,4%	1 017,1	12,4%	21,6%	високий
Шишацька	19,634	771,9	10 098,7	11 514,9	1 343,1	535,6	-7,0%	13,3%	58,6%	4,3%	516,4	19,8%	31,6%	високий
Диканська	19,557	681,7	9 701,9	11 987,0	1 701,1	873,1	-6,2%	17,5%	66,2%	6,5%	596,2	21,7%	30,1%	високий
Миргородська	55,146	616,2	7 050,8	8 037,6	1 016,3	1 343,7	0,8%	14,4%	63,8%	14,0%	438,4	23,4%	37,5%	високий
Терешківська	11,054	197,2	6 748,4	10 022,3	1 535,8	2 143,9	8,9%	22,8%	58,7%	17,3%	839,9	32,8%	34,2%	високий
Пришибська	2,549	169,7	23 287,0	18 159,1	3 296,4	3 441,7	2,7%	14,2%	49,0%	15,6%	1 325,1	12,4%	83,7%	високий
Михайлівська	5,145	431,3	15 504,8	14 981,1	2 856,1	816,0	-9,9%	18,4%	62,7%	5,0%	796,5	15,7%	30,5%	високий
Глобинська	28,354	1 196,2	11 915,4	13 400,6	2 094,8	1 105,5	-12,3%	17,6%	62,5%	7,5%	700,2	18,6%	26,3%	високий
Решетилівська	25,723	1 100,3	9 145,6	11 401,4	1 785,3	734,6	-4,7%	19,5%	65,7%	5,9%	798,8	24,2%	27,8%	високий
Машівська	11,948	391,1	13 744,7	14 922,5	1 714,5	810,0	-8,7%	12,5%	57,1%	5,0%	1 014,1	16,7%	23,2%	високий
Мартинівська	4,678	257,2	12 440,9	14 422,9	4 099,1	2 049,1	0,0%	32,9%	60,9%	12,2%	533,1	18,3%	30,4%	високий
Білоцерківська	5,692	310,0	12 082,8	15 241,0	2 978,7	1 919,3	-11,4%	24,7%	66,3%	10,9%	780,4	23,1%	18,2%	високий
Петрівсько-Роменська	4,371	214,7	10 000,9	10 954,2	2 723,1	2 352,4	0,0%	27,2%	69,5%	17,2%	547,9	17,7%	48,3%	високий
Пирятинська	31,274	931,3	7 748,1	9 136,3	1 351,2	939,3	2,3%	17,4%	62,1%	9,1%	510,1	25,6%	25,4%	високий
Карлівська	23,876	333,9	6 510,5	8 904,9	1 026,4	36,6	0,0%	15,8%	64,2%	0,4%	550,5	23,9%	34,7%	високий
Великосорочинська	7,310	403,0	14 556,3	14 909,0	2 497,3	1 145,0	-7,6%	17,2%	54,9%	7,0%	968,9	14,6%	22,5%	високий
Нехворощанська	4,469	284,3	12 637,5	13 220,2	2 057,4	2 640,8	-4,3%	16,3%	72,1%	15,9%	351,7	23,6%	22,3%	високий
Заводська	10,795	202,9	10 371,2	9 930,7	1 593,7	1 053,6	7,7%	15,4%	66,6%	9,4%	649,4	22,3%	61,6%	високий
Зіньківська	25,102	1 065,2	8 831,6	9 637,2	1 618,7	1 217,5	-3,7%	18,3%	67,3%	11,0%	626,4	29,1%	26,4%	високий
Козельщинська	13,849	729,3	8 646,6	10 467,9	1 214,7	873,2	2,9%	14,0%	69,7%	7,4%	505,0	26,2%	51,8%	високий
Драбинівська	3,800	260,1	13 357,1	14 227,6	2 097,6	546,9	-13,2%	15,7%	61,3%	3,6%	712,0	20,5%	23,3%	високий
Сенчанська	7,295	353,5	12 385,0	15 161,4	2 608,4	370,9	-0,8%	21,1%	62,3%	2,3%	652,0	21,1%	30,7%	високий
Новооржицька	10,028	453,0	8 012,8	9 612,4	2 095,4	365,8	0,0%	26,2%	68,9%	3,6%	591,7	23,4%	39,1%	високий
Хорольська	32,726	1 061,5	7 654,6	8 914,0	1 415,6	499,6	0,0%	18,5%	71,3%	5,2%	549,6	24,4%	29,2%	високий
Щербанівська	20,831	100,7	7 322,0	7 755,0	1 367,3	1 276,3	0,0%	18,7%	74,8%	13,8%	478,0	20,7%	31,8%	високий
Чутівська	14,007	533,6	7 312,6	9 021,6	1 431,6	697,7	8,8%	19,6%	71,9%	7,0%	538,6	29,2%	37,3%	високий
Новогалячинська	4,487	192,8	11 907,5	11 688,4	3 612,0	1 255,4	1,6%	30,3%	64,4%	9,4%	663,6	16,0%	67,7%	високий

Продовження додатка В

Великобудищанська	7,653	384,2	9 946,8	9 925,8	1 899,7	291,6	0,0%	19,1%	68,0%	2,7%	483,9	18,5%	36,3%	високий
Краснолуцька	4,681	253,7	7 931,0	9 392,3	1 810,1	130,3	0,0%	22,8%	70,8%	1,3%	635,3	25,0%	37,1%	високий
Котелевська	14,966	403,9	7 761,6	9 070,6	1 531,6	1 483,8	0,0%	19,7%	73,1%	13,6%	655,4	25,5%	24,0%	високий
Гадяцька	25,755	202,9	6 548,2	8 298,8	1 044,8	361,1	5,3%	16,0%	60,8%	4,1%	400,9	24,3%	27,1%	високий
Кобеляцька	29,527	1 216,6	5 401,1	7 535,1	1 075,0	719,8	5,2%	19,9%	75,0%	8,5%	508,6	14,5%	32,7%	високий
Новоселівська	5,651	257,1	12 678,8	12 124,5	2 385,0	81,7	-4,2%	18,8%	61,0%	0,7%	1 013,4	19,0%	21,5%	високий
Великорублівська	4,461	389,0	11 423,0	13 436,9	3 847,5	1 232,6	8,3%	33,7%	73,9%	8,2%	658,1	27,2%	31,6%	високий
Омельницька	5,045	223,4	7 429,4	7 810,8	1 694,5	314,4	0,0%	22,8%	76,6%	3,8%	641,7	16,5%	36,8%	високий
Лютенська	5,880	373,8	7 380,4	8 477,3	1 846,9	440,5	0,0%	25,0%	71,7%	4,7%	434,8	21,2%	38,3%	високий
Чорнухинська	10,427	618,4	7 101,6	9 539,7	1 683,9	711,4	7,4%	23,7%	67,7%	6,8%	584,1	30,0%	48,9%	високий
Гребінківська	22,487	587,4	6 589,8	8 795,8	1 659,7	587,6	0,0%	25,2%	69,3%	6,2%	544,1	27,0%	29,8%	високий
Градизька	17,237	1 259,0	6 322,4	8 061,1	1 196,3	1 250,3	4,4%	18,9%	73,4%	12,9%	344,5	32,7%	40,6%	високий
Великобагачанська	11,373	413,8	6 263,4	9 067,4	1 422,8	305,5	6,9%	22,7%	75,5%	3,1%	402,8	24,8%	33,7%	високий
Семенівська	16,726	801,7	6 995,0	9 259,1	1 816,5	479,3	5,7%	26,0%	76,3%	4,8%	476,4	30,0%	38,2%	оптимальний
Новосанжарська	22,848	671,8	6 596,4	9 563,9	1 510,8	469,0	7,6%	22,9%	72,2%	4,6%	404,9	33,9%	37,4%	оптимальний
Скороходівська	9,087	324,4	7 453,6	8 931,0	1 628,5	973,2	6,3%	21,8%	79,4%	9,5%	273,8	32,2%	41,7%	оптимальний
Оболонська	5,540	470,9	6 616,9	10 554,7	1 809,6	214,4	1,6%	27,3%	75,4%	1,9%	551,9	34,1%	36,8%	оптимальний
Мачухівська	6,779	247,4	9 207,6	12 806,9	3 775,7	181,3	0,7%	41,0%	65,8%	1,4%	570,6	30,5%	29,0%	оптимальний
Оржицька	15,283	752,6	6 931,7	9 621,8	2 010,0	99,1	0,0%	29,0%	74,2%	1,0%	570,4	26,4%	38,7%	оптимальний
Коломацька	4,109	188,4	8 696,1	11 152,1	3 403,3	1 371,5	7,9%	39,1%	76,9%	10,8%	707,8	42,7%	23,7%	оптимальний
Білицька	12,412	388,3	6 287,9	9 334,5	1 539,6	1 434,0	12,5%	24,5%	69,3%	13,1%	360,1	38,6%	45,5%	оптимальний
Гоголівська	5,600	188,4	7 161,1	8 676,3	2 988,3	64,6	1,9%	41,7%	76,8%	0,7%	374,7	11,7%	42,0%	задовільний
Ромоданівська	4,399	96,9	6 477,0	9 268,4	2 734,6	1 188,5	14,5%	42,2%	72,4%	11,3%	389,2	33,3%	50,8%	задовільний
Ланнівська	7,906	268,3	6 472,4	7 956,7	1 568,7	107,0	0,0%	24,2%	75,5%	1,3%	316,2	29,8%	30,0%	задовільний
Піщанська	18,084	283,6	5 353,8	6 873,3	1 417,5	167,1	6,5%	26,5%	78,8%	2,4%	382,2	32,1%	41,6%	задовільний
Кам'янопотоківська	12,177	266,0	3 611,9	6 194,8	1 096,1	165,9	27,0%	30,3%	69,1%	2,6%	370,0	47,3%	53,8%	низький

До якої вікової групи Ви належите?

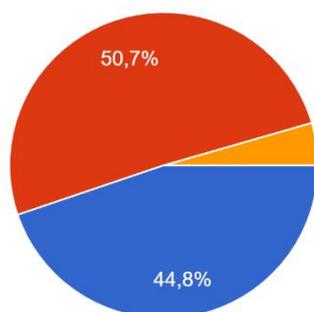
67 відповідей

- 18-25 років
- 26-35 років
- 46-55 років
- 56-65 років
- 66-75 років
- Більше 75 років

Укажіть, будь ласка, Ваш гендер

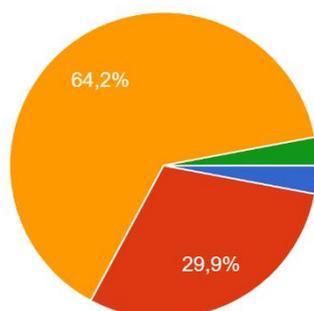
67 відповідей

- Чоловік
- Жінка
- Віддаю перевагу не зазначати

Який у Вас рівень освіти?

67 відповідей

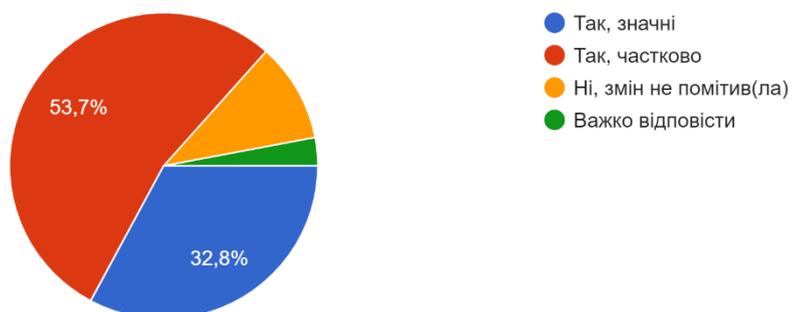

- Загальна середня
- Професійно-технічна
- Вища (бакалавр, магістр)
- Науковий ступінь (кандидат наук, доктор наук)
- Інше

Продовження додатка Г

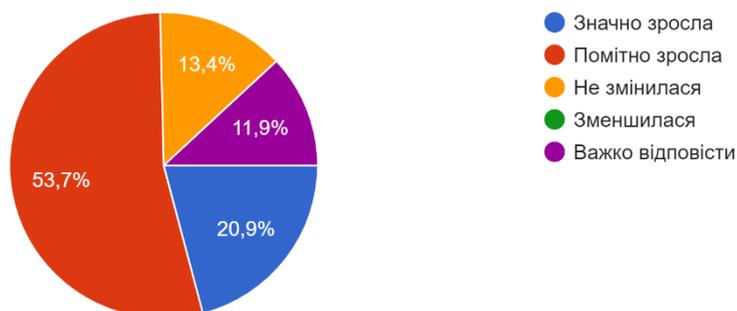
Чи відчули Ви позитивні зміни у вашій громаді після реформи децентралізації?

67 відповідей

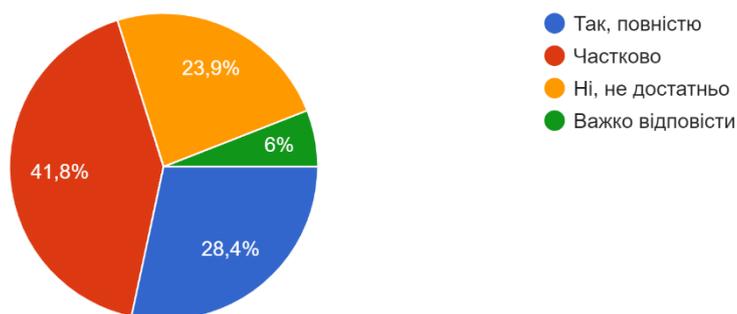
Як Ви оцінюєте фінансову самостійність громади після децентралізації?

67 відповідей

Чи достатньо грамада забезпечена власними фінансовими ресурсами?

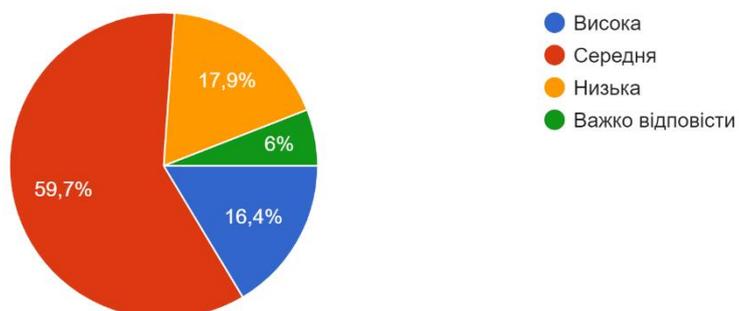
67 відповідей

Продовження додатка Г

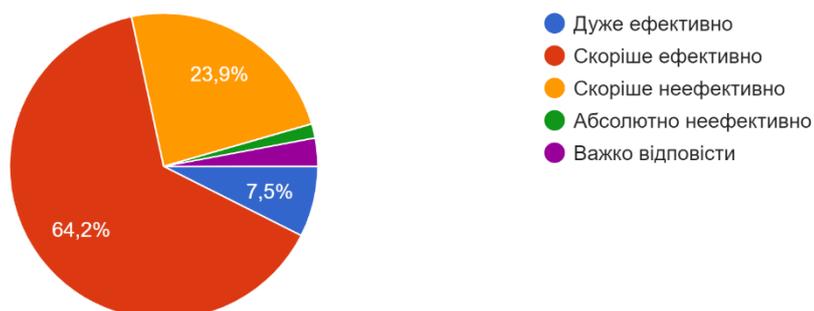
Як Ви оцінюєте якість управління фінансовими ресурсами громади?

67 відповідей

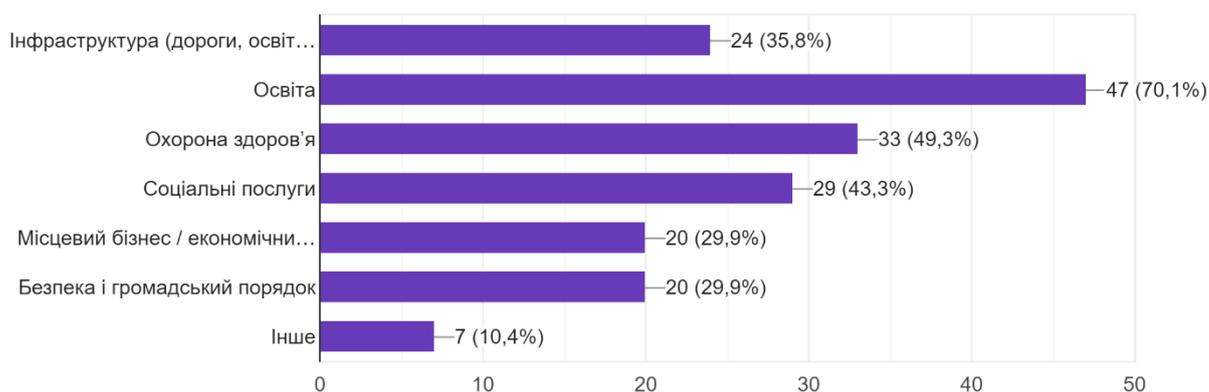
Як Ви оцінюєте ефективність використання коштів місцевого бюджету?

67 відповідей

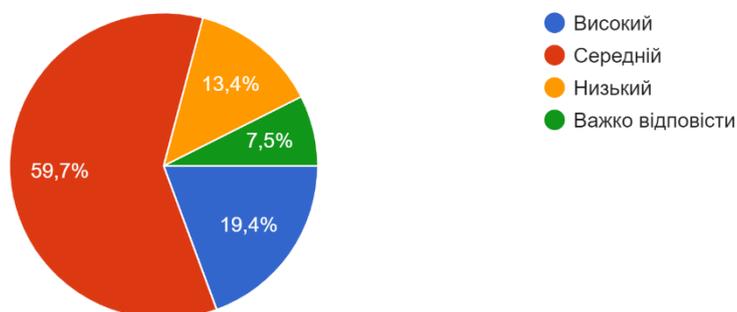
Які сфери найбільше "виграли" від децентралізації? (За потреби оберіть декілька варіантів)

67 відповідей

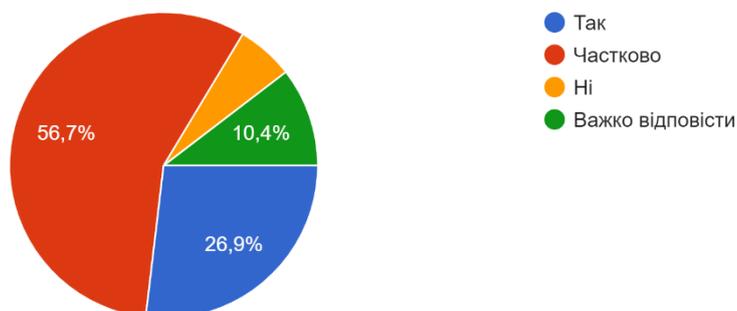

Продовження додатка Г

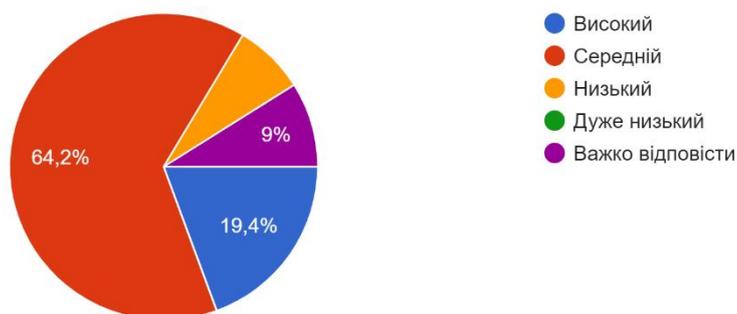
Як Ви оцінюєте рівень прозорості використання бюджетних коштів після децентралізації?
67 відповідей

Чи здатна громада ефективно протидіяти фінансовим ризикам?
67 відповідей

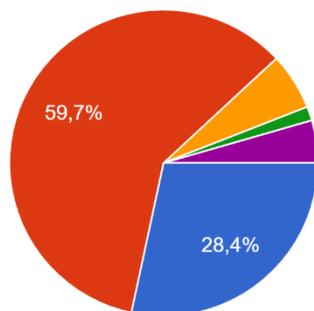
Як Ви оцінюєте рівень фінансової безпеки громади?
67 відповідей

Продовження додатка Г

Чи підтримуєте Ви подальше розширення повноважень місцевого самоврядування?

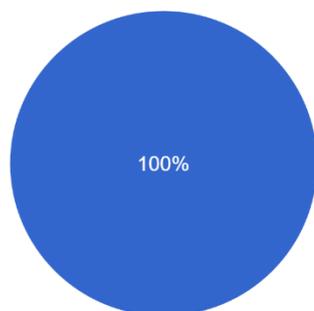
67 відповідей

- Так
- Скоріше так
- Скоріше ні
- Ні
- Важко відповісти

Згода на обробку персональні даних

67 відповідей

- Відповідно до Закону України "Про захист персональних даних" даю згоду на збір та обробку моїх персональних даних, вказаних в анкеті